

MAHAMADALI MIRABDULLAEV

AN'ANAVIY XONANDALIK
O'quv qo'llanma

5111100-Musiqa ta'limi yo'nalishi uchun

Mahammadali Mirabdullaev

AN'ANAVIY XONANDALIK

(O'quv qo'llanma)

**"Iste'dod ziyo-press" nashriyoti
Namangan
2022**

UO'K: 821-512-133-9

KBK: 84(O'zb)7

M-5

M.M.Mirabdullaev. An'anaviy xonandalik. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lif vazirligi. 2022.-204 b.

Mazkur o'quv qo'llanma 5111100-Musiqa ta'lifi yo'naliishi talabalariga mo'ljallangan bo'lib, O'zbekiston musiqa ta'lifi va san'ati sohasida an'anaviy xonandalik asarlarining tarixiy-tarbiyaviy ahamiyati, o'zbek xalq musiqa merosining kasbiy musiqa an'analarinig rivojlanish tarixi, ashula, katta ashula, o'zbek bastakorlari asarlari kabi ma'lumotlar kiritilgan. shuningdek, XX asr boshlaridan O'zbekistonda yashab ijod qilgan mashhur hofizlar hayoti va ularning ijodiy faoliyatları haqida ma'lumotlar berilgan. Ushbu o'quv qo'llanma Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lifi musiqa yo'nalichlari uchun mo'ljallangan.

Musiqalarni Muslimbek Muhammadiyev notalashtirgan

Taqrizchilar:

Sultonali Mannopov - FarDU professori, O'zbekiston xalq artisti.

Akbarali Asqarov- NamDU katta o'qituvchisi, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist.

ISBN 978-9943-8107-4-7

© Mahammadali Mirabdullaev
© «Iste'dod ziyo press» nashriyoti, 2022.

KIRISH

Xalqimiz madaniy merosining ajralmas qismi bo'lgan milliy maqom san'ati o'zining qadimiy tarixi, teran falsafiy ildizlari, betakror badiiy uslubi va boy ijodiy an'analarini bilan ma'naviy hayotimizda alohida muhim o'rinni egallaydi. Maqom san'atining gultoji bo'lgan "Shashmaqom" YUNESKO tomonidan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi sifatida e'tirof etilgani hamda uning Repräsentativ ro'yxatiga kiritilgani buning yaqqol tasdig'i idir.

Shavkat Mirziyoyev

O'zbek milliy musiqa merosi ko'hna va ulug'vor bo'lib, uning ildizi juda qadimgi davrlarga borib taqaladi. Shuning uchun ham nihoyatda boy va o'zining rang-barang ko'rinishlarga ega bo'lgan mazkur musiqiy meros dunyo musiqa madaniyatida o'zining munosib o'mi borligi allaqachon o'z isbotini topgan. Ana shu milliy madaniy meros xalqimizning ajralmas, o'zligini anglatuvchi qadriyat sifatida aholining ijtimoiy hayot ijod sarchashmalari asosida yuzaga kelganligi bilan nihoyatda ahamiyatlidir. An'anaviy xalq og'zaki kasbiy musiqa ijodi an'analarining yuzaga kelishi, davrlar osha gullab yashnashi, badiiy tafakkur taraqqiyotining dastlabki bosqichlaridan tortib, milliy-ma'naviy madaniyat rivojining turli davrlarida ham o'zining yuksak namunalari asosida nafaqat aholining ma'naviy-ruhiy madaniyatini tarbiyalashda, balki odob-axloqiy me'yorlarini tarbiyalashda asosiy vosita siftida ifodalananadi.

Kasbiy musiqa va maqom san'atiga bo'lgan yuksak e'tibor O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan olib borilayotgan odilona siyosatda ustuvor kasb etmoqda. 2017 yil 17 noyabrda "Maqom san'atini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" qabul qilingan farmoni¹ barcha ommaviy axborot vositalari va internet sahifalari orqali keng jamoatchilikka e'lon qilindi. Shundan so'ng

¹"Maqom san'atini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2017 yil 17 noyabrdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni // Xalq so'zi, 2017 yil 18 noyabr

Toshkentda Respublika maqom markazi, shuningdek barcha viloyat markazlarida maqom ansamblari tashkil qilindi. 2018-yil sentyabr oyida Shahrisabz shahrida “Xalqaro maqom san’ati anjumani” o’tkazildi. Anjumanga dunyoning 200 ga yaqin mamlakatlaridan olimlar, san’atkorlar tashrif buyurdi.

O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldag'i “O’zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar Strategiyasi to'g'risida”gi №PF-4947-sonli Farmoni², O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011-yil 20-maydag'i “Oliy ta'lif muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-1533-son, 2017 yil 20 apreldagi “Oliy ta'lif tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-2909-son Qarorlari, 2017 yil 17 noyabrdagi “O’zbek milliy maqom san’atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'risida”gi PQ-3391-sonli qarori, 2020-yil 26-maydag'i “Madaniyat va san’at sohasining jamiyat hayotidagi o’rni va ta’sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6000-sonli farmoniga asosan Yunus Rajabiy nomidagi O’zbek milliy musiqa san’ati instituti tashkil etilishi hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalar mamlakatimizda an'anaviy o’zbek xalq og’zaki kasbiy musiqa ijrochiligini yanada rivojlantirish, yosh xonanda va sozandalarni tayyorlashda ajdodlarimizdan qolgan milliy ijrochilik an'analariga tayanish va uni bardavomligini ta'minlash kabi masalalarda har qachongidan ko’ra, ko’proq mas’uliyat bilan yondashishimizni talab etadi.

O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, O’zbekiston Respublikasining Davlat mustaqilligi asoschisi I.A.Karimovning nutq va risolalarida, qolaversa, mamlakatimiz Prezidenti sh.Mirziyoyevning ta'lif to'g'risida ilgari surgan g'oyalar, O’zbekiston Respublikasining “Ta'lif to'g'risida”gi Qonuni, Hukumat qarorlari, “O’zbekiston Respublikasida estrada san’atini rivojlantirish to'g'risida”gi O’zbekiston

² O’zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami", 2017 yil 13 fevral, 6-son, 70-modda.

Respublikasi Prezidenti Farmon, Qaror va Farmoyishlari, qonunlar, mazkur hujjatlarning asosiy g'oyalarini amaliyatga tafbiq etish bo'yicha qabul qilingan me'yoriy hujjatlar, ta'lif sohasidagi davlat siyosatining asosiy va uzuksiz ta'lif tizimining faoliyat ko'rsatish printsiplari, mavzuga doir falsafiy, ilmiy-pedagogik, ijtimoiy-psixologik manbalar, ilmiy tadqiqotlar, o'quv-metodik adabiyotlar, o'zbek milliy xonnadalik san'ati bo'yicha ilg'or tajribalar, an'anaviy xonandalarining fikrlari mazqur o'quv adabiyotining nazariy g'oyasini tashkil etadi. Bugungi kunda yurtimizda maqom san'atiga berilayotgan yuksak e'tibor to'g'risida so'zlashimizdan avval, xonliklar davrida maqomlarga bo'lган munosabatlar haqida keyingi o'rnlarda qisqacha ma'lumotlar berib o'tildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining 29 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqida "Xalqimizning ulug'vor qudrati jo'sh urgan hozirgi zamonda O'zbekistonda yangi bir uyg'onish – Uchinchi Renessans davriga poydevor yaratilmoqda, desak, ayni haqiqat bo'ladi. chunki bugungi O'zbekiston – kechagi O'zbekiston emas. Bugungi xalqimiz ham kechagi xalq emas"³ deb ta'kidlab o'tdilar. Demak, biz aynan muhtaram Yurtboshimiz ta'kid qilayotgan davatga biz qanday tayyorgarlik ko'rayapmiz, qolaversa, uni o'zimizning kasbiy-ijodiy faoliyatimizda dasturi amal sifatida qabul qilishimiz lozimligini ko'rsatmoqda.

Albatta, yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish, ularni musiqiy jihatdan ma'nani yetuk shaxs etib tarbiyalash doimiy ravishda kunning eng dolzarb va muhim masalalaridan hisoblanib kelgan. Yoshlarning o'z qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda ta'lif va tarbiya berish, kelajakda shu sohani malakali kadri bo'lib yetishishlarida oilada ota-onaning, ta'lif muassasalarining pedagog-o'qituvchilarning zimmasiga ulkan mas'uliyat yuklaydi. O'sib kelayotgan yosh avlod, kelajak vorislarmiz hisoblangan yoshlarni tarbiyasida har jihatdan ko'ra ehtiyojkorlik bilan yondashishimiz zarur.

³O'zbekiston Respublikasi Prezidenti sh.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining 29 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi.

Bu o'rinda, bo'lajak musiqa o'qituvchilarini ma'naviy ongini yuksaltirish, dunyoqarashini o'stirishda musiqiy tarbiyaning turli usullaridan foydalanish biz kutayotgan natijalarini beradi. Otabobolarimizdan bizgacha sayqal topib yetib kelgan milliy musiqa san'atimiz namunalarini eshitib ulg'aygan har qanday inson uning naqadar maftunkor, serjilo va ma'nodor ekanligini his qilishi tabiiy.

I-BOB: O'ZBEKISTONDA AN'ANAVIY XONANDALIK IJODIYOTI

An'anaviy xonandalik ijrochiligi tarixidan

Mamlakatimiz hududidan topilgan turli arxeologik topilmalar og'zaki an'anadagi kasbiy musiqa ijodi ildizlarini juda chuqur ekanligidan dalolat beradi. Eng qadimgi quldorlik davlatlari Xorazm, Sug'diyona, Yunon-Baqtriya, Kushon podsholigi davrlarida o'zbek milliy musiqa madaniyatini gullab-yashnaganligi va u aholining ijtimoiy, siyosiy hayotida muhim rol o'ynaganligini ko'rishimiz mumkin⁴. Bunda xalq og'zaki poetik ijodning dastlabki kurtaklarida ajdodlarimizning tabiat haqidagi qadimiy tasavvurlari, ularning tabiatdagi yovuz kuchlariga qarshi kurashlari ifoda etilgan bo'lsa, keyinchalik, u insonlarning ma'naviy-ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish vositasiga aylandi. Vaqtlar o'tishi bilan qadimiy xalq og'zaki musiqa ijodi kasbiy ko'rinish shakllarini o'zida ifoda eta boshladi. Islomgacha va islom dinining O'rta Osiyoga yoyilishi davrida, O'rta asrlarda, Temuriylar sultanati davrida, Turkiston o'lkasi sifatidagi hayotida, Buxoro amirligi, Qo'qon va Xiva xonliklarining har birida o'ziga xos og'zaki ijodning turli shakllari va yuksak namunalari paydo bo'ldi. Ayniqsa, bayramona qo'shiqlar, ommaviy xalq tomosha san'ati, dorbozlik, qo'g'irchoqbozlik usulidagi qo'shiq va musiqa asarları yaratilganligi xalqimizning ijodkorlik xususiyatlariga tobe ekanligidan dalolatdir. Buning natijasi o'laroq, musiqa san'atida kasbiy ijrochilikning ashula, katta ashula, maqom kabi janrlari paydo bo'ldi va rivojlandi. Keyingi davrlarga kelib xalq musiqa ijodining milliy an'anaviy yakkaxon xonandalik ijrochiligi rivojlandi. Ayniqsa, xonandalik va cholg'uda professional ijrochilik mahorati o'sdi va turli mahorat muktablariga asos solindi.

XVI asr oxiri XVII asr boshlarida shayboniylar xukmdori Ubaydulloxon Hirotdan Hofiz Axiy Garaviyni Buxoroga chaqirtirib

⁴М.Коуама, Т.Хаяси, Б.Тургунов, Ж.Илёсов. Далварзинтепа шаҳристони. Сока университети. 1996. 188-191 б.

keladi va Garaviy Buxoroda maqom ijrochilari mактабини ташкил қилади. О'ша даврнинг ўирік создаси, мусиқа тарихиси ва наزارиятчиларидан біри Darvish Ali Changiy bo'ldi. У о'n иккі bo'lіmdan iborat "Risolaiy musiqi" асарини яратди. Unda maqomlar, ularning sho'balari, usullariga va musiқa наzariyasiga keng to'xtaydi.

XIX asr иккінчи yarmiga kelib Buxoro maqomlari "Shashmaqom" deb yuritila boshladi. XIX asr иккінчи yarmida Xorazm taxtida o'tirgan xon Muhammad Rahimxon Soniy, yetuk shoir, bastakor, соzanda, hofiz bo'lганligi, u яратган "Feruz" I, "Feruz" II, "Feruz" III ijrolari xalq ichida mashhur bo'lib ketganligi aytildi. Hatto Xorazm maqomlarini asrash maqsadida maxsus Farmoni Oliy chiqaradi. "Bizkim, mamlakatning oliv xoqoni Muhammad Rahimxon Soniy quyidagi Farmoni Oliyga imzo chekdik. Xorazm maqomlari xalqning daxlsiz mulki deb e'lon qilinsin. Ushbu Farmoni Oliyga shak keltirgan va maqomlarni kamsitgan yoinki, uni buzib ijro etgan kishilar qattiq jazolansin" Muhammad Rahimxon Soniy 1292 xijriy jumodil avval. Qo'qon xonligida esa XVIII asr yarimlarida Umarxon xukmdorligi davrida Toshkent-Farg'ona maqomlari shashmaqom negizida ustoz соzanda va xonandalar tomonidan ijod qilindi.

Qadimgi davrdan shu kunga qadar o'zbek an'anaviy musiқasiga tegishli аsарлар sifatida maqomlarni ham og'izdan-og'izga, ustozdan - shogirdga, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan mumtoz мусиқа sifatida an'anadagi professional (kasbiy) мусиқа iborasi ishlatalib kelinmoqda. Bu o'rinda maqomlar xususida gap borar ekan XIX asarda shakllangan o'zbek-tojik xalqlarining mumtoz мусиқа ijrochiligi hisoblangan "Shashmaqom" hamda Toshkent-Farg'ona va Xorazm maqomlari an'anaviy professional мусиқа ijrochilik madaniyatining juda ham rivojlanganligi tufayli uzoq o'tmishdan boshlab, mohir maqom ijrochilari tomonidan ijro etilib kelinmoqda. Odатда tajribali, mohir va yirik ustoz bilan o'tkazilgan ko'p yillik mashg'ulotlardan, tinimsiz izlanishlar, ijrolar, kuylashlar natijasida professional ijrochi bo'la olardilar. To'g'ri, qadimgi davrlarda hatto hozirgi davrlarda ham o'z ovozi, eshitish, qobiliyati bilan ustoz e'tiboriga tushgan yosh xonanda-ashulachi ustozga shogird tutinib, yillar davomida ijrochilik san'atini sir-

asrorlarini o'rganadi, o'zlashtiradi, asarlarni yod oladi, keyin ustoz hamda tinglovchilar oldida imtihon topshiradi, xalq, el oldidan o'tadi. Nazarimizda an'anaviy xonandalik deganda ashula, katta ashula hamda bastakorlik ijodidagi musiqa asarlarini kiritish, maqomlarni mumtoz musiqa san'ati sisatida e'tirof etish, maqomni o'z nomi bilan "maqom" deb nomlash tavsiya etiladi.

XIX – XX asr an'anaviy xonandalik ijodiyoti

An'anaviy xonandalikning yangidan-yangi iste'dodli ijrochilar yetishib chiqdi. Albatta, davr, zamon taraqqiyotida bu jarayon yangilanib, o'zgarib turishi tabiiy hol. Shunday bo'lsada, XIX asrning oxirlariga kelib, dastlabki musiqa ta'lif mashg'ulotlari Munavvar Qori, Behbudiy, Avloniy, Xamza kabi namoyondalar tomonidan tashkil etilgan ta'lif dargohlarida olib borildi. XX asrning boshlarida Toshkentda 1918-yil iyun oyida Turkiston xalq konservatoriysi ochilishi, Buxoro, Samarqand, Farg'onada musiqa bilim yurtlarini ochilishi, 1960-1961 o'quv yilidan Respublika oliy ta'lif muassasalarida musiqa o'qituvchisi kadrlarni tayyorlash yo'lga qo'yilgani dastlabki qadam bo'lgan bo'lsa, bugungi kunga kelib, musiqa va san'at ta'limi va ijrochiligi sohasida juda katta boy tajribalar yig'ildi. Ayniqsa, musiqa ta'lifida Davlat tomonidan berilayotgan e'tibor va xayrixohlikning o'zi har bir mutaxassis ongi va qalbiga katta ruhiy quvvat bag'ishladi. Biroq, bugungi globallashuv jarayonida har bir sohada bo'lgani kabi musiqa ta'lifi va san'ati sohasida kasbiy kadrlar tayyorlash, unga har qachongidan ham ko'ra ko'proq e'tibor berish, yoshlارimiz tarbiyasida undan samrali foydalanish masalasi dolzarbligicha turibdi. Jumladan, Vatandoshimiz O'zbekiston xalq artisti Izro Malaxov 2015 yili AQSH da "Shashmaqom akademiyasini" ochdi. Bu amalga oshirilayotgan barcha ijobiy ishlar maqom va xonandalik san'atini yurtimizda yanada ravnaq topishiga zamin bo'ladi.

Bo'lajak musiqa o'qituvchilarini kasbga tayyorlash jarayonida, "An'anaviy xonandalik" fanining ham o'mi beqiyos hisoblanadi. Albatta, har qanday fan bilan tanishish, uning predmetini nazariy

jihatdan o'rganishdan boshlash maqsadga muvofiq bo'ladi. O'zbekistonda an'anaviy xonandalik ijrochiligi tarixiga nazar soladigan bo'lsak, 1850-1900 yillarda o'lkamizda bir qancha ijrochilar avlod yetishib chiqqanligining guvohi bo'lamiz. Ota Jalol Nosirov, Ota G'iyyos Abdug'aniyev, Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Domla Halim Ibodov, Levi Boboxonov, Sodirxon hofiz, Mulla To'ychi Toshmuhammedov, Madali hofiz, Matyoqub Harratov singari zabardast o'zbek xalqining namoyonda hofizlari shular jumlasidandir. 1930-yillardan keyin an'anaviy xonandalik ijodiyotiga uchinchi avlod vakillari kirib kelishdi. Matpano ota Xudoyberganov, Hojixon Boltayev, Mixail Tolmasov, Yunus Rajabiy, Boboxon va Akmalxon So'fixonov, Shorahim Shoumarov, Erka qori Karimov, Mamatbobo Sattorov, Berkinboy Fayziyev, Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, Ortiqxo'ja Imomxo'jaev singari hofizlar yetishib chiqdilar. Ular o'z ijob uslublarini yaratishib og'zaki kasbiy musiqa an'analarimiz xazinasini yanada boyitishdi. shu o'rinda aytib o'tish lozimki, Yunus Rajabiy, To'xtasin Jalilov, Komiljon Jabborov, G'anijon Toshmatov, Doni Zokirov, Saidjon Kalonov, Nabijon Hasanov, Muhammadjon Mirzayev, Muxtorjon Murtozoyev, Faxriddin Sodiqov kabi bastakorlar yaratgan yuzlab ashula va katta ashulalar xalqimizning an'anaviy musiqa merosiga aylandi.

Ma'lumki, o'zbek an'anaviy xonandalik ijodiyoti juda qadimgi tarixga ega va u davrma davr o'rganilgan. Biroq, an'anaviy xonandalik ijrochiligining mustaqillik yillardagi rivoji bo'yicha qator tadqiqotlar yaratilmoqda, o'quv adabiyotlari yaratish davom etmoqda. shu maqsadda, o'zbek milliy an'anaviy xonandalik ijodiyotini O'zbekiston Respublikasining Mustaqillik yillarigacha bo'lgan davri va undagi davr rivojini o'rganish, qolaversa, o'zbek an'anaviy xonandaligi ma'lum darajada sinflashtirish va tahlil etish ma'lum tartibga solish, boshqa ayrim janrlari bilan farqlanishi, uni qaysi jihatlari bilan aniqlash lozimligini o'rganish bugungi kunimizning dolbzarb masalalaridan bo'lib qolmoqda. Mazkur qo'llanmada ushbu masalaga alohida e'tibor qaratdik.

Xalq ashulalari va musiqiy an'analarni jamlash, ularni rivojlantirish muammolariga bag'ishlangan juda ko'plab ilmiy risolalar yaratildi. Akademik Yunus Rajabiy boshlab bergan ulkan ishning davomi sifatida musiqashunos olimlar I.Rajabov, M.Yusupov, F.Karomatov, T.G'ofurbekov, O.Matyokubov, R.Abdullayev, T.Salomonova, O.Ibroximov, O.Bekov, S.Begmatov, D.Mullajonov, Q.Panjiyev, N.Turg'unova, G'.Xudoyev kabi musiqashunos olimlar o'zlarining tadqiqotlari o'zbek xalqining musiqiy merosini o'rganishga bag'ishladilar. Ayniqsa, I.Rajabov, M.Yusupov, F.Karomatov, T.G'ofurbekov, O.Matyokubov, R.Abdullayev, T.Salomonova, O.Ibroximov, O.Bekov, S.Begmatov tomonidan chop ettilrilgan Yu.Rajabiyning 6 tomdan iborat musiqa asarlari to'plami (1955, 1957, 1959-yillar) hamda 6 jildlik "Shashmaqom" kitobi (1973-y), I.Rajabovning "Maqom masalalariga doir" - doktorlik dissertatsiyasi (1963-y), M.Yusupovning 3 jildlik "Xorazm makomlari" (1984, 1987-y), F.Karomatovning 2 jildlik "Xalq qo'shiqlari" (1978, 1985-y), T.G'ofurbekovning "O'zbek ashulachilik maktabi" bo'yicha ilmiytadqiqot ishlari, R.Abdullayevning "O'rta Osiyo va Qozog'iston xalqlarining marosim qo'shiqlari", T.Solomonovaning "O'zbek xalq usullari" (1981-y) va O.Ibroximovaning "Farg'ona-Toshkent yo'lidagi maqom qo'shiqlari", "Maqomlar semantikasi" nomli doktorlik dissertatsiyasi o'zbek musiqa merosining o'ziga xos jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, musiqiy meros bilan bog'liq asosiy muammolarni hal etishga ulkan xissa qo'shdi va ular musiqa orqali yoshlarga ma'naviy-axloqiy tarbiya berishning muhim maktabi bo'lib xizmat qildi.

Farg'ona davlat universiteti professori Sultonali Mannopov "O'zbek xalq musiqa madaniyat" nomli o'quv qo'llanmasida o'zbek xalq musiqa madaniyati, musiqa merosi an'analari tarkibi, o'zbek xalq musiqasida mahalliy uslublar, ularning tarkibi, o'ziga xos xususiyatlari xususida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. O'zbekiston davlat konservatoriysi dotsenti, san'atshunoslik fanlari nomzodi S.Bekmatov "Xofizlik san'ati" nomli o'quv-uslubiy qo'llanmasida xofiz san'atkorlar to'g'risida ma'lumot berib, xofizlik san'ati so'zinining lug'aviy ma'nosi

va uning ijtimoiy hayotdagи o’rnи va mavqei, qo’llanilish sohalari xususida batafsil ma’lumotlar keltirgangan.

Ma’lumki, o’zbek an’anaviy xonandalik ijodiyoti ildizi juda qadimgi davrlarga borib taqaladi. Biroq, mustaqillik yillaridagi uning rivoji asrlarga tatigulik muddat bilan belgilanadi. O’zbekistonning tarixiy taraqqiyot yo’lida nazar tashlar ekanmiz, an’anaviy xonandalik ijrochiligi O’zbekistonning ana shu qisqa davrida gurkirab rivojlanganligini ko’rish mumkin. shunday ekan, o’zbek an’anaviy xonandaligi rivoji, uning o’ziga xos jihatlarini, an’anaviy xonandalik ijrochiligi tarkibi, xususiyatlarni, qolaversa, ta’limiy-tarbiyaviy ahamiyatini o’rganish asosiy masalalardan biri sifatida o’zining dolzarbligini doimo saqlab qoladi.

An’anaviy ashulalar ham o’zinig rang-barang ko’rinishlarini namoyon etib, yoshlar tarbiyasida o’zinig sezilarli ta’sirini ko’rsatib kelmoqda. Musiqashunos, san’atshunos, folklorshunos olimlar, qolaversa, mustaqil tadqiqotchilar oldida mazkur masalani jiddiy o’rganish, tadqiqot mavzusi sifatida ilmiy asoslash vazifasi turadi. Bunda albatta, “an’anaviy ashulalar”, “o’zbek an’anaviy xonandalik ijrochiligi”ning janr xususiyatlari, rivoji va ularning o’quvchi-yoshlarni tarbiyalashdagi o’rnı va ahamiyatini o’rganish va ilmiy tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Asrlar davomida nafaqat xalqimizga, balki butun dunyo madaniyatiga juda katta ruhiy va ma’naviy quvvat berib kelayotgan milliy qadriyatlarimiz, shu jumladan an’anaviy asarlarimiz yoshlar ongi, tafakkuri va shuuriga chuqur ta’sir etib, ularni har tomonlarma yetuk barkamol avlod qilib, tarbiyalab, voyaga yetkazishda muhim tarbiya vositasi bo’lib kelmoqda. Mamalakatimizda amalga oshirilgan istiqlol sharofati ila, yurtimizda erishilgan mustaqillik - bunga keng imkoniyatlar eshigini ochdi, chunki mamlakatimizda kechgan va kechayotgan milliy o’zlikni anglash va ma’naviy huriytni his etish orzusi ajdodlarimiz qalb qo’ri, aql zakovati kundalik turmush tajribasi asosida yaratilgan madaniy merosimizni har qachongidan ham ko’ra ko’proq o’rganish, uni ilmiy asosda tadqiq etish imkoniyatin yaratdi.

An'anaviy xonandalar, xofiz-u bastakorlar, mohir ijrochilar tomonidan yaratilgan va yaratilayotgan an'anaviy xonandalik asarları, ashula⁵lar, katta ashula⁶lar ijodkor xalqimizning nodir ma'naviy boyligi sifatida asrlar osha turli ko'rinishlarda bizgacha yetib keldi. O'zbek xalqi an'anaviy xonandalik asarları tom ma'noda ajdodlarimizning boy tarixiy madaniy, ma'naviy va ma'rifiy merosini o'z ovozi, o'z ijro uslubi va hatto ijro maktabi bilan tinglovchilar qalbini rom etib kelayotgan o'lmas xonandalik asarlariga aylandi. Ushbu nodir asarlar xalqimizning o'tmishini asl xolatidek kelajak avlodga yetkazib berishda muhim vosita bo'ldi. Har bir xalq, millat, elat, urug' o'zining boy tarixi va ma'naviy-madaniy merosi bilan, kuy-ohang, mumtoz musiqa san'ati, uning ijrochilik uslubi, ladi, ijro tembri bilan bir-biridan ajralib, farqlanib turadi.

O'zbek xalqi ham uzoq tarixiy davrni bosib o'tib, yillar, asarlar mobaynida shakllanib, dunyo madaniyatiga o'zining o'lmas musiqa merosi bilan katta ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, o'tmish ajdodlarimizning urf-odat, marosim, an'ana va qadriyatları asrdan asrga avloddan-avlodga sayqallanib, o'tib kelgan bo'lsa-da, biroq, o'zining asl holatiini yo'qotinadi. Bu esa, bizning musiqiy merosimizni, shu jumladan, an'anaviy xonandaligimizni naqadar buyukligidan dalolat beradi. To'g'ri, ushbu milliy musiqa merosimizni o'z xususiyatlarini saqlab qolinishida xalq og'zaki ijodning ham o'z o'rni va roli beqiyosligini ham unutmaslik lozim. Haqiqatdan ham xalqimizning o'ziga xos urf-odat, an'ana va marosimlari, qadriyat va o'ziga xos jihatlari uning farzand tarbiyasi, mehmondo'stlik tabiatи, odob-axloq qoidalari, mehnat va turmush tarzi tartiblarini xalq ijodiyotining barcha ko'rinishlarda birdek singdirganligidir. U esa og'izdan-og'izga, nasldan-naslga folg'klor asarları orqali bizgacha yetib keldi. Asrlar osha odamlarning birgalikda

⁵ keng tarqalgan vokal musiqa janri va shakli bo'lib, unda she'riy va musiqiy obrazlar bir-biriga uyg'unlashgan holda gavdalananadi. Asosan aruz va murakkab barmoq vazndagi misralardan iborat bo'lib, avj, o'rt'a avj, yuqori avj pardalarda kuylandadi (I.Akbarov. Muzika lug'ati. Toshkent. 1987 y., 28 b.)

⁶ Farg'ona vodisida, qisman Toshkentda ijro etiladigan janr. Assoan ikki-uch va hatto undan ortiq hofiz ijrochilar tomonidan musiqa cholg'ulari jo'rligisiz kuylandadi. Hofizlar q'llariga la'l'i olib kuylashadi. shu sababli ham ayrim xududlarda patnis ashula ham deb yuritadilar. Katta ashulalar ham yuqori balandlikda navbatma-navbat hofizlar tomonidan ijro etiladi.

xalq sayillari, ommaviy bayramalarni tashkil etib, tomoshalar ko'rsatgan qiziqchilar, qo'g'irchoqbozlar, dorbozlar, raqqos va xonandalardan tashkil topgan ijodiy uyushmalar - an'anaviy ansamblarni o'ziga xos shakllari deyish mumkin. O'tgan asrni 20-yillarda Muhiddin Qoriyoqubov va Tamaraxonimlarning bevosita tashabbusi hamda boshchiligidagi "Ko'k ko'ylik" ansambl tuzildi. Bu ijodiy ansamblidan namuna olib, 50-yillarda Urgutda "Beshqarsak", undan keyin "Moxi setora", "Munojot", "Gavxar", shuningdek, bolalar uchun "Qizg'aldoq", "Kamalak" kabi juda ko'plab, ham an'anaviy xonandalik ansamblari ham folklor-etnografik ansambllar birin-ketin tashkil etilib, umuman xonandalik ijodiyotini yuksak darajada rivojlanishiga mustahkam poydevor zamin bo'lib xizmat qildi.

Mustaqillik yillari an'anaviy xonandalik ijodiyoti taraqqiyoti

XX asarning oxirlariga kelib, sho'rolar iskanjasidan o'z haq-huquqi va erkini qo'lga olgan Mustaqil davlatlar hamdo'stligi mamlakatlari orasida eng birinchilardan bo'lib, o'z mustaqilligini e'lon qilgan O'zbekiston Respublikasi mamlakatda madaniy uyg'onish (rivojlanish)ning yangi davrini boshlab berdi. Barcha sohalarda bo'lgani kabi ayniqsa, musiqa, madaniyat va san'at sohasidagi tub islohotlar davlat, jamiyat va xalqning madaniy rivojlanishida ham o'ziga xos imkoniyatlar eshigini ochib berdi.

An'anaviy xonandalik ijodiyoti rivojida yaqin o'tmishda yashab o'tgan ayol xonandalari orasidan yetishib chiqqan hofizalarimizning ham o'zlariga xos munosib hissalar bo'lganligini aytib o'tishimiz lozim bo'ladi. Mashhur yozuvchimiz Abdulla Qodiriyning "Mehrobdan chayon" romanida Qo'qon xoni Xudoyorxon saroyidagi hofizalar haqida aniq ma'lumotlar berib o'tadi. Bundan tashqari asarda Nusrat hofiz, Misqol hofiz, Tosh hofiz, Marg'ilonlik Zeboxon, Botirboshi xola, Tillo hofiz, Xon og'acha, Tojixon hofiz, Misoq og'acha, Ulug' o'yinchi, Rajabxon hofizalarning nomlari keltirilgan. 1950-yillarga kelib, an'anaviy xonandalik guldastasi navbatdagi avlod qo'liga o'tadi. Orif Alimahsumov, Ochilxon Otaxonov, Orifxon Hotamov, Muhammadjon

Karimov, Fattohxon Mamadaliev, Tavakkal Qodirov, Rasulqori Mamadaliyev, Faxriddin Umarov, Umar Otayev, Tolibjon Badinov, Alion Hasanov, Otajon Xudoysukurov, Bobomurod Hamdamov, Tojiddin Murodov, Kamoliddin Rahimov, Berta Davidova, Halimaxon Nosirova, Saodat Qobulova, Habibahon Oxunova, Olmaxon Hayitova, Kommuna Ismoilova singari mashhur ashulachilar shular jumlasidandir.

1978-yilda O'zbekiston davlat konservatoriyasida sharq musiqasi kafedrasi ochilganligi va 1982-yilda O'zbekistonda ilk bor maqom ijrochiligi tanlovi o'tkazilganligi umuman olganda o'zbek kasbiy musiqa san'ati, shu jumladan maqom san'atiga berilayotgan e'tibor edi. Ushbu tanlov orqali Rahmatjon Qurbonov, Mahmudjon Tojiboyev, Mashrabjon Ermatov, Erkin Ro'zimatov, Munojot Yo'lchiyeva, Hurriyat Isroilova, Maryam Sattorova, Mehri Abdullayeva singari el ardog'idagi uchinchi avlod xonandalari san'at ixlosmandlari nazariga tushib, endilikda mashhurlik darajasiga erishdilar. Akademik Yunus Rajabiy tomonidan 1960-yillardan shashmaqom, Toshkent, Farg'on'a maqomlarini nota yozuviga tushurilishi ham o'zbek xalq og'zaki kasbiy musiqa ijodiyoti tarixida katta ahamiyatga ega bo'lgan davrlardan biri bo'lib, tarix zarvaraqlarida muhirlanib qoldi. 1949-yili O'zbekiston radiosи qoshida maqomchilar ansamblining Yunus Rajabiy tomonidan tashkil qilinishi o'zbek diyorida an'anaviy xonandalik san'atining yanada rivoj topishiga turki bo'lди.

Yuqorida "qo'shiq", "ashula" iboralarga mutaxassislar tomonidan keltirib o'tilgan ta'riflarni bayon etdi. Qo'shiq janrini hech qanday musiqiy tayyorgarligi bo'lмаган, oddiy kasb egasi bo'lgan, musiqa va san'atga qiziqishi bo'lgan fuqarolar ixtiyoriy ravishda ijro eta oladi. Chunki, qo'shiq ijro qilish uchun maxsus tayyorgarik shart emas. Ma'lum ritmga tayanilgan holda kichik diapazonda kuylash mumkin. Biroq, yuqorida ta'kidlanganidek, ashula janrini ijro etish uchun ma'lum ko'nikma va malaka talab etiladi. Ashula janridagi asarlarning juda ko'pchiligi asosan aruz vazndagi she'riy misralardan tashkil topadi va albatta ashulani avj pardalarda kuylash shart bo'ladi. Bu o'rinda musiqashunos olim R.Yunusovning fikrlariga tayanamiz: - "o'zbek an'anaviy musiqasiga xos ichki qonuniyatlarning eng muhim

qirralaridan biri – avj masalasidir. Uni ilmiy jihatdan to'g'ri idrok etib olish ko'p chalkashliklarni oldini oladi⁷. Avj atamasi xususida atoqli olim J.Akbarov o'zining "Musiqa lug'ati" kitobida shunday ta'rif beradi⁸. Avj arabcha bo'lib "Cho'qqi, musiqa bayoni va rivojida eng yuqori nuqta" degan ma'noni anglatishini ma'lum qiladi. Bu o'rinda yana musiqashunos olim R.Yunusovning avj atamasi xususidagi fikrlariga qaytamiz. O'zbek milliy musiqachilar iste'molida bu avj so'zini asosan uch toifaga bo'lib, izohlaydi. Birinchidan, avj – har qanday musiqa asarning eng baland, cho'qqi pardasining lo'nda ifodasi. Bunday keng ma'noli avj atamasidan xonandalik san'atida cheklanmagan miqyosda foydalanishni aytadi. Ikkinchidan, o'zbek an'anaviy musiqasida rivojlangan shaklning yuqori pardalaridagi maxsus tuzilma tushunilishini hamda hajmda katta, baland pardalarda bayon etiluvchi kuy tuzilmalari asosan bastakorlik ijodiyotining mahsuli ashula, katta ashula, suvora, maqom jarnlarga xolisligi va uchinchidan, bir juft kuy avj so'zini qo'shilganligi holda yuritilishini, bunga misol tariqasida "Zebo pari avj", "Turk avji" kabi asarlarni keltirib o'tadi⁹. Demak, ashulada avj pardalar asosiy rol o'ynaydi. Ushbu tafsilotlarni e'tiborga olgan holda aytish joizki, tadqiqotimiz mavzusi hisoblangan an'anaviy xonandalik masalasini bayon etishda faqat ashula, katta ashula ijrochilarini o'rganish masalasi yotadi. Shu o'rinda atoqli musiqashunos olimlar F.Karamotli¹⁰ va O.Ibrohimov¹¹ tadqiqotlarida o'zbek musiqa merosini ikki qatlamga ajratgan holda tasnif etadilar va aynan, ikkinchi qism musiqa an'analariga an'anaviy xonandalik aytimlarini ashula, katta ashula deb yuritadilar.

Musiqa ijodiyoti yana bir atama borki, bu atama orqali aytimning u yoki bu xususiyatlari tushuniladi. Atoqli olimlar mazkur tushunchaga ta'rif berar ekan uning ijtimoiy hayotda tutgan o'mi, ijro sharoiti, she'riy matni va kuy-ohangning hajmi, mazmun va shakllanish holati va shakli

⁷ Yunusov R. An'anaviy o'zbek musiqa asoslari. Ma'ruzalar matni. Toshkent. 2000 y., 7 b.

⁸ Akbarov I. Muzika lug'ati. Toshkent. 1987 y., 5 b.)

⁹ Yunusov R. An'anaviy o'zbek musiqa asoslari". Ma'ruzalar matni. Toshkent. 2000 y., 8 b.

¹⁰ Karomatov F. O'zbek xalqi muzika merosi (Yigirmanchi asrda) 1 том. 1-kitob. Qo'shiq. Toshkent, 1978.

¹¹ Ibrohimov O. O'zbek xalq musiqa ijodi (metodik tavsisiyanovma). Toshkent. 1994 yil. 1-qism.

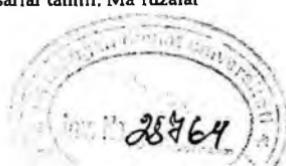
xususida bir qadar to'xtalib o'tadilar. Janr xaqida gap borar ekan O'zbekiston davlat konservatoriysi "Musiqa nazariyasi" kafedrasni professor-o'qituvchilari tomonidan tayyorlangan "Musiqiy asarlar tahlili" nomli ma'ruzalar matn¹²da janrning tarixan vujudga kelganligi hamda u bir qator belgilari bilan ajratilib turishi haqida fikr bildirilib, quyidagi beshta savolga javob berishi lozimligi xususida to'xtaladi. Jumladan, janr bo'lishi uchun ushbu aytim kim uchun ijro etilayapti (1), kim uchun (2), qayerda (3), kim (4) va nima (5) degan savolga javob berishi lozimligi xususida to'xtaladi.

An'anaviy xonandalikda janr xususiyatlar

Albatta janr – bu tur. Uning lug'aviy ma'nosiga ham e'tibor qaratadigan bo'lsak frantsuz tilida genre – tur, uslub¹³ ma'nolarini anglatadi. Darhaqiqat janr tushunchasi nafaqat musiqashunoslik ilmida, balki adabiyotshunoslik, folklorshunoslik, falsafa, tasavuf va boshqa sohalarda keng qo'llaniladi. Aytish joizki janrda asarning tuzilishi, shakli, ijro holati, ijro sharoiti, ijrochilarning tavsifi, asar qanday holatda va qanday sharoitda kuylanishi, qanday cholg'u asboblar jo'r bo'lishi va hokaza bir qator o'ziga xos xususiyatlarga javob berishi lozim. Umumiyligi san'at qonuniyatini o'rganishda, musiqada janr va uslub muhim ahamiyat kasb etadi. Janrda musiqiy tilning asosiy elementlari mavjuddir, Musiqada janr deb uning bir turiga oid bo'lgan umumlashmasiga aytildi. Janr so'zining yana bir o'ziga xos xossasi "ko'rinish" ma'nosini ham bildiradi. Musiqiy janrlar - bu musiqanining turlari, ko'rinishlari bo'lib, turli xildagi funktsiyalarni bajaradi. Uslub tushunchasi musiqanining ma'lum tarixiy ijtimoiy sharoitida vujudga kelib, rivojlanishi bilan bog'liqdir. Har bir davrning o'ziga xos va mos shart -sharoitlari, muhiti, holatiga mos ravishda mavzulari, musiqasi, xonandalik aytimlari mavjud bo'lib, ularning bastakorlari asosan xalq, qolaversa, ijrochi bastakorlari tomonidan yaratiladi va faqat o'sha

¹²Krasutskaya L.I., Mirxodjayeva S.X., Ibragimova sh.E. Musiqiya asarlar tahlili. Ma'ruzalar matni. 2008.

¹³Akbarov I.A. Musiqiya lug'ati. Toshkent. 1987. 121-bet

davrgagina mansub bo'ladi. O'tgan davrlarda, asrlarda, o'z zamonasida vujudga kelgan ba'zi bir janrlar, keyiigi asrlarda kelib, shubhasiz o'zgaradi yoki yangicha ko'rinish hosil qiladi, yangilanadi va aksincha aholi iste'molidan chiqib ketishi mumkin. Bu borada uslub musiqaning barcha ifoda vositalari bilan juda mustahkam bog'liqlikka ega bo'ladi. Uslub nafaqat musiqa bilan bog'liq bo'lgan atama, shu bilan birga bu atamani hayotdagi boshqa tushunchalar asosida atalishini ko'rishimiz mumkin ham bo'ladi. Biroq, ularni musiqa bilan bevosita bog'lashda uning mazmun-mohiyatini yanada teranroq tushunish imkoniga egamiz.

O'zbek xalq an'anaviy xonandaligi o'ziga xos aholining ijodiy mahsulidir. U juda qadimgi davrlardan buyon mavjud bo'lib, ushbu ijrochilikda ovoz, nafas, cholg'uning bir-biriga hamohangligi, ijroviy tarixi o'ta muhim ahamiyat kasb etib kelgan. An'anaviy xonandalikning aytim jarayonida ijrochilar yakka, juft, guruhli yoki ommaviy tarkibda kuylashlari an'ana bo'lib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"¹⁴gi 2017-yil 17-noyabrdagi PQ-3391-sonli qarori e'lon qilindi. Ushbu qarorda maqom san'ati deganda O'zbekistondagi mavjud maqom o'zbek-tojik xaqlarining mumtoz musiqa madaniyati shashmaqom va qolaversa, Xorazm maqomlari hamda chormaqom (Farg'ona-Toshkent) maqom mакtablarining ijro uslublarini o'ziga xos xususiyatlari to'la namoyon etadigan yuksak mumtoz musiqa san'ati sifatida xalqimiz madaniy merosining ajralmas qismi bo'lgan milliy maqom san'ati haqida yuksak baho berilib, uning qadimiy tarixi, teran falsafiy ildizlari, betakror badiiy uslubi va boy ijodiy an'analarini bilan ma'naviy hayotimizda a'lohida o'rın egallashi haqida juda hujjatli fikrlar bildirilgan edi¹⁴. Nazarimizda milliy maqomlarimizga yuksak baho berish vaqtি keldi. Asarlar davomida ulug' shoир va olimlar, mohir bastakorlar, hofiz va sozandalarning mashaqqatli mehnati va fidoyiligi, ijodiy tafakkuri bilan sayqal topib kelgan va kelayotgan ushbu noyob san'at nafaqat yurtimiz hatto sharq va dunyo mamalakatlarida ma'lum va mashhurligi hammaga

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"¹⁴gi 2017 yil 17 noyabrdagi PQ-3391-sonli qarori.

ma'lum. O'zbek-tojik mumtoz musiqa san'atining gultoji bo'lgan "Shashmaqom" YUNESKO tomonidan insoniyatning nomoddiy ma'nnaviy merosi sifatida e'tirof etilganligi hamda Reprezentativ ro'yxatiga kiritilgani ushbu nodir san'atning naqadar yuksakligidan dalolat beradi. Maqom asarlari bu maqomdir. Uni aholi orasida keng tarqalgan an'anaviy xonandalik asarlariga tenglashtirib emas, balki yuqorida qayta-qayta ta'kidlanganidek, maqom atamasi bilan atash lozimdir.

An'anaviy xonandalikda ijrochilik uslublari

O'zbek musiqa san'ati tarixi ijrochiligidagi xonandalik san'ati ustozdan -shogirdga an'ana asosida o'tib, shaklanib, rivojlanib, turli sharoitlarga moslashgan holda bizgacha yetib kelmoqda. Xalq ijodiyotidagi folklor aytimlari, og'izaki an'anadagi kasbiy musiqa - maqomlar, akademik vokal va zamonaviy musiqa ijodiyotida o'zida milliy xususiyatlarni to'la namoyon eta olgan san'at turi sifatida an'anaviy xonandalik asosiy o'rinda turadi. Yuqorida tilga olinayotgan har bir yo'naliш o'zining shakl va ijrochilik nuqtai nazaridan o'z uslubi, qonun-qoidalari va shakl-u shamoillariga egaligi xususida musiqashunos olim S.Bekmatov¹⁵ o'z tadqiqotlarida keltirib o'tgan. Ular orasida tarixiy tajribalar asosida shakllangan va eng mukammal an'analarni o'zida mujassam etgan an'anaviy xonandalik yo'naliшi o'zining ijrochilik uslubi, shakli, iじro yo'li, aytimning murakkabligi va xalqchilligi bilan a'lovida ahamiyatga ega. Mazkur yo'naliш azal-azaldan, o'zbek xalqining eng go'zal urf-odatlari, an'ana, qadriyat va milliy ruhiyatini yuzaga chiqarib, xalqimizning boy ma'nnaviyatini dunyo xalqlari oldida aslligi va o'ziga xosligini ko'rsatib kelmoqda. Shu bois ham xonandalik an'anasi va uning aytim yo'naliшlari, uslublari shakllanib, rivojlanib kelmoqda. An'anaviy ashula ijrochiliги san'ati aholi orasida keng ommalashdi. Ayniqsa, ularning xonandalik janri jihatidan keng qamrovligi, iじro uslublarining kengligi, joy va makon an'alarining

¹⁵ Xofizlik San'ati". "Musiqa" nashriyoti Toshkent. 2007.

o'ziga xos mahalliy uslublarida namoyon bo'lishi bilan ahamiyatlidir. Darhaqiqat, natijada mahalliy unsurlar bilan xarakterlanuvchi ijro uslublar, keyinchalik esa ijro maktablari yuzaga keldi. Andijon, Xorazm, Marg'ilon, Qo'qon xofizlik maktablari yoki Ota Jalol Nazirov, Xamroqul Qori, Usta shodi Azizov, Xojixon Boltaev, Madraxim sheroziy (Yoqubov), Mamadbuba Sattrov, Rasulqori Mamadaliev, Murodjon Axmedov, Xoji Abdulaziz Abdurasulov, Mamatbuva Sattorov, Juraxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, Komiljon Otaniyozov, Fattohxon Mamadaliev, Kommuna Ismoilova, Nazira Axmedova, Saodat Qobulova, Berta Dovudova, Faxriddin Umarov, Otajon Xudoysukurov, Tavakkal Qodirov, Xayrulla Lutfullayev, Kamodiddin Raximov, Sherali Jo'raev, Ortiq Otajonov, Maxmudjon Tojiboev, Munojaat Yo'lchieva va boshqa qator yuzlab xonandalarning ijro yo'llari yuzaga keldi.

Xonandalik san'atining boshqa yo'nalishlari kabi an'anaviy xonandalikda ham bilim hamda amaliy unsurlar alohida o'r'in egallaydi. shunday unsurlardan biri va birlamchi jarayon bu shubhasiz - ovozdir. Har bir insonning o'z ovoz rangi mavjud. Biz ularning ovoz rangi asosida bir-biridan farqlaymiz va ajratamiz. Xonanda ovozi rangida xonandaning ijro mahorati, so'z talaffuzi, aytim yo'li, kuy va ohangni ijodiy mahorat tajribasi bilan o'zaro mutanosibligiga bog'liq.

Xonandalik amaliyotining zamirida mavjud bo'lgan ana shu o'ziga xos bosqichlar, tom ma'noda o'ziga xos darajalarni yuzaga keltirganki, ular xalq orasida qo'shiqchi, laparchi, yallachi, doston, termachi, ashulachi, talqinchi, savtxon, nasrxon, zikir, jahrchi, go'yandachi, aytimchi, xonanda va nihoyat hofiz kabi nomlar bilan atalishga olib kelingan. Bular esa o'z o'mida xonandalik san'atining turlari sifatida amaliyotda shakllangan. Ijrochilarning har biri har tomonlama mukammal xisoblanib, eng yuqori darajasigacha erishishga tuyassar bo'lganini esa "hofiz" deb yuritish an'anaga aylangan¹⁶. chunonchi, hofiz keng qamrovli hamda ijrochilik mahoratining yuqori bosqichiga erishgan xonandaning o'z sohasi bo'yicha mutaxassis darjasи berilgan

¹⁶ Bekmatov S. Xofizlik san'ati. O'quv-uslubiy qo'llanma. 2007 y. 135 b.

atamadir. O'zbek musiqasining ohanglari, eng muhimi, ruhiyati, ayniqsa hofizlikda o'z aksini topgan. Xonandalikda yuqori saviyaga erishib mumtozlik kasb etganlarni, ya'ni mumtoz musiqa namunalarini ijro etuvchi aytim sohiblarini "ashulachi", "maqomchi" nomlari bilan birga, XIX asrning 30-yillaridan boshlab "hofiz" deb atash tilimizda allaqachon rasm bo'lib ulgurdi.

Yuqorida keltirilgan har bir atamada musiqiy janr xususiyati to'la ifodasini topadigan bo'lsa, "hofiz" ham bu o'rinda qator tarkibiy xususiyatlari bilan bog'liq holda o'zining ayrim jihatlarni namoyon etgan. "Hofiz" - arabcha "xifz" so'zidan olingan bo'lib, aslida "asrovchi", "yodda saqlavchi" ma'nolarini anglatadi¹⁷. Shu bois bo'lsa kerak o'tmishda, ijro talqini bilan bog'lik kasb egalari hamda amallarida xifz, ya'ni esda saqlash muhim hisoblangan va talqin etish jihatlarini o'zida mujassam etganlari bu nom bilan atalib kelingan.

XX asrning 30-yillariga kelib mumtoz musiqa merosi va xalq yo'llariga mansub yirik shakldagi ashulular ijrochilar - mohir xonanda va mashhur ashulachilarni hofiz deb yuritish rasman keng ommalashdi. Xukumat tomonidan ham 1939-yili "Xalq hofizi" deb nomlangan faxriy unvon ta'sis etildi. Unga birinchilar qatorida mashhur xonandalar Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov va Ortioxo'ja Imomxo'jayevlar sazovor bo'ldilar.

Ma'lumki, yer yuzida mavjud xalqlar tarixiy shakllanish jarayonida insoniyatning eng go'zal fazilatlarini o'zida mujassamlashtirgan va qator an'analarni meros sifatida avloddan-avlodga yetkazib, avaylab kelganlar. Ayniqsa, ijtimoiy hayotdagi muhim voqeа, omil va tadbirlarni, chunonchi, kundalik turmush bilan bog'liq bo'lgan urf-odat, qadriyat, udumlar va marosimlarni saqlashga katta e'tibor bergenlar. Ijtimoiy, iktisosiy-siyosiy vokealar ta'sirida xalqning tili, ma'naviyati, ruhiyati bilan bog'liq xususiyatlarning shakllanishi, rivojlanishi va ular asosida yangidan-yangi oqim, yo'nalishlarning yuzaga kelishi madaniyatning asosiy qonuniyatlaridan biri hisoblangan. Azal-azaldan hayotning turli tarmoqlarida muayyan shart -sharoitlar, voqe'lik, ma'naviy ehtiyojlar bilan bog'liq marosim, tadbir va amallar

¹⁷Xuddi shu kitob. 135 b.

rang-barang ko'rinishlarda tarkib topgan. Avlodlarning asrlar osha u yoki bu tadbirga amal qilib kelishlari jarayonida ularga bo'lgan ehtiyoj uzilib qolmaslik, marosimlarni sharoit taqozo etgan vaqtida o'tkazib turish va muntazam davom ettirish asta-sekin rasm bo'lib kelgan¹⁸.

O'zbek xalqi musiqa ijodiyotida xonandalikning bir qator o'ziga xos ijrochilik uslublari yaratilgan. shunday uslublardan biri bu - maxsus tayyorgarliksiz, o'z ijro imkoniyatlaridan kelib, bir zumda yaratilgan ashulani to'satdan kuylanishi aholi orasida badixago'ylik deb yuritilgan. Musiqashunoslik ilmida badixago'ylik - maxsus tayyorgarliksiz bir zumda yaratilgan she'r (musiqa yoki qo'shiq) yoki voqeа, xodisa munosabati bilan to'satdan aytilgan musiqiy asarga aytilgan¹⁹. Musiqa ijodiyotida maxsus badixaguylukka asoslangan aytishuv, terma, lapar kabi janrlar katta ashula va baxshilar san'atiga xos bo'lgan namunalar mavjud. An'anaviy xonandalik ijrochiligida ashula namunalar o'ziga xos badixago'ylik tarzida shakllangan. Xonanda ijro etilayotgan asarni o'zining barcha imkoniyatlarini ishga solgan holda o'ziga xos tarzida ijro etib kelgan.

An'anaviy xonandalikda musiqa asarini yuksak saviyada tinglovchilarga yetib kelishida ovoz – tovush asosiy o'rinda turadi. O'zbek musiqashunoslida tovush haqida gap borganda tovushni zoxiriy²⁰ ko'rinish sifatida talqin etiladi. Unga turli vosita, harakatlar bilan erishish mumkin. Tovushlarning ma'lum balandlikka ega bo'lganliklari esa musiqiy tovush hisoblanadi. Musiqiy tovushlarni ma'noli, his-tuyg'ular orgali mukammal tarannum etishga eng avvalo inson ovozi qodir. Xonanda ovozida tovush kuchi, balandligi, qattiqligi va barchasini uyg'unligida hosil bo'ladigan tembri mavjud. O'zbek an'anaviy xonandalik san'atida shu bilan birga o'z ko'rinishiga ega bo'limgan, biroq, doimo his etilib, anglanadigan ovozning o'ziga xos tarovati, mungi, dardi, bezagi, xirgoyisi mavjud bo'lib, ushbu xonishlar to'laqonli ma'noga ega bo'lgan ovozni tashkil etadi. Xuddi ana shu

¹⁸ Xuddi shu kitob.

¹⁹ Bekmatov S. Xofizlik san'ati. Toshkent. 2007 . 13 b., O'zbek tili izohli lug'ati, I-jild. M., 1981 y.

²⁰ O'zbek tili izohli lug'ati, I-jild. M., 1981 y.

an'anaviy xonandalik amaliyotida aynan mana shu jihatlar ijroning extirosli xususiyatlari sifatida ijobiy baholanilib kelingan. Xonandalikning boshqa turlari singari an'anaviy xonandalikda ham inson ovozining barcha ichki va tashqi xususiyatlaridan keng foydalangan holda tinglovchi qalbiga ta'sir eta olish asosiy xonandaning asosiy vazifasi sanaladi. Avvalam bor har bir xonanda o'zining zohir nafas imkoniyatiga ega bo'lishi, o'zining shirali ovozi, asar matnini to'liq va ravon bayon eta olishi, unli va undosh harflarning cho'zimiga to'liq e'tibor berishi orqali tinglovchilarga ruhiy ozuqa olishlarida o'zining ta'sirini ko'rsatishi lozim.

Ijrochilik san'atida ohanglar va bezovchi so'z birikmalarining ahamiyati

Har qanday fanning asosini uning nazariy qismi ya'ni nazariy g'oyalari tashkil qiladi. An'anaviy xonandalik xaqida professor S.Begmatov tomonidan yaratilgan "Xofizlik san'ati", Fattoxxon Mamadaliyev tomonidan yaratilgan "Farg'ona ashulachilik an'analari" singari bir qator adabiyotlarda qimatli ma'lomotlar keltirib o'tilgan. shunga qaramay ashula ijrochiligi san'atida bevosita asar ijrosi paytida uchraydigan "xang"lar, bog'lovchi so'zlar harf birikmalarining nima uchun ishlatalishi, ularning ko'rinishlari turlari yoki qaysi qismida ishlatalishi kerakligi to'g'risidagi masalalar deyarli o'rganilmagan. Ana shu nuqtai nazarni e'tiborga olganda mazkur maqolada yuqorida ta'kidlab o'tilgan masalalarni tahliliga bag'ishladik.

Ko'p asrlar davomida an'anaviy usulda og'zaki tarzda ustozdan shogirdga o'tib rivojlanib kelayotgan maqom, ashula, katta ashulalarning deyarli barchasida albatta xanglar, bog'lovchi so'zlar, unli birikmalar uchraydi. Xangning lug'aviy ma'nosiga kelsak, "ohang" so'zi negizidan olingan bo'lib, ashulla va boshqa kasbiy janrning turli qisimlarida uchrab kelishini ta'kidlab o'tish joizdir. So'zimizni isbotlash uchun qator misollar keltirib o'tamiz. Jumladan, mashxur bastakor

Imomjon Ikromov ashula yo'liga moslagan "Munojot" asari, Hazrat Navoiyning "kelmadi" radifli g'azli bilan aytildi. Ya'ni:

Kecha kelgumdur debon, ul sarvi gulro' kelmadi.

Ko'zlarimg'a kecha tong otguncha uyqu kelmadi[2]

Ushbu g'azalni ashula qilib ijro qilinayotgan jarayonni tahlil qilib ko'ramiz.Dastlab asar mustahall, ya'ni kuy qismi bilan boshlanadi. Ortidan o, oy, oo sadog'angmaney, kabi so'z va unlilardan iborat xang kuylangandan so'ng, g'azalning asosiy matinini kuylashga o'tiladi. Ashulaning avj qismida ham anashu holat takrorlanadi. O'z o'zidan ushbu ma'no anglatmaydigan so'zlar, hamda harf birikmalari nima uchun kerak? Qanday vazifani bajaradi? degan savollar tug'ilishi tabiiy. Ushbu savolga javob berish uchun, xanglarni tuzilishlarini hamda ashula yoki qo'shiqni qaysi qismida uchrashiga qarab, quyidagicha guruxlarga ajratgan holda o'rganishimiz mazkur mavzuni yanada oydinroq tushunishga yordam beradi.

Birinchidan, ma'lum bir ma'noni anglatadigan so'zlardan tuzilgan xanglar. Misol uchun: "Jonim", "yorim", "tasadduq", "o'rgulay", "aylanay", "bo'yingdan", "qaddingdan" shunga o'xshasha kibi mashuqani erkalomchi ma'nodagi so'zlar;

Ikinchidan, biron ma'noni anglatmaydigan o, a, axa, xey, oy, jon, xoy, oy, yey, imo singari harf birikmalaridan iborat bo'lib, ashula yoki maqomdagи she'r va g'azallarning misralar oralig'ida keladigan qo'shimcha ko'rinishidagi xanglardir.

Endi xanglarni asarning qaysi qismida uchrashiga qarab,ularni quyidagi guruhlarga ajratishimiz mumkin bo'ladi:

asar boshida keladigan xanglar;

asarning o'rta qismida uchraydigan xanglar;

asarning avj qismida uchraydigan xanglar;

asarning tugallanish qismida uchraydigan xanglar.

Demak, endi xanglarni qanday vazifa bajarishini tahlil qilib ko'ramiz. Xanglar asar boshida kelgan paytda bamisoli debocha, kichik uvertyura vajifasni bajaradi. shuningdek, xonanda o'z ovozini asar ijrosiga asta sozlab oladi. Misol qilib "Abduraxmon begi" ashullasini olib ko'ramiz:

Aylanamaney yorey, o'rgilamaney, yorey,
 Umr, davlatlaring bo'lsin ziyodayoy, voy dodey [3].

Ushbu misralar Muqumiyning aylading radifli g'azalida umuman uchramaydi. Bizga ma'lumki mumtoz ashulalarning kirish qismi "mustxall" deb ataladi. Yuqorida biz ko'rib turgan aylanaman deb boshlanuvchi xanglar ushbu asarda mustaxall vazifasini ham bajaradi.

ABDURAHMONBEGI

M.M. ♫ = 84-88

9
 16
 23
 30
 38
 46
 54
 62
 71

(Ay-la-na - man o - yo - rey,
 o'r-gu-la - man o - yo - rey, u- m(i)r dav-lat - la-ring bo'l
 sin zi - yo - da ey vay- do - dey). Yuz-ni oy - dck
 no-gah to-bon ay-lo - ding (ey - yo - rey), ay-lo - ding (ey.
 yo - rey), chun o - yi-na mah-vu hay - ron ay-la-ding,
 (ey vos - do - dey) o-shiq - lar-ga ro' zi hij - ron ay-la - ding, (ey).
 ag yo - rim - ga vas - ling ar - zon ay - la - ding, o-shiq - lar-ga ro' zi y hij - ron ay - lo - ding (ey) yo - re
 do - da, jo - ne, o) sg' yo - rim - ga vas - ling ar - zon ay - la - ding, (ey, vay do - dey).

Ushbu satrlar, ashulaga olingan Muqimiyning g'azalida umuman uchramaydi. shunga qaramay ashula yuqoridagi satrlar bilan boshlananib, go'yo kichik muqadima ko'rinishida namoyon bo'ladi. Endi, "Yovvoyi tanovor" ashulasida xuddi shu tahlili o'tkazamiz:

Asil yoring bo'lsa, xo'p toza bo'lsa,

Labini ochmay mexri bilinsa [4].

Biroq, ashulaning aytim ijrosida aynan shu satrlar kuylanganda "ey", "ey", "yorey" kabi qo'shimchalar bilan bezab ijro qilinadi. Ya'ni,

"Asil yoring - ey bo'lsa yoray,

Labini ochmayyam mehri bilinsa-ey, ha_do'styor-ay".

Aytish joizki, obanglar she'r yoki g'azal matnida uchramasada, biroq, asarni kuy-ohang ijrosida uning ta'sir kuchini oshirish, unga bezak berish, ko'proq diqqat-e'tiborni jalb etish, urg'u berish maqsadida ijrochi xonandalar tomonidan qo'llaniladi. shuningdek, ashula matnida uchramaydigan qo'shimchalar ashuladagi jumlalarni to'ldiradi hamda ashulada nola qilishga imkoniyat yaratadi. Shu tarzda ashullaga bezak beriladi.

Asarning o'rta va avj qisimlarida esa xonanda kerakli yuqori pardalarga ovozini yetishi yoki yetmay qolishin go'yo oldindan chamalab olingan aniq bir pardani ma'lum cho'zimda ushlab turadi. Maqomlarning uchraydigan "Zebopari", "Avji turk" kabi avjlarda ham mazkur holat namoyon bo'ladi. Aynilsa, Buzruk maqomining birinchi sho'basiga kiruvchi 'Nasrulloiy" asarida xanglar o'ziga xos tarzda ishlatilgan bo'lib, goh yuqoriga, goh pastga qarab harakatlanib, bamisol asar ichidagi alohida kichik asar singari ijro qilinadi.

Xanglar musiqiy jumlalarni to'ldiruvchi va bog'lovchi vazifalarini bajaradi. Misol qilib, Muqimi g'azali bilan aytildigani "Ey chehrasi tobonim" ashulasini ham ko'rib chiqishimiz mumkin.

Ey chehrasi tobonim

Oshiqlar xayronim.

Yo'q toqati hijronim.

Vasl ila da'vo aylang[5]

G'azal matni kuylanayotgan paytda, tobonim so'zi, tobonim-o deb "o" unli tovushi qo'shib kuylanadi. Agarda "o" tovushi qo'shilmay

kuylansa, tobonim so'zi unsiz "m" harifi bilan tugallanganligi bois, ashulla qatori to'xtab qoladi. chunki, "m" harfini talaffuz qilganimizda kishining labi bir-biriga tegib, to'liq yopiladi. "O" harfini qo'shishimiz hisobiga jumla davom etadi. Bundan ko'rindiki, ashulla va maqomlarda jumlalar, "m", "b", "p" va boshqa undosh harflar bilan tugallanganda "o", "e", "i" singari unli tovushlar qo'shiladi. Yuqorida keltirib o'tilgan misolda so'z va birikmalar nafaqat og'zaki an'anadagi kasbiy musiqa janrlarida balki, xalq qo'shiqlari, termalari, yallalarining barchasida uchraydi. Xalq ichida mashhur bo'lgan "Ey voh sanam" ashulasini olib ko'ramiz.

Sochim uchi qo'ng'iroq
Yor menga qilma firoq.
Gar menga qilsang firoq,
Boray desam yo'l yiroq.[6]

Kuylash aytim paytida mazkur asar quyidagi ko'rinishni o'z ichiga oladi.

Sochim uchi qo'ng'iroq , o'zim aylanay,
Yor menga qilma firog'-ey ey voh sanam.
Gar menga qilsang firog'-ey, o'zim aylanay.
Boray desam yo'l yirog'-ey ey vox sanam.

Namangan davlat universiteti "Musiqa ta'limi" ta'lim yo'nalishi bakalavriat bosqichi talabalariga "An'anaviy xonandalik" dars mashg'uloti jarayonida aynan "Ey voh sanam" ashulasi matni doskaga yozildi. Keyin esa, asar kuyini talabalarga pioninada ijro qilib, eshittirildi. So'ogra ulardan qo'shiqni mustaqil ravishda ijro etishlarini so'ralganda ko'pchilik talabalar matnda mayjud bo'lmanan bog'lovchi so'zlarni, harflarni, xanglarni ishlatmaganliklari bois, ashulani ijrosi to'liq chiqmadi. Faqatgina bir necha avvaldan ashula ijrochiligi bilan shug'ullangan talabalargina ashulani to'g'ri ijro eta olishdi. Demak, talabalarga har bir ashula yoki maqomni o'rgatish jarayonida mazkur asarda uchraydigan xangla, bog'lovchi so'z birikmalari haqida o'qituvchi tomonidan albatta alohida tushuncha berilishi shart ekan

6

10

14

19

23

degan xulosaga kelindi. Aks holda o'qituvchi o'z oldiga qo'ygan vazifaga erisha olmaydi. Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek bu masala metodik va boshqa o'quv adabiyotlarida deyarli yoritilmagan. Lekin shunga qaramay hofizlar, xonandalar asar ijrosi jarayonida, ustozlaridan olgan bilimlarga tayanib asar uchun zarur bo'lgan xanglarni yoki bog'lovchilarni tanlab ijroda foydalanishadi.

Aytish joizki o'zbek xalq musiqa ijrochilik san'ati uchraydigan bu kabi ijro bezaklari dunyoning deyarli barcha xalqlari orasida uchrasada, biroq, uning naqadar ahamiyatini o'zbek xonandalik san'atida ko'rishimiz mumkin. Xulosa o'mida shuni qayta-qayta ta'kidlab o'tamizki, xanglar xonandalik asarlarini nafaqat bezash, ta'sir kuchini oshirishda, balki musiqiy-nazariy jihatdan ham katta ahamiyat ega. Ya'ni, ritm, nafas, ovozlarni qo'llashda ham o'ziga xos o'mi bor.

An'anaviy xonandalikda ovoz xususiyatlari.

Ijrochilik tasnifi

Inson ovozining musiqiy jihatlarini namoyon etuvchi bir qator muhim omillar - tabiiy qobiliyat va iste'dod bilan bog'lash ham ayni haqiqat. Ayrim hollarda ba'zi xonandalarning ijrochilik mahorati saboq, mashq va tajriba jarayonida shakllanadi. O'zbek an'anaviy xonandalik san'ati amaliyotida juda ko'p ovoz turlari uchraydi. Mutaxassis olimlar, mohir ijrochi va tajribali xonandalar tomonidan ular o'z xususiyat va sifatlaridan kelib chiqib hamda aholining kundalik tilida turlicha nomlanganligini ko'rish mumkin. shu jumladan, "Tik ovoz", "Dovudiy ovoz", "Kuchli ovoz", "Xasta ovoz", "Manqa ovoz", "G'alati ovoz", "Baqiroq ovoz", "Mungli ovoz", "Dardli ovoz", "Qo'ng'iroq ovoz", "Yoqimli ovoz", "Yoqimsiz ovoz", "Jarangli ovoz", "Jarangsiz ovoz", "Mayin ovoz", "Soxta ovoz"²¹ va x.k. Xonandanining ovozi faqat ularning eshitilishi bilan emas, balki ijro diapozonini, ovozning ohangdorligi, talafuzning to'g'riliqi, hush yoqimligi bilan ham xarakterlanadi. Ovozlarning balandligi nuqtai nazardan past va yuqori registrlarga bo'lish mumkin. Odatda, registr tushunchasi ovoz diapozonining bir qismini tashkil etadi²².

An'anaviy ashulachilik san'atida o'z ijro usullari bilan iz qoldirgan mashhur hofizlar hayoti va ijodiy faoliyatları haqida qisqacha ma'lumotlar berib o'tishga qaror qildik. Ustoz san'atkorlar to'g'risida qisqacha bo'lsa-da bilimlarga ega bo'lishimiz foydadan holi bo'lmaydi, albatta. Yuqorida, "O'zbekiston xalq hofizi" unvoni ta'sis etildi. Bu unvonga birinchilardan bo'lib, Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, Ortiqxo'ja Imomxo'jaev, Hojixon Boltayev, Komiljon Otaniyozov singari iste'dodli hofizlar sazovor bo'lishganligi haqida ma'lumotlarni keltirib o'tdik. Albatta, an'anaviy xonandalikning ijro jihatlarini yuksk darajada namoyon etuvchi ajralmas qismlaridan biri bu – so'zsiz cholg'u

²¹ Mazkur masala taniqli olim Soyib Bekmatovning «Hofizlik san'ati» nomli kitobida ham keltirib o'tilgan (Bekmatov S. Xofizlik san'ati. O'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent. 2007. 20 bet).

²² Bekmatov S. Hofizlik san'ati. Toshkent. 2007. 20 b.

ijrochiligidir. Odatda, sozanda ijrochi va birinchi tinglovchidir²³. Xonanda dastlab asarning mazmun mohiyatini cholg'u ijrochisi bo'lgan sozandaga murojaat etadi. Sozanda ashulani birinchi eshitadi va uning kamchiliklari, yutuqlari, nuqsonlari, ijroda yetishmayotgan jihatlarini xonanda bilan maslahatlashadi va bartaraf etishga harakat qiladi. shubhasiz o'zbek an'anaviy xonandaligida doyra cholg'usi asosan yetakchilik qiladi. shu sababli ham xonandalikda ritm masalasi asosiy o'rinda turadi. Xonanda ijrosidagi kamchilik va yutuqlarni asosan doirachi bilan maslahat qiladi. An'anaviy xonanda ijro davomida ansambl bo'lib ijro etayotgan sozandalardan doirani o'z oldiga qo'yishga harakat qiladi.

O'zbek musiqa san'atining qadimiy va boy, ko'p qirrali hamda zamon bilan doimo hamnafas holda takomillashib, rivojlanib kelmoqda. Boy musiqiy merosni ijodkori, ijrochilari hamda tinglovchilari esa shunga mos tarzda sozanda va xonandalarni o'z ustida muntazam ishlashiga, ularni o'stirishga xizmat qiladi. Ular tarix zarvaraqlaridan o'tib, asrlar osha avloddan avlodga, ustozdan shogirdga, otadan o'g'ilga, onadan qizga munosib tarzda o'tib kelmoqda. Bu har doim ham o'z davrida birdek ardoqlanib kelayotgan emas. Eng avvalo bu o'rinda hofiz-xonandalarning jamiyatdagi o'mi, qolaversa mavqeい, tinglovchi-muxlislarga munosabati, muomalasi, yurish-turishi, ijrosi hamda ijro repertuarlari o'z ta'sirini ko'rsatib kelgan. O'zbek milliy musiqa ijodi namoyondalari azal-azaldan xalqning mutabar kishilari sifatida ardoqlanilgan. Ularning ko'pchilliklarining taxalluslariga "hoji"²⁴ iborasi ham qo'shib aytilgan. Mutaxassislar ushbu holatni quyidagicha baholaydilar. Ya'ni, birinchidan ularning nomiga xos amallarni bajarib kelganlaridan darak bo'lsa, ikkinchidan hofizlar o'z davrida bir qator bilimlardan, ilmlardan xabardor bo'lganlar. Ular aholining diqqat e'tiborida bo'lganliklari bois, o'zlarini tutish, yuritish va turishlarida bir qator e'tiborga bo'lganlar. shuningdek, ibratli kishi sifatida namuna bo'lganlar va shu asosda faoliyat olib borganlar. Ayniqsa, biror xonandalik asarini ijro etayotgan vaqtida o'zini tutishi, tinglovchilarga

²³ Bekmatov S. Hofizlik san'ati. Toshkent. 2007

²⁴ Xuddi shu kitob

nisbatan mimika va hurmat va ehtiromi, yurishda, turishda, o'tirishda, kiyinishda, ijroda va tinglovchilarga bo'lgan munosabatlarda odobli, axloqli, nozik didli, nazokatli, chiroyli, fayzli va samimiy bo'lishini taqozo etadi. Bularning barchasi an'anaviy xonandasining ijro madaniyatiga xos jihatlar sifatida elu-xalq orasida e'tirof etilib kelingan.

An'anaviy xonandalik mashg'ulotlari vaqtida ustoz san'atkorlar S.Qobilova, B.Davidova, K.Ismoilova, sh.Rahimova, S.Rahimova kabi o'nlab o'tmishda o'tgan yuksak ovoz sohibalari o'z malakalarini oshirib borish uchun musiqa asar namunalarini audio magnitofon yozuvlari orqali tinglab, o'shanday kuylashga harakat qilganlar. Umuman olganda an'anaviy xonandalik san'atida ashula janri juda katta ahamiyat kasb etadi. Ashula²⁵ – lirik (ishqiy, didaktik yoki sotsial mazmunli) cho'ziq kuylili bo'lib, o'z diapazonining kengligi, ohang rivojining batafsilligi, sinkopali ritm tuzilishining unda serobligi bilan xarakterlanadi. Bu janrning poetik she'riy matnini murakkab "barmoq" vaznidagi she'rlar bilan bir qatorda, balki professional she'riyatga taalluqli aruz vaznidagi she'rlar ham tashkil etadi. Ashula janrining kuylari she'riy tekstini to'laligicha (yoki uning bir necha bandini) qamrab oladi. An'anaviy xonandalikning rivojlangan namunalari ashula janri og'zaki an'anadagi professional musiqaga tegishli bo'lib qoldi. Biroq, anashu ashula janri an'anaviy xonandalikni asosiy tarkibidan joy oldi. Ana shu ashulalarga yaqin yana biri janr – patnis-ashula (yoki katta ashula) ham kiradi. Katta ashula o'z kuyining juda ham rivojlanganligi, diapazonining juda ham kengligi (uch oktavaga yaqin), ohang rivojining ko'lamligiga qaramasdan kuy asosining rechitativsimonligi hamda metro-ritmik erkinligi bilan ajralib turadi. Ijro etilishi ham o'ziga xos uslubda bo'lib, odatda bir-ikki va undan ortiq hamnafas ashulachilarni kichik ansamblining ma'lum tartibda birin-ketin va birgalashib aytishlaridan iboratliligi o'ziga xos tarzda boshqa janrlardan ajralib turadi. Bunda xalq professional ijrochiligidagi qabul qilingan uslubdan chetlashmaslikka harakat qilinadi. O'zbekiston hududida ashula, katta ashula ijrochiligi ba'zi manbaalarga qaraganda eramizning birinchi asrlarida

²⁵ Bu yerda tor, ya'ni janr ma'nosida. Ma'lumki, keng ma'noda ashula iborasi umuman ashulachilikni anglatadi.

shakllanganligini, yillar, asrlar davomida takomillashib, rivojlanganligini ko'rish mumkin. Qolaversa, davr, jamiyat va zamon o'zgarishlarida chidam berib, uning elagidan o'tib, sayqal topgan ijrochilik san'ati sohasida turli janrlardagi vokal va cholg'u musiqasi asarlarini yaratishda yuksak natijalarga erishildi. Ammo yerlik professional sozandalar, o'zları ma'lum davrlarda ayrim nota yozuvlarini yaratgan bo'lsalar-da, to bizning asrgacha nota yozuvini ijrochilik tajribasida ishlatmaganlar²⁶.

Mohir an'anaviy xonandalar tomonidan ardoqlanib kuylanib kelinayotgan "Ey nozanin", "Tanovor", "Oydek to'libdur", "Farzona", "Ul parivash" singari xalq ashulalari nafaqat hofiz-ashulachilar, balki ziyolilar, hunarmandlar va hatto boshqa kasb egalari tomonidan ham ijro etib kelinmoqda. Shuningdek, bu turdag'i ashulular xotin-qizlar tomonidan ham bevosita ayollar davralarida kuylanganligini ko'rish mumkin. Jumladan, "Chaman ichra", "Tanovor", "Qora sochim" kabi ashulalar ayollar cholg'usi hisoblangan dutor jo'rligida ayol xonandalar tomonidan sevib ijro etiladi. Ayni vaqtida "Angorim", "Galdir", "Nedur", "Beboqcha", "Fig'on", "Chaman" singari ashulalarni asosan kasbiy musiqachilar bo'lgan hofiz-ashulachilar kuylashadi. Bunda tanbur-dutor jo'mavozligi ko'p qo'llaniladi. Ashulalar, an'anaga ko'ra, turli yig'in va majlislarda, to'y marosimlari va boshqa xalq tantanalarida ijro etilgan. Choyxonalarda esa ashulachilarining ijodiy musobaqalari ham o'tkazib turilgan. XX asrning mohir va taniqli ashula ijrochilar qatorida Mamadbobo Sattarov, Boltaboy Rajabov, Erkaqori Karimov, Ortioxo'ja Imomxo'jayev, Rasulqori Mamadaliev, Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, Mukarrama Azizova, Zaynab Polvonova, Fattohxon Mamadaliev kabi mashhur san'atkorlarning nomlari hurmat bilan tilga olib o'tamiz.

Endi Farg'ona-Toshkent musiqa uslubida katta ashula haqida fikr yuritsak. Katta ashula – bu yirik hajmli ashula bo'lib, uning kuyohanglari keng nafaslari hofizlar ijrosi uchun mo'ljalangandir. Katta ashulani odatda erkak jinsiga mansub bo'lgan ashulachi hofiz yoki 2-4

²⁶ Раджабов И. К истории нотной письменности на Востоке // «Общественные науки в Узбекистане», 1962, № 10, с. 32–58.

hamnafas ashulachi-hofizlar aytadilar. Bunda jo'mavozlik sifatida cholg'ulardan foydalani maydi. Katta ashulalarda Lutfiy, Sakkokiy, Jomiy, Navoiy, Muqimiy, Furqat kabi mumtoz shoirlarning diniy-falsafiy, pand-nasihat va boshqa mavzulardagi she'riy namunalaridan keng foydalaniadi. Masalan, "Ey dilbari janonim", "Topmadim", "Bog' aro" kabi mumtoz g'azallarni misol qilib, aytsak bo'ladi. Katta ashulalar ikki, kichik yarim oktava, ba'zan uch oktava oralig'ida bo'lgan rivojlangan kuylarga ega bo'lib, erkin ritm-o'chov asosida badihago'ylik (impravizatsiya) asosida kuylanadi. Bu ashulalar aholi orasida "patnus ashula" yoki "likobcha ashula" kabi nomlar bilan ham atalib kelinmoqda. Buning asosiy sababi ashulachi hofizlar kuylayotgan ovozlarini eshitishlari, ashulaga aks-sado berishlari, ma'lum ritmnini saqlashlari, o'z ijrolarini o'zları eshitib ijro etishlari, ovozni sayqallashtirish uchun ham ijro paytida qo'llarida patnis yoki likob (tarelka) vositasida kuylaganlar.

Taniqli olim S.Bekmatov o'zining katta ashulaga oid tadqiqotlarida Toshkent va Farg'ona vodiysi bo'ylab keng tarqalgan hamda musiqiy amaliyotiga joriy etilgan maqom yo'llariga nisbatan "Farg'ona-Toshkent maqomi yo'llari" iborasi qo'llanilishi, bu maqomlar Buxoro shashmaqomi va Xorazm maqomlaridan farq etib, bir turkumni tashkil etmaydi, balki alohida-alohida cholg'u va ashula yo'llaridan tashkil topishi xususida ma'lumot beradi. Xususan, Nasrullo I-IV munojon I-IV, Ajam va taronalar, segoh I-III, cho'li iroq, miskin kabi cholg'u kuylari, chorgoh I-IV, Bayot - I-IV Bayotiy sherozi I-V, ko'cha bog'i I-II, Gulyor shahnoz I-V, Segoh, Duyuh-Husayn I-VII, Toshkent irog'i va yana shularga o'xhash boshqa ashula yo'llari Farg'ona-Toshkent maqomi yo'llariga mansubligini ta'kidlaydi. Binobarin, Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari tarkibida bir qismli namunalardan tortib, to besh-yetti qismdan iborat turkum asarlar namoyon bo'ladi. Ushbu maqomlarning yana bir o'ziga xos tomoni shundaki, ulardan vodiyya tarkib topgan ashula va katta ashula janrlarining ohang-kuy xususiyatlari hamda doira usullari o'zining yorqin ifodasini topgan. An'anaviy ijroga ko'ra bu turdag'i maqomlarning cholg'u kuylari yakka soz-dutorda, tanburda, g'ijjakda yoki tanbur, dutor, nay, g'ijjak, doira cholg'ularidan

iborat ansambl shaklida chalinishini ham ta'kidlab o'tadi. "Farg'ona-Toshkent maqom cholg'u yo'llari" xalqimizning sevimli kuylari bo'lib, ularni "Nasrullo I-IV", "Munojot I-V", "Ajam va uning taronalari", "Miskin I-V", "Segoh I-III", "Mushkuloti segoh", "Sayqal I-II", "Mirzadavlat I-II", "Mushkiloti dugoh", "Cho'li iroq", "Chorgoh", "Surnay irog'i", "Surnay dugohi", "Surnay ushshog'i" kabi kuylar tashkil etadi. Turkumdag'i tarkibiy qismlar rim raqamlari vositasida ("Miskin I", "Miskin II", "Miskin III" va hokazo) ajratiladi. Ba'zi turkumlarda maxsus nomlar ham uchraydi. Masalan, "Miskin I-V" cholg'u turkumining III qismi "Adoiy", IV qismi "Asiriy" deb atalsa Nasrullo I-V ning II qismi "Chapandoz II qismi "Qashqarcha", IV qism "Tarona va V qismi "Ufor" deb ataladi va hokozo. Farg'ona-Toshkent maqom cholg'u turlari turli xil xalq cholg'ularida ijro etish an'anasi ham mavjud. shuningdek bu kuylar turli vazifalarda chalinadi. Masalan, surnay yo'llari xalq tomosha va bayramlarida, dorbozlar o'yini va to'y bazmlarida, dutor, tanbur yoki g'ijjak ijrolari "uy sharoitlari"da o'tkaziladigan turli yig'in va majlislarda namoyon bo'ladi. Farg'ona-Toshkent maqom cholg'u kuylarining ijrochilar, odatda, kasbiy musiqachilar bo'lib, ular bu san'atni ustozlardan o'rganadilar.

An'anaviy xonandalik kasbiga qo'yilgan talablar

An'anaviy xonanda bo'lib yetishish uchun har bir kishida quyidagi sifatlar va qobiliyatlar ega bo'lishi talab qilinadi:

Birinchidan, kuchli, jarangdor, yoqimli, keng diapazonli, chiroyli tembrli yaxshi ovozga ega bo'lish. Albatta, yoqimli va shirali ovoz tinglovchilarga xush yoqishi bilan bir qatorda, insonlarga ruhiy ozuqa berishi bilan ahamiyatlidir

Ikkinchidan, musiqiy xotira, kuy-ohangni yodda saqlab qolish qobiliyatini rivojlantiradi. Albatta, chiroyli ohangda, so'zlarni biror aniq ritmda mazmun mohiyatini ochib berishda musiqaning roli benihoyatda kattadir. Har qanday so'zning mazmun mohiyatini musiqa to'la ochib beradi va xotirada saqlashda aynan ana shu ohanglar muhrlanib qoladi.

Uchinchidan, musiqiy ritmni, usulni his qilish. Bizning yuragimiz, shubhasiz, biror aniq ritm asosida urib turadi. shu sababli ham musiqa ritmi va aytim usuli bizning ong -shuurimizda muhrlanib, uning tezligini bexosdan o'zimizda takrorlab turamiz.

To'rtinchidan, sof, tushunarli, ravon talaffuzga ega bo'lism. Har qanday musiqa asarlari sof, tushunarli va ravon tilda bayon etilmas ekan, shubhasiz, qabul qilinishi juda qiyin bo'ladi. Toza va sof ijro etilgan kuy-ohang tinglovchiga tushunarli bo'libgina qolmay, tez qabul qilinadi.

Beshinchidan, berilgan asar ma'nosini tushunib, shu asosda badiiy obrazlarni yarata olish. Melodik jihatdan kuychan bo'lgan asar o'zida badiiy obrazlarni aks ettiradi. Bunday holda tinglovchining turli o'yayollarini chulg'ab oladi. Unga fantaziya, badiiy obraz rivojiga yordam beradi.

Oltinchidan, malakali hofiz yoki tajribali ashulachi pedagoglardan kamida 3-5 yil uzlusiz saboq olish. Darhaqiqat, malakali xonnada bo'lism uchun tajribali, texnik jihatdan kuchli bo'lgan ustozlardan saboq olib, uni ijrochilik mahoratini o'zidan o'tkazish lozim bo'ladi.

Musiqa san'ati ijrochiligidagi ovoz, cholg'uning bir-biriga hamohangligi o'ta muhimdir. Bevosita aytim jarayoni ijrochi tomonidan yakka, juft, guruhli yoki ommaviy tarkibda amalga oshiriladi. Ijrochi xonandalarni qo'shiqchi, laparchi, yallachi, termachi, baxshi, baxshioqin, dostonchi, navonoz, mug'anniy, xonanda, ashulachi, aytimchi, xalfa, shoir, nasrchi va hofiz kabi nomlar bilan atab kelinishi bejiz emas. Yuqorida keltirilgan har bir atamada musiqiy janr xususiyati to'la ifodasini topadigan bo'lsa, "hofiz" ham bu o'rinda qator tarkibiy xususiyatlari bilan bog'liq holda o'zining ayrim jihatlarini o'zida saqlagan, shu bois bo'lsa kerak o'tmishda, ijro talqini bilan bog'liq kasb egalari hamda amallarida xifz, ya'ni esda saqlash muhim hisoblangan va talqin etish jihatlarini o'zida mujassam etganlari bu nom bilan atalib kelingani bejiz emas. Bu aynan mumtoz musiqa ijrochilarga xos tarzda qo'llanilib kelingan. Bugungi kunda ham aynan maqom, ashula, katta ashulalar ijrochilariga xos tarzda ushbu atam qo'llanilmoqda. Ya'ni, o'zida yuqori kasbiy professional ijrochilik malakasini singdirgan mohir xonanda, mashhur ashulachilarga xos tarzda "hofiz" atamasini yuritish

rasman keng ommalashib ulgurdi. shu sababli bo'lsa kerak O'zbekiston Respublikasi Davlat mustaqilligi asoschisi, birinchi Prezident I.A.Karimov tomonidan 1991 yili qariyib 60 yillik tanaffusdan so'ng murtoz musiqa ijrochi (xonanda, sozanda)lari aynan ana shu oliy unvon bilan taqdirlandilar. Ochilxon Otaxonov, Odiljon Yusupov, Fattoxxon Mamadaliev va Xasan Rajabiylar hamda 1993 yili Muxammadjon Karimov, Ruzmat Jumaniyozov, Orifxon Xotamov va O'lmas Saidjonov, Quvondiq Iskanadarov, Eson Lutfullaev, Ismoiljon va Isroiljon Vaxobovlar, Maxmudjon Yo'ldoshev, Maxmudjon Tojiboev, Beknazar Do'stmurodov, Farxod Davlatovlar sazovor bo'ldilar²⁷.

Xonandaning ijrochilik texnikasi

Jahon mamlakatlari vokal xonandalik amaliyotida ovozlarni klassifikatsiyalash bir necha asrlardan beri mavjud. Jumladan, erkaklar ovozi uch turga, ya'ni tenor, bariton, bas, ayollar ovozi esa, soprano, metso soprano, alt turlariga bo'linadi. Ovozlarga nisbatan qo'llaniladigan ushbu atamalar o'zbek xonandalik ijrochiligidagi yigirmanchi asrning o'ttizinchı yillardan boshlab, qo'llanila boshlangan. To shungacha bo'lgan davrlarda mutaxassis xonandalar tomonidan, ovozlar o'z xususiyati va sifatlaridan kelib chiqib turlicha nomlanib kelingan. Masalan, "Tik ovoz", "Dovudiy ovoz", "Kuchli ovoz", "Xasta ovoz", "Dardli ovoz", "Mungli ovoz"²⁸ va boshqa nomlar bilan atalgan.

Xonandaning ovozi kuchli, kuchsiz yoki o'rtacha o'lchamda bo'lishi har bir xonanda tanasining fiziologik tuzilishiga bog'liq bo'ladi. Fikrimiz tushunarli bo'lishi uchun tabiatda mavjud hayvonot olamidan misollar keltirib o'tamiz. Sher bilan bo'ri yoki tulkinining ovozi ularning na'ra tortishi, uvullashi bir-birdan katta farq qiladi. Buning asosiy sababi ular jussasining hajmi turlicha ekanligida. Masalan, sherning gavdasi bo'ri yoki tulkinikidan yirik bo'lgani bois, ovozi ham bo'ri va tulki ovozidan kuchli. Nega deganda sher o'pkasining havo sig'imi kattaligi, ovoz hosil qiluvchi bog'larmachalarining boshqalarnikidan qalin va

²⁷ S.Bekmatov. Xonadalik san'ati. O'quv-uslubiy qo'llanma. 2007 y. 135 b.

²⁸ Mannopov S. Navobaxsh oxanglar. – Toshkent: Ijod ekspres, 2018. – B.23.

uzunligi va nihoyat og'iz bo'shlig'ining keng hamda kattaligi ovozining kuchli bo'lishini taminlaydi. Bo'ri yoki tulkida yuqorida sanab o'tilgan fiziologik jihatlarning sherga nisbatan pastroq ekanligi ularning ovozida, ya'ni uvullashida namoyon bo'ladi.

Yuqorida sanab o'tilgan fiziologik, anatomiq jihatlar odamlar uchun ham tegishlidir. Inson jussasi qanchalik yirik bo'lsa, o'pkasining nafas saqlash sig'imi shunchalik yuqori, ovoz bog'lamchalarib boshqalarnikiga qaraganda uzunroq, qalinroq, ovozni sadolantirib beruvchi og'iz bo'shlig'i ham boshqalarnikiga nisbatan kengroq bo'ladi.

Sanab o'tilgan jihatlarning barchasi ovozining kuchli, salobatli, quyuq tembrli, jarangdor bo'lishida asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Bilamizki, dutor, tanbur, rubob kabi cholg'u sozlarining kosachasi, torlar tebranishidan hosil bo'lgan tovushni sadolantirib berishini ta'minlaydi. Inson organizmida bu vazifani uning og'iz bo'shlig'i, ya'ni tepa hamda pastki jag'lar oralig'i, fan tili bilan aytganimizda, ovoz apparati bajaradi. Xonandaning ovozi Bas, Bariton yoki Tenor bo'lishi ovoz bog'lamchalarining hajmi bilan birgalikda, ovoz apparatining tuzilishiga ham bog'liq bo'ladi. Bas ovozi sohiblarida og'iz bo'shlig'i ya'ni ovoz apparatining shakli vertikal holatga moyil bo'ladi. Ularda kekirdak bo'rtib chiqqan, burun tuzilishi esa uzun hamda qirrali bo'ladi. Bariton ovoz sohiblarida bu o'lChamlar o'rtacha, Tenor ovozi sohiblarida esa og'iz bo'shlig'i shakli gorizantal shaklga moyil bo'ladi. Kamdan-kam holatlarda qo'shiqchining ovoz bog'lamchalarini bilan ovoz apparati bir-biriga mos kelmaydi. Misol uchun, mashhur italyan opera qo'shiqchisi Enriko Karuzoning ovoz paychalari Bas ovoziga, ovoz apparati esa Tenor ovoziga mos bo'lgan. Bunday antiqa holat unga Bas partiyalarini ham, Tenor partiyalarini ham qynalmay ijro qilishiga imkon bergen.

Amerkalik taniqli mutaxassis Ketrin Sadolin 2012 yilda nashr qilingan "To'liq vokal texnikasi" nomli metodik qo'llanmasida ovoz hosil bo'lishi jarayonida ovoz bog'lamchalarining ahamiyati borasida quyidagilarni aytib o'tadi: "Ovoz paylari kekirdak ichida, shuningdek, ovoz apparatida tovush ishlab chiqaruvchilardir. Ovoz paylari nafas olish yo'li kesishmasida o'rta holatda bo'ladi. Biz ovozsiz nafas olganda va chiqarganda ular ochiq holda bo'ladi. So'zlaganimizda,

kuylaganimizda esa ular birlashib yopiladi. Tovush bu havoning pulsatsiyali, qalтиroq holatidir. Gapirgan yoki kuylayotgan holatda tovushning tebranish soni 440 gersga teng bo'ladi”²⁹.

Ovoz hosil qilish jarayonini soddaroq tarzda tushuntirishga harakat qilamiz. Biz kurmak o'simligining ikkita bir xil yaprog'ini bir-biriga taxlab, ularni labimiz orasiga qo'yib, orasiga havo puflab ko'rsak, xuddi surnay yoki qamish naydan chiqqan singari chiyillagan tovush hosil bo'ladi. Demak, ovoz paychalari yopilganda, o'pkamizdan bosim bilan chiqayotgan havo oqimi paychalar orasidan siqilib o'tishi natijasida tovush hosil bo'lar ekan.

Ovoz hosil bo'lish uslublarini Ketrin Sadolin to'rt turga bo'ladi.

Neytral - bu uslubning xarakterli tomoni shundaki, yumshoq, alla sifatida kuylanadi.

Kurbing - eng yumshoq va mayin uslub hisoblanadi.

Overbray - bu usulning xususiyati to'g'ri va baland bo'ladi. Bu uslubda ovoz juda qattiq bo'lishi bilan birga past registrlarda sokin ovozga erishish mumkin. Bu uslubda ovozning yuqori qismi chegaralangan hisoblanadi, ayniqsa, ayollar uchun. Kundalik hayotimizda baqirishimiz bu uslubga misol bo'la oladi.

Edge - bu usulning xarakteri o'tkir, tajovvuzkor, baqiroq, xuddi samolyot tovushi singari.³⁰

Ushbu yuqorida sanab o'tilgan uslublar, ko'proq estrada qo'shiqchiligi amaliyotida uchraydi.

Xonandalik san'atida musiqiy eshitish qobiliyati, soz chertib o'ziga jo'mavozlik qilib kuylash yoki sozandalar jo'rligida kuylash masalalari ham muhim sanaladi. Sozanda va xonandalarda musiqiy eshitish bir biridan bir oz farq qiladi. Sozandalar cholg'u sozlardan taralayotgan kuyni tashqaridan qabul qilishadi.

Xonadalar o'zlariga jo'mavozlik qilayotgan cholg'uchilar yoki o'zi chertayotgan soz ovozini tashqaridan qabul qilish bilan birgalikda, o'z tanasidan paydo bo'lib, tashqariga chiqayotgan o'z ovozini ichkaridan eshitib, muntazam tahlil qilib kuzatib boradi.

²⁹ Sadolin K. Complete vocal technique. USA. 2012. P.12

³⁰ Sadolin K. Complete vocal technique. USA. 2012. P.17

Zahiriddin Muhammad Bobur “Boburnoma” asarida ovozlarga quyidagicha munosabat bildiradi: “Nag’ma ikki xil bo’ladi: ”qavliy”, ya’ni inson tovushi hamda “feoliy” sunniy deb sanalgan musiqa cholg’ularidan chiqarib olinadigan tovushdir³¹. Demak, xonandalarda musiqiy eshitish jarayoni sozandalarga qaraganda bir oz murakkabroq kechadi.

Ko’pchilik xonandalar o’zi soz chertib kuylaydi. Soz chertmay sozandalalar jo’navozligida kuylaydigan xonandalar ham ko’p uchraydi. Bu toifa ashulachilarini, asosan, ayollar tashkil qiladi. O’z-o’ziga soz chertib kuylashning soz chertmay kuylashga nisbatan anchagina afzaliklari bo’ladi. O’zi soz chertib kuylaydigan ashulachi ijro qilinayotgan asarning tezligini, dinamikasini boshqarib boradi. Unga jo’rnavozlik qilayotgan sozandalarni o’ziga ergashtiradi, shuningdek, xonanda o’z ovozining ijro paytidagi holatidan kelib chiqib, ashulani o’ziga qulay bo’lgan pardadan ijro etishi mumkin. Bundan tashqari soz chertib kuylash chog’ida ashulachida o’z ovozini kuya sozlab, hamohanglikka erishishi oson bo’ladi.

Soz chertmay sozandalalar jo’navozligida kuylovchi xonandalar esa, cholg’uchilar ra’yiga bo’ysunib, ularning ijro paytida taklif qilayotgan temp va dinamikasiga ergashib kuylashiga to’g’ri keladi. An’anaviy qo’shiqchiligidan soz chertib kuylovchi ko’plab mashhur hofizlar ko’pchilikka ma’lum. Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Yunus Rajabiy, Rasul qori Mamatdiliev, Orifxon Xotamov, Fattohxon Mamatdiliev, Komiljon Otaniyozov, zamondosh hofiz ashulachilardan Faxriddin Umarov, Ma’rufxo’ja Bahodirov, Kamollidin Rahimov, Hojiakbar Hamidov, Ortiq Otajonov, Otajon Xudoyshukurov, Rahmatjon Qurbonov, Og’abek Sobirovlar shular jumlasidandir.

³¹ Забиридин Бобур. Бобурнома. – Ташкент, 1948. – Б. 221

II. O'ZBEK MUSIQA MADANIYATI NAMOYANDALARI

KOMIL XORAZMIY (1825-1897)

Komil Xorazmiy Xiva shahrida madrasa mudarrisi Abdulla Oxun oilasida dunyoga kelgan. Otasining nazorati ostida o'qib juda ko'p bilimlarning sohibiga aylandi. Natijada zabarbast shoir, musiqashunos, sozanda bo'lib yetishdi.

Uning ustozlari zamonasining zabardast sozandalari va maqom ta'lilotchilari bo'lgan. Buxorodan

"Shashmaqom"ni Xorazmga olib kelgan Niyozxo'janing shogirdlari Muhammadjon sandiqchi, Abdusattor mahram, Xudoybergan etikchilaridan ta'lim oldi. G'azallardan devon tuzadi va musiqa ustasi sifatida tanburning 18 pardasiga qarab 18 chiziq chizib, nechanchi pardada o'ynalsa, noxunning o'rishiqa binoan nuqtalarni joylashtirgan va shu tariqa Xorazm "Tanbur chizig'i"ni yaratgan. Komil Xorazmiy Muhammad Rahimxon Soniy Feruz saroyida martabali lavozimlarda ishlab, uning homiyligida ijod qilgan. Komil Xorazmiy "Tanbur chizig'i"ni boshlab bergan bo'lsada, u olti yarim maqomning bir maqomini – "Rost"ni qog'ozga tushirgan, qolgan besh yarim maqomning uning o'g'li, mashhur bastakor Rasul Mirzo va xonning nazorati ostida xon sozandalari, Komil Xorazmiy shogirdlari amalga oshirganlar va Komil Xorazmiy hayotligida nihoyasiga yetkazilgan. Otasining ezgu ishini davom ettirgan Komil Xorazmiyning o'g'li Muhammad Rasul Mirzo 1922 yilda 83 yoshda vafot etgan va o'zining xususiy madrasasiga dafn qilingan.

Komil Xorazmiy va uning shogirdlari tomonidan xalqning bebafo mulki - maqomlarning notalashtirilishi jahon musiqa madaniyatini xazinasiga qo'shilgan ulkan boylik sifatida e'tirof etiladi.

OTA JALOLIDDIN NAZIROV

(1845-1928)

O'zbek musiqa madaniyatining atoqli arbobi, shashmaqom ijrosining bilimdoni, Ota Jalol Nosirov maqomdon ustoz sifatida o'z davrida san'atkorlar va shinavandalar orasida mashhur bo'lib, hozirgacha uning muborak nomi eozozlanadi. Buxoroda birinchi musiqa maktabining ochilishi, Samarqandda musiqa bilim yurtining tashkil topishi, shashmaqomning yozib olinishi va saqlab qolinishi uning nomi bilan bog'liqdir. Usta shodi, Domla Halim, Levicha hofiz, Boboqul Fayzullaev, Hoji Abdulaziz kabi maqom xonandalari Ota Jalol Nosirovdan ta'lim olishgan. Ota Jalol Nosirov 1845 yili Buxoro shahrining Eshon pir mahallasida tavallud topgan. Uning oilasi musiqa moyil bo'lib, akasi Mulla Xayrullo mahoratlari maqom ijrochisi, uning o'g'li Karomat esa, usta kamonchilardan edi. Ana shu muhit uni musiqa bilan shug'ullanishiga sharoit yaratib berdi. U sakkiz yoshidan musiqa bilan shug'ullanadi va o'sha davrning Tillaboy, Mirzo Xidoyat, Abdurahmonbek, Mir bobo singari mashhur xonanda va sozandalaridan saboq oladi. Natijada 20 yoshidayoq shashmaqomni to'liq o'zlashtirib oldi. Uning dovrug'ini eshitgan Amir Muzaffarxon saroya taklif etib, saroy hofizi etib tayinlaydi. Amir Olimxon davrida esa "Miroxur" unvoni beriladi.

1920 yilda Buxoroda "Sharq musiqa maktabi" ochilib, bir qancha hofiz va sozandalar jalb qilinadi va Ota Jalol Nosirov o'zi bosh bo'lib shashmaqomni o'rgata boshlaydi. 1923 yili V.A.Uspenskiy ota Jalol Nosirov va ota G'iyoq Abdug'anievlardan shashmaqomning barcha turkumlarini yozib oladi. Shashmaqomning o'sha davrda notaga olinishi va 1924 yilda nashr qilinishi katta voqeа sifatida baholanadi. Va keyingi notalashtirish jarayonlariga yo'l ochib beradi.

Ota Jalol Nosirov faqat xonanda va sozanda emas, balki bastakor sifatida ham ijod qilganligi manbalarda ko'rsatiladi. Ustoz shashmaqomning mushkilot qismlarini tartibga solgan ayrim

shuhbalarini kengaytirgan va qo'shimcha qismlar bastalagan. Segox maqomi ijrosiga savt usuli bilan bir necha qismli sho'ba bastalagan. Ushbu sho'ba ijrosi "Savti Jaloliy" deb nomlanadi.

1925 yilda ota Jalol Nosirov Samarcandga taklif etiladi. Bu yerda yoshlarga maqom ijrolarini va yo'llarini o'rgatadi, kontsertlarda ishtirot etadi. Hoji Abdulaziz, Yunus Rajabiy, Mulla To'ychi Toshmuhammedov, Shorahim Shoumarovlar bilan ijodiy muloqotda bo'ldi. Va ular ustozdan shashmaqom yo'llarini o'rganadilar va maslahatlar olib turadilar. Ota Jalol Nosirovning ijrochilik uslubidan bahramand bo'lган o'nlab shogirdlar keyinchalik maqom ijrochiligi san'ati rivojiga katta hissa qo'shdilar.

Ota Jalol Nosirov musiqa madaniyatimiz tarixidan shashmaqom bilimdoni va targ'ibotchisi, mashhur hofiz va sozanda, ko'plab maqom ijrochilarining ustoz sifatida o'zidan o'chmas nom qoldirgan ulug' san'atkordir.

HOJI ABDULAZIZ ABDURASULOV (1854-1936)

Hoji Abdulaziz Abdurasulov mashhur hofiz va bastakor sifatida shuhrat qozongan bo'lib, Samarcand, shahrida Ko'k masjid mahallasida to'quvchi oilasida tavallud topgan. Uning musiqaga bo'lган havasi yoshlidan boshlanib, tanburchi Hoji Rahimqulga shogird bo'lib tushadi va maqom yo'llarini ijrochisi Borux hofizdan ashulalar o'rganadi va birga kuylay boshlaydi. Keyinchalik "Shashmaqom"ni mukammal o'rganish maqsadida Buxoroga borib, mashhur maqomdon ustoz ota Jalol Nosirovdan saboq oladi. Abdulaziz ikki marta Makkaga haj safariga boradi va safar davomida turli millat kuy va qo'shiqlari bilan tanishadi. Hoji Abdulaziz tanburni ashulalarni ko'proq duetlar jo'rligida ijro etardi. Uning dasturlaridan yuzlab ashulalar o'rın olgan bo'lib, hofizlikdan tashqari bastakorlik bilan ham shug'ullanardi. U yaratgan "Gulzorim", "Bozurg'oniy", "Bebokcha", "Qurban o'lam"

ashulalari el orasida mashhur ijro sanaladi. 1909 yilda uning ijrosida Riganing "Grammafon" firmasi "Iraq", "Nasrulloyi", "Ushshoqlar"ni yozib olgan. 1928 yilda Samarqand musiqa va xoreografiya institutiga ishga olinadi va u yerda bo'lg'usi mashhur san'atkorlar M.Ashrafiy, T.Sodiqov, M.Burxonov, D.Zokirov va boshqalar uning ijodidan bahramand bo'ladilar. Ustoz san'atkor maqom ijrolarini boyitib, jumladan, "Ushshoq"ni "Samarqand ushshog'i", "Qashqarchai ushshoq" yo'llarini va yana bir necha ijrolarini yaratadi. Ustoz juda ko'p shogirdlar yetishtiradi. Mashhur san'atkor Yunus Rajabiy shunday eslaydi: - Poytaxt Samarqand shahrida bo'lgan paytlarda, Rizqi Rajabiy, Imomjon Ikromov, yana bir qancha san'atkorlar Hojiakanining uylarida yashab qo'shiq o'rganardik. Men Hoji aka aytgan qo'shiqlardan ta'sirlanib ertalabgacha uxlay olmasdim. Va birorta kuyni dilimga joylash uchun sekin xirgoyi qilib takrorlardim. Bordi-yu, biror joyni xato qilsam bormi, Hoji aka yotgan joyida menga qayrilib, "Hoy Yunusvoy, undoq emas mana bundoq bo'ladi", deb o'zлari aytib berardilar. Hoji Abdulaziz Abdurasulov ijrosida qator qo'shiqlar gramplastinkalarga, radio tasmalariga yozib olingan. Ustoz hofiz sakson yoshda bo'lsa ham, 1933 yil fevral oyida O'zbekiston san'atkorlarining birinchi slyotida qo'shiq aytish baxtiga tuyassar bo'lgan. Shu kuni Hoji Abdulaziz Abdurasulov va domla Halim Ibodovga "O'zbekiston xalq hofizi" faxriy unvoni berildi. Ustozning tabarruk nomi mustaqillik yillarda ham e'zozlandi Prezidentimiz farmoni bilan "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni berildi. Uning nomida Samarqand shahrida yosh xonandalarning republika ko'rlik-tanlovi o'tkazib turiladi.

MULLA TO'YCHI TOSHMUHAMMEDOV

(1866-1945)

O'zbek qo'shiqchilik san'atida o'zidan o'chmas iz qoldirgan mashhur hofiz Mulla To'ychi Toshmuhammedov Toshkent shahrining "Gulbozor" mahallasida bo'zchi oilasida tavallud topgan. Dastlab Abdulla qori maktabida tahsil olgan va islomiy ilmlar bilan

bir qatorda Sheroziy, Mashrab, Fuzuliy, Huvaydo g'azallarini tinmay mutolaa qiladi. Undagi san'atga bo'lgan havas o'qigan g'azallari va hofizlarning xonishlari orqali uyg'onadi, o'zi ham shu yo'lni tanlaydi.

Dastlabki musiqiy ta'limni amakisi usta Qo'chqordan oladi. So'ngra ustozi Ubaydullo Andalibdan qo'shiq aytish sirlarini o'rghanadi. Asta sekin Toshkent hofizlarining nazariga tusha boshlaydi. Shobarot tanburchi, Shojalil hofiz, Muhammad Umar, Abduqahhor va Nazarxon hofizlar bilan birga ijod qilib, ashula yo'llarini o'rghanadi. Tez orada sayl va to'ylarda, yig'inlarda qatnashib, el og'ziga tushadi. Zamondosh shoirlar Kamiy, Miskin, Hislatlar bilan hamkorlikda ijod qilib, ular ishtirokidagi yig'inlarda qatnashadi va Buxoro, Samarqand, Qo'qon, Andijon, Marg'ilon shaharlariga ham borib ashula yo'llarini o'rghanadi, o'ziga xos ashulachilik uslubini yaratadi. shoir Hislat Mulla To'ychi hofizga atab "Armug'oniy Hislat" devonini tuzgan. Ushbu devondagi barcha g'azallar hofiz tomonidan ijro etilgan.

1904-1907 yillarda o'zbek xalqining kuy, ashula va maqomlari birinchi marta grammofon plastinkasiga yoziladi. To'ychi hofiz ijrosida "Dugoh Husayn", "Chorgoh", "Bayot", "Ushshoq", "Giryā", "Dilxiroj", "Gulyor shahnoz", "Ko'chabog'i", "Eshvoy", "Qurt" singari ashulalar plastinkaga yoziladi. 1905 yilda yozilgan "Bayot" turkumlari plastinkasi ushbu satrlar muallifida saqlanadi. To'ychi hofiz tez-tez safarlarda bo'lib faqat O'zbekiston va qo'shni respublikalarda emas, sharq mamlakatlarida ham tanildi.

Ayniqsa, sharqiy Turkistonda Qashqarda juda mashhur edi. 60 yillik ijodiy faoliyatini san'atga bag'ishladi va xalq hurmatiga sazovor bo'ldi. O'zbekiston xalq artisti unvoniga musharraf bo'ldi. Ko'plab shogirdlar yetishtirdi. Shorahim Shoumarov, Yunus Rajabiy, Akbar Haydarov, Ortiqxo'ja Imomxo'jaev, Turg'un Karimov singari mashhur hofizlar Mulla To'ychi Toshmuhammedov maktabining vakillaridir.

MADALI HOFIZ RAHMATILLO O'G'LII

(1867-1930)

Farg'ona an'anaviy ijrochiligining mohir bilimdoni Madali hofiz Shahrixon shahrida tug'ildi. Otasi asli kosib bo'lib, diniy ilmlarni puxta egallagani uchun Rahmatillo qori nomi bilan mashhur edi. O'g'li Madalibekni ham kosiblikka berdi. Lekin qo'shiqqa bo'lgan havas uni mashhur tanburchi hofiz Nuroxun akaga ergashtirdi. Zamondosh shoirlar Oraziy, Hayratiylar bilan hamkorlik qiladi. O'sha davrda Marg'ilonda gullab-yashnagan madaniy muhit uni o'ziga chorladi va shu yerdan uylanib, muqim yashab qoldi. Bu yerda Yusuf qiziq, Matholiq hofiz singari san'at dargalari bilan yaqindan tanishdi. Uning ovozi shu qadar baland bo'lgan ekanki, "Madali hofiz Marg'ilonda qo'shiq aytsa, Sim (Farg'ona)da eshitiladi", degan ibora xalq ichida mashhur bo'lgan. Muqimiy, Zavqiy, Xaziniy, Pisandiy, Rojiy kabi mashhur shoirlar bilan ijodiy hamkorlik qiladi. Ularning g'azallari zamirida qator qo'shiq va yallalar yaratadi. Ayniqsa, Muqimiy g'azallari bilan aytiladigan "Abdurahmonbegi" qo'shiqlar majmuasi hozirgacha sevib kuylanadi. Hofiz "Chormaqom"ning mashhur ijrochisi sifatida xalq orasida mashhur bo'lgan.

Madali hofiz "Qalandar"lar, "Tanovor"lar, qo'shiq va yallalarni to'plab o'zi ijro qildi va shogirdlarga o'rgatdi. Hatto Mulla To'ychi Toshmuhammedov ham Madali hofizning oldiga kelib qo'shiqlar o'rjanib ketar ekan. Buning dalili sifatida Mulla To'ychi hofiz Madali hofizga shoир Hislatning "Armug'oni Hislat" bayozini sovg'a tariqasida berib ketgan ekan. Bu bayoz hozirgacha ustozning farzandlarida saqlanib keladi.

Madali hofiz o'zbek qo'shiqchilik san'atiga yalla yo'llarini olib kirdi. "Shoshmaqom"ning "Buzruk" maqomidagi "Savti sarvinoz" hamda "Segoh" sho'balarining muallifi sifatida, Madalibek nomi "O'zbek xalq musiqasi" kitobida ko'rsatib o'tilgan.

1912 yilda "Robert Kents" firmasi ekspeditsiyasi davrida hofizning "Abdurahmonbegi" qo'shiqlar majmuasini plastinkaga yozib oladi. Bu plastinka hozirgacha hofizning o'g'li, taniqli bastakor Mamasiddiq Madalievda saqlanadi. Madali hofiz har bir qo'shiqni talabchanlik bilan mohirona ijro etgani va shogirdlaridan ham shunday talab qilgani uchun "Noyob" degan taxallusga ega bo'lган edi. Madali hofiz oltmis uch yil umr ko'rib, Marg'ilon shahrida vafot etdi. O'zining vasiyatiga ko'ra, Xo'jamaxoz mozoriga dafn etilgan.

HALIMA NOSIROVA

(1913-2002)

O'zbek qo'shiqchiligi va opera san'atiga beباho hissa qo'shgan san'atkorlardan biri Halima Nosirovadir. Halima Nosirova, ayniqsa, o'zbek opera san'atida alohida maktab yaratdi va bu noyob san'at rivojiga ulkan hissa qo'shdi.

Halima Nosirova 1913 yilda Qo'qon yaqinidagi Tog'lik qishlog'ida tavallud topdi.

Otası Muhammadnosir aka kosib bo'lsa-da, qo'shiq va she'rlardan xabardor bo'lib, yosh Halima qalbida san'atga havas uyg'otdi. Otasining bevaqt vafotidan so'ng qiyin ahvolda qolgan oila onasi Xosiyatxon va opalari Hojar va Oyishalar bilan Qo'qon shahriga ko'chib kelishadi. Yosh Halimani bolalar uyiga topshirishadi. 1929 yilda Toshkentdagı xotin-qizlar bilim yurtiga o'qishga qabul qilinadi. Shu yerda Ali Ardobus rahbarlik qilayotgan badiiy-havaskorlik to'garagiga dugonalari shohida Maxsumova, Nazira Alievalar bilan qatnay boshlaydi. Tezda ustozlarning nazariga tushgan Halima Nosirova 1925 yilda bir guruh yosh san'atkorlar bilan Bokudagi teatr bilim yurtiga o'qishga yuboriladi. Ish faoliyatini hozirgi Milliy akademik teatrda boshlaydi. Qator obrazlarni yaratadi. So'ngra Moskva Davlat kontservatoriysi qoshidagi o'zbek opera studiyasida ta'lif oladi. 1929-1939 yillar mobaynida O'zbek musiqali drama teatrida ijod qildi va xilma-xil obrazlarni yaratdi. 1939 yildan boshlab to kuchdan qolgunga qadar Alisher Navoiy

nomidagi o'zbek opera va balet akademik teatrda ijod qildi va ushbu qutlug' dargohda o'z ijrochilik maktabini yaratdi. "Layli va Majnun", "Gulsara", "Karmen", "Bo'ron", "Maysaraning ishi", "Zaynab va Omon", "Xorazm qo'shig'i", "Ulug'bek" singari o'nlab operalardagi bosh obrazlarning qo'shiqlarini kuyladi. Halima Nosirova o'zbek milliy ashula va qo'shiqlarining betakror ijrochisidir. Uning ijrosida "Ushshoq", "Chorgoh", "Bayot" singari xalq ashulalari alohida o'ziga xos uslub bilan ijro etiladi.

Men o'zbek kuy, ashula va maqomlarini sevimli hofizlarimiz va ustoz sozandalarimiz Mulla To'ychi Toshmuhammedov, Hoji Abdulaziz, Muhiddin Qori Yoqubov, Domla Halim Ibodov, Yusufjon Qiziq, Usta Olim Komilov, Abduqodir Ismoilov, Ahmadjon Umurzoqov, Madrahim Sheroyidan o'rgandim, - deydi Halima Nosirova.

San'atkori tushunchasida qo'shiq insonning mehnatida, hayotida, taqdirda doimiy yo'ldoshidir. Xalqning sevimli san'atkori Halima Nosirova katta Farg'ona, Toshkent, Logon, Chirchiq kanallari, Kattaqo'rg'on suv ombori, Farhod GES qurilishlarida, Mirzacho'l, Qarshi, Jizzax cho'llarini o'zlashtirishda, dahshatlari urush yillarda xalq ruhini ko'tarishda o'z san'ati bilan faol qatnashdi.

Halima Nosirova "O'zbekfilm" kinostudiyasida suratga olingan "Asal", "Frontga sovg'a", "Maftuningman" filmlarida obrazlar yaratdi va kino sohasiga ham hissa qo'shdi. Halima Nosirovaning yorqin san'ati va iste'dodidan ta'sirlangan bir qancha xorijiy tanqidchilar uning san'atiga yuksak baho bergenlar. Suriyada chiqadigan "Lison ash shaab" va Hindistonda bosiladigan "Steystmen" gazetalari o'zbek qo'shiqchisini nihoyatda yoqimli va jozibador, dillarni rom qiluvchi ovozi haqida 1956 yilda samimiyl satrlarni yozgan. Uning bulbulsifat ovozi o'zbek san'atkori timsolida Hindiston, Birma, Livan, Misr, Eron, Xitoy, Kanada kabi o'nlab mamlakatlarda yoyilgan. Halima Nosirova hayotligidayoq ikki ajoyib narsasi bilan o'ziga haykal o'matdi. Biri chinakam xalqchil san'ati, ikkinchisi shogirdlari, izdoshlari bilan ulug' baxtga erishganligidir.

Uning san'atdagi xizmatlari munosib baholangan bo'lib,

“O’zbekiston xalq artisti” faxriy unvoniga sazovor bo’ldi. Mustaqillik sharofati bilan “Buyuk xizmatlari uchun” ordenini ko’kragiga taqish baxtiga tuyassar bo’ldi.

O’zbek san’atining ulug’ namoyandasasi, betakror ovoz sohibasi Halima Nosirova 90 yosh umr ko’rib 2002 yilda Toshkent shahrida vafot etdi.

KOMILJON OTANIYOZOZ

(1917-1975)

Xorazm an’anaviy qo’shiqchilik san’atining mashhur namoyandasasi Komiljon Otaniyozov 1917 yil 20 iyulda Xorazm vohasi shovot tumanidagi Bo’yrachi qishlog’ida tavallud topdi.

Uning otasi Otaniyoz qori Oxun Polvonniyoz o’g’li Xivadagi Arabxon madrasasida mudarrislik qilgan bo’lib, Niyoziy taxallusi bilan g’azallar yozib bir necha devon chop ettirgan. Yosh Komiljon Matpano ota, Matyoqub Harratov, Hojixon Boltayev, Matkarim hofiz, Madrahim sheroziy, Bola Baxshi singari ustozlardan saboq olgan, tez orada o’zi ham mashhur hofiz bo’lib taniladi. Xorazm maqomlarini, dostonlarini ijro etish bilan birga o’ziga xos shunday yangi bir uslub yaratdiki, u yaratgan qo’shiqlar hozirgacha hofizlarimiz tomonidan sevib kuyylanadi. Uning qo’shiqlar dasturi juda salmoqli bo’lib, yuzlab qo’shiqlarni o’z ichiga olgan edi. “Xorazm segohi”, “O’ltirg’usi”, “Chorgoh”, “Feruz I-II-III”, “Suvora”, “Oshiq bo’lmisham”, “Na tilar mandan”, “Salom sizga Xorazmdan”, “Ayrılma”, “Nasihat”, “Xush keldingiz”, “Sallamno”, “Naylaram” singari qo’shiqlari shular jumlasidandir. Uning dasturidan qoraqalpoq, turkman, tojik, qozoq, hind, ozarbayjon qo’shiqlari ham keng o’rin olgan bo’lib, hofiz ashula aytish bilan birga didli g’azallar ham bastalar edi. U 1952-1955 yillarda O’zbekiston davlat konservatoriyasida ta’lim oldi, bastakorlik yo’llarini o’rgandi. A.Stepanov, S.Hayitboev bilan hamkorlikda “Aziz va Sanam”, “Oshiq G’arib”, “so’ngii xon” dramalariga musiqalar bastaladi.

Komiljon Otaniyozov Ogahiy nomli Xorazm viloyat teatrında aktyor sıfatida qator ajoyib obrazlar yaratgan. "Farhod va shirin" dagi Farhod, "Tohir va Zuhra" dagi Tohir obrazları ajib bir sayqal topgankim, hali-haligacha ko'rgan odamlar havas bilan eslaydilar.

Komiljon Otaniyozov baland va keng qamrovli ovozi, yuksak ijrochilik madaniyatı bilan o'zbek qo'shiqchilik san'atini olamga yoydi. U Xitoy, Hindiston, Birma, Afg'oniston, Kambodja, Tailandda gastrollarda bo'lib, yuz minglab odamlarni o'z san'atidan bahramand etdi.

Komiljon aka juda ko'p shogirdlar yetishtirdi. Xorazm musiqa san'atini 50-60 yillardagi rivoji Komiljon akaning nomi bilan bog'liq.

Ustoz juda ko'p ashula va raqs ansamblarini tashkillab unga badiiy rahbarlik qildi. Komiljon Otaniyozovga O'zbekiston, Turkmaniston, Qoraqalpog'iston xalq artisti faxriy unvonlari berilgan. Uning jo'shib kuylagan qo'shiqlari, hozirgacha muxlislar qalbini rom etib kelmoqda.

El suygan hofiz Komiljon Otaniyozov 58 yil umr ko'rib, 1975 yilda vafot etdi. Urganch tumanidagi Imorat buva qabristoniga, otasi Niyoziy yoniga dafn qilingan. Uning nomi maktablarga, ko'chalarga, filarmoniya, ansamblarga berilib abadiylashtirilgan. Mustaqillik yillarda Prezidentimiz farmoniga binoan "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni bilan mukofotlangan.

BASTAKOR YUNUS RAJABIY (1897-1976)

O'zbekiston xalq artisti, Respublika Davlat mukofoti sovrindori, sozanda, hofiz va bastakor, akademik Yunus Rajabiy ko'p qirrali ijodiy faoliyati bilan XX asr o'zbek musiqasi tarixida teran va yorqin iz qoldirdi. U zamonaviy musiqa madaniyatimiz ravnaqiga, shuningdek, O'zbekiston Bastakorlar uyushmasiga tamal Toshini qo'ygan san'atkorlardan biridir.

Uning muimtoz qo'shiq va ashulalari, raqs kuylari, musiqali dramalari, ayniqsa, o'zbek xalq musiqa merosi namunalarini, xususan maqomlarni zamonaviy notaga va audio tasmalarga yozishdagi xizmatlari beqiyosdir.

Yunus Rajabiy o'zining hayoti va musiqa san'atiga kirib kelishini "O'zbekiston san'ati" jurnalining 1987 yil 3-sonida bosilgan "O'zim va hamkasblarim haqida" esdalik maqolasida shunday ta'riflagan: "Men 1897 yilning 5 yanvarida Toshkent shahrida oddiy bog'bon, qassob oilasida dunyoga keldim. Otam Rajab Sarimsoqov qassob kasbiga yarasha serzavq, dovyurak odam edi. Otamni Beshyog'och dahasida tanimaydigan kishi bo'limgan. Onam Oysha Imomova uy bekasi edilar. 1950 yili yorug' dunyodan ko'z yumdilar. Oilamizda menden tashqari yana uch o'g'il va ikki qiz bor edi. Otam musiqa san'atning muxlisi edi. 1904 yili bo'lsa kerak, mahallamizda andijonlik Mirza Qosim hofiz yashardi. Uning va boshqa sozandalarning san'atlarini mijja qoqmay tinglar edim. Ularga muqallid bo'lib, ko'pgina narsalarni o'rgandim. shunday qilib, bolalikdanoq xonandayu sozandalar davrasida o'sdim. shu tariqa menda san'atga moyillik uyg'ondi. Biror soz bo'lsa chalsam, deb umid qilardim. Lekin sozim yo'q edi. Kunlarning birida taxtaga ot yolini tarang tortib, bir asbob yasab oldim. Uni chertib yurdim. Buni ko'rgan akam menga kichkina do'mbira keltirib berdi. Do'mbirani ertadan kechgacha cherta berdim. Buni ko'rgan shukur akam bozordan bir dutor keltirib berdi. Mirzaqosim hofizdan va boshqa sozandalardan eshitgan kuylarni mana shu dutorda mashq qila boshladim. shu paytlarda akam Risqi Rajabiy yaxshigina tanburchi edi. Dutorim bilan pinjiga kirib olib, unga jo'r bo'ladigan bo'ldim. Mashhur hofiz Mulla To'ychi Toshmuhamedov bilan ulkan san'atkori Shorahim Shoumarovlar bog' qo'shnimiz bo'lib, ular haftada ikki-uch marta choyxonada hofizlik qilishardi. shu yig'lnlarda ulardan maqom hamda xalq ashulalarini o'rgana boshladim.

Bu orada 7 yoshimdan eski maktabda o'qidim. 1910 yilda uni tugatib, madrasada uch yil tahsil ko'rdim. Bu yerda o'zbek she'riyati durdonalari bilan ko'proq tanishishga harakat qildim. Otam keksayib qolgan, ro'zg'orimiz tang. Yoshim 13-14 larda, ota kasbimning etagidan tutib, qushxonaga bordim, shu kasbda 1917 yilgacha ishladim. Lekin, musiqa mashqlarimni to'xtatmadim. Toshkentning Shayxontohur, Ko'mirsaroy va

boshqa yerlarida xalq sayillari bo'lib turardi. Kuz paytlari esa har juma Zangiota va Tirsakda o'tkaziladigan sayillar ham gavjum bo'lardi. Bu xalq yig'inlariga Toshkentlik san'atkorlar bilan bir qatorda Samarqand, Buxoro, Andijon, Marg'ilon, Namangan, Qo'qon va boshqa shaharlardan taniqli ashulachi, cholg'uchi, askiyachi, dorboz, masharaboz, raqqoslar qatnashardi. Ana shunday yig'inlarda xalqdan ko'p narsa o'rgandim. Keyinchalik "O'zbek xalq musiqasi" to'plam kitobimga ko'pgina xalq qo'shiqlari, cholg'u kuyularini kiritganman.

1913 yili otam vafot etgach, oilamiz moddiy tomondan qiynganligi sababli 1914-1915 yillarda Chimkent qushxonasida ishladim. Bu yerda mashhur san'atkorlar Sultonxon, Qurbonxon, Imomxon, Hoshimxon Hakimovlar bilan tanishdim. Bu aka-ukalar orasida Ilhomxon nay chalar edi. Undan nay chalishni o'rgana boshladim. Kunlarning birida choyxonada nay chalib o'tirgan edim, mashhur Abduqodir naychi ko'rib qoldilar. Tanishib qoldik. Ko'p o'tmay u kishi menga Farg'onadan g'orov nay keltirib berdilar. Shu bilan birga nafas olish, puflash, tovush chiqarish, kuylarni mahorat bilan chalish sirlarini o'rgatdilar. Ustozlarimning repertuarlarini mukammal o'rganib, yetuk sozanda va xonanda bo'lib, 1916 yilda Chimkentdan qaytdim. Shu yili mashhur musiqachi va ashulachi Shorahim Shoumarova shogird tushib, u kishidan ta'lim oldim. Ustozim shu yili akam tanburchi Risqi va men naychi-dutorchi, xonanda Rajabiylar, kamonchi Imomjon Ikromov, doyrachi Shojalilovlardan iborat ansambl tuzib, repertuarimizni boyitib xalq davrasiga chiqadigan bo'ldik. Bizning guruhimizni to'y-tomosha, gap, xilma-xil marakalarga chaqiradigan bo'lishdi va hurmat-e'tiborimiz ko'tarilib ketdi. 1914 yilda boshlangan birinchi jahon urushi xalqimiz boshiga ko'p mushkulliklar keltirishiga qaramasdan, biz san'atkornarni avaylab, e'zozlashardi.

1918 yili Toshkentda "Turkiston xalq konservatoriysi" tashkil topdi. 1919 yili esa kompozitor V.Uspenskiyning tashabbusi bilan Baland masjid, Rohat bog'ida mazkur konservatorianing bo'limi ochildi. Bu bo'lim musiqa texnikumi deb ham atalar edi. Bu o'quv yurtiga menga o'xshagan yoshlarni qabul qilishdi. Bizga hofiz Shorahim Shoumarov, tanburchi Shobarot aka, doirachi Shojalil aka, doirachi Abdusoat Vahobov, changchi Ismat aka, g'ijjakchi Qurbonxon Hakimov, naychi

Imomjon Hakimovlar ustoz - domlalik qilishar edi. V.I.Uspenskiy esa nota yozuvi va musiqa nazariyasidan, Saodatxonim Enekeeva pianino chalishdan dars berishar edilar. shu davrda Uspenskiy ustozlarimizdan o'zbek musiqasi bilan tanishishga va uni yozib borishga kirishdi. U Shoumarov bilan birinchi yil birga ishladi va buning natijasida chormaqomdan anchagina qismini notaga yozib oldi.

1922 yili ulug' shoir Alisher Navoiyning "Farhod va shirin" dostoni asosida (Shoir sh.Xurshid pesasi) yaratilgan musiqali drama, avval "Namuna" maktab sahnasida, keyin o'zbek davlat teatrida o'ynaldi. Bu spektakldagi klassik xalq musiqasining asosiy kuylarini Shorahim Shoumarov bilan men ishlagan edim. 1923 yili o'qishni bitirdim va akam Risqi Rajabiy, g'ijjakchi Imomjon Ikromov, changchi Ismat aka musiqa maktabiga muallim bo'lib bordik. 1924 yilning avgustida Toshkentlik mashhur hofiz Mulla To'ychi bilan g'ijjakchi Solixon hoji Samarqandga kelishdi. Hoji Abdulaziz Abdurasulov bilan uchrashishdi. Buxoroda Buxoro shashmaqomini mukammal biluvchi mashhur hofiz Ota Jalol Nosirov, tanburchi Ota G'iyos Abdug'aniev hamda Usta shodi Azizovlar bilan tanishdim. Hoji Abdulaziz boboning Registon yaqinidagi hovlisida men, Risqi akam, Imomjon bilan to'rt yil turdik, soz chaldik, ashula-qo'shiq aytdik. Hoji boboning ashula yo'llarini o'rgandik. Hoji bobodan, Levicha Boboxonovdan, Buxoroda eshitganimizdan tashqari, Buxoro "Shashmaqomi"ni shu yerda tushunib va o'rgana boshladik. Bir so'z bilan aytganda ularga shogird tushdik. Ustozlar rahbarligida chala bilgan asarlarni ko'p marotaba qaytarardik, me'yoriga yetguncha mashq qildirar edilar. shunday qilib, biz ulardan "Buzruk", "Iroq", uning tasniflari, qashqarchalari, "Ushshoq" va uning bir necha turlarini, "Guluzorim", "Beboqcha", "Bozurgoniy", "Gullar bog'ida" va shashmaqomning ko'p bo'lim, qismlarini o'rgandik.

1925-1926 yillarda Samarqand musiqali drama teatrida musiqa rahbari bo'lib ishladim. "Abdulfayzxon", "Yorqinoy", "Padarkush" kabi dramalar qo'yildi, ularga musiqa bastaladim. Shu orada "Farhod va Shirin" ham Samarqandda qo'yiladigan bo'lib qoldi, musiqasini qayta ishlab berdim. 1926 yilda "Layli va Majnun" (Sh.Xurshid pesasi) musiqali dramasiga musiqa bastaladim.

1926 yili umr yo'ldoshimning vafoti sababli Toshkentga qaytib keldim. Toshkent radiouzelida 1927 yili radiostansiya tuzildi. Biz har kuni shu yerda yarim soatdan konsert berib turdik. Keyinroq shu yerda 12 kishilik ansambl tashkil topdi. Ansambl tarkibi borgan sari kengayib boraverdi. Mashhur san'atkorlardan Shorahim Shoumarov, Mulla To'ychi Toshmuhammedov, Domla Halim Ibodov, Imomjon Ikromov, Hoji Abdurahmon Umarov, Safo Mug'anniy, Matyusuf Harratov (Chokariy), Anvar Rajabiy, Nazira Ahmedova, Maryam Alishaevlar ansamblimizning dastlabki yillaridagi a'zolari edi. 1935 yillarga borib ansamblimiz a'zolari soni 40 taga yetdi va men ularga bevosita rahbarlik qildim. 1934 yili uch oy Moskvadagi malaka oshirish kursida, so'ngra Toshkent konservatoriyanining tayyorlov kursida Imomjon Ikromov bilan birgalikda saboq oldik.

1937 yilda Moskvada o'tadigan birinchi O'zbekiston san'ati va adabiyoti dekadasiga tayyorgarlik boshlandi. Dekadaga atab "Yolg'iz" (katta ashula), "Endi sendek" va "Hammamiz" kuylari asosida uch qismdan iborat syuita yaratdim va ijro etildi. Oltin soat bilan mukofotlandim. 1938 yili Bastakorlar uyushmasi tashkil topdi. Men esa a'zolikka qabul qilindim. Bu tashkilot bastakor va musiqashunoslar hamda mening taqdirimda va respublikamiz musiqa madaniyatini rivojlantirishda beqiyos rol o'ynab kelmoqda.

1939 yilda O'zbekistonda o'ttiz ijrochidan iborat birinchi xotin-qiz dutorchilar ansamбли tuzish hukumat tomonidan mening zimmamga va Lutfixonim Sarimsoqovaga topshirildi. 1939 yilda hayotimda unutilmas voqeа sodir bo'lди. Hukumatimiz ko'п yillik mehnatimni munosib taqdirlab, menga "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi" degan faxriy unvon berdi va "Shavkatli mehnati uchun" medali bilan taqdirlandim.

Bilimimni oshirish uchun 1941 yil boshida Moskvaga malaka oshirish kursiga Imomjon Ikromov, Muhamrnadaziz Niyozovlar bilan bordik. Professor G.I.Litinskiy, V.Vinogradov, san'atshunoslik fanlari doktori V.A.TSukerman, professor V.M.Belyaevlardan ta'lim ola boshladik. Favqulodda boshlangan Ikkinci Jahon urushi o'qishni davom ettirishimga to'sqinlik qildi. Toshkentga qaytib Yangiyo'l shahridagi Toshkent viloyati musiqali drama va komediya teatrida musiqa rahbari bo'lib ishlay boshladim.

1945 yili 9 mayda urush bizning g'alabamiz bilan tugagandan so'ng, hokimiyat rahbarlari meni yana Radio ansambliga rahbar qilib tayinlashdi. 1948 yili musiqa san'ati tarixida anchagina jiddiy g'oyaviy tortishuvlar ro'y berdi. Ya'ni xalqimizning asrlar davomida e'zozlanib kelinayotgan, milliy g'oyalar bilan sug'orilgan shashmaqom, Farg'ona, Toshkent maqomlari, Xorazm maqomlari "Saroy musiqasi" deb, ijro etilishi taqiqlab qo'yildi. 1953 yilda esa radioning "O'zbek xalq cholg'u asboblar orkestri"ni tarqatib yubordilar. O'zbekiston radio musiqa eshittirish tahririysi faoliyati besh yilga yaqin radio karnaylaridan eshittirishlar va kontsertlarda O'zbekiston Markaziy Komitetining ko'rsatmasiga asosan dasturlar tuziladigan bo'ldi. Yaratganga ming shukur 1956 yildan boshlab ma'naviyatimizda bir oz bo'lса-da erkinlik paydo bo'la boshlandi. 1957 yili radioda "O'zbek xalq cholg'u asboblar orkestri"ni qaytadan tiklash uchun topshiriq bo'ldi. Men orkestrga badiiy rahbar, Doni Zokirov bosh dirijyor qilib tayinlandi. 1958 yildan esa maqomchilar ansambli mening rahbarligimda ishlay boshladi.

Xalq musiqa merosining durdonalarini ko'pdan buyon to'plab notaga yozib olayotgan edim. 1947 yildan e'tiboran qayta sayqal berib, notaga tushira boshladim. 1955 yilda "O'zbek xalq musiqasi"ning birinchi tomi san'atsevar xalqimiz qo'liga borib etdi. Bora bora, kelgusi 1957-1959 yillarda musiqashunos I.Akbarov tahririda yana to'rt jildi nashr etildi.

Keyingi 60-70 yillarda shashmaqomning olti tomligi, har bir olti maqom alohida-alohida musiqashunos F.Karomatov tahririda nashr etildi. O'zbekiston radio eshittirish va televideniye Davlat komiteti qoshidagi maqom ansamblı ijrosida shashmaqomning ashula bo'limiga kirgan barcha sho'balarini shogirdlarimga o'rgatib, ular ijrosida magnit lentalariga, plastinkalarga ko'chirishga muvaffaq bo'ldim. Bu murakab ishni amalga oshirishda maqom ansamblining zahmatkashlari: ansamblning musiqa rahbari, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi Faxriddin Sodiqov, O'zbekiston xalq artistlari Kommuna Ismoilova, Berta Davidova, O'zbekiston xalq hofizlari Ortiqxo'ja Imomxo'jaev, Orif Alimahsumov, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artistlar Karim Mo'minov, sozandalardan Orif Qosimov, Zokirjon Sodiqov, Isohoq Qodirov, Ilhom To'raev, Turg'un Alimatov, Umarjon Otaev, Dadaxo'jaev Sottixo'jaev hamda

G'aybullar Saodullaevlar men bilan yonma-yon turib hormay-tolmay mehnat qilishdi”.

1920-1940 yillarda Yu.Rajabiy har xil mavzularda, klassik va zamonaviy o'zbek shoirlarining she'rлariga ashula, qo'shiqlar, marsh, xor qo'shig'i, kuylar yaratishdan boshlab uning "Fabrika yallasi" (K.Hoshimov so'zi), "Davron-davron" (G'ayratiy so'zi), xor: "Yashnadi" (M.G'ani so'zi), "Sirdaryo" (A.Kamtar so'zi), "Hammamiz" (Jipak so'zi), "G'alaba" (Mirtemir so'zi), "O'zbekiston" (A.Kamtar so'zi), "Qahramon" (G'ayratiy so'zi), "Paxta" (A.Qodirov so'zi), "Vatan" (A.Muhammadxon so'zi) kabi juda ko'p qo'shiqlarları radio to'lqinlarida yangrab tez orada ommalashib ketdi. Bular qatorida "Gulbohlar", "Mirzacho'lda to'y", "Qahramonlar marshi", "Xalqlar do'stligi" kabi ommaviy qo'shiqlar o'zbek xalq qo'shiqlarining tuzilishiga yaqin bo'lsa-da, ular ohang jihatidan originalligi bilan ajralib turadi. shular qatori bastakor yaratgan "Sog'inganman", "Yor keldi", "Kelding", "Muncha ham", "Koshki", "Judo", "Ishq", "Mustahzod", "Hajringda", "Gul sochar", "Rahnolanmasun" kabi qator lirik ashulalari xonandalar tomonidan sevilib ijro etilib kelmoqda.

Yu.Rajabiy ijodida teatr uchun musiqa bastalash muhim o'rin tutdi. U Samarqand teatrinda ishlagan paytlarida yuqorida qayd qilingan sahna asarlardan tashqari, 1932 yili Umarjon Ismoilov bilan hamkorlikda, 1934 yili "Rustam" nomli musiqali dramani yaratib, keyinchalik yana quyidagi sahna asarlarga musiqa bastaladi: 1934 y. "Avaz" (A.Hidoyatov pesasi), 1941 y. "Qasos" (A.Umariy va Tuyg'un pesalari, musiqasini yozishda B.Nadejdin hamkorlik qilgan). Kompozitor N.Mironov bilan birgalikda 1942 yili "Qo'chqor Turdiev" (S.Abdullo va R.G'ulomov pesalari), 1943 yili "Nodira" (L.Qosimov pesasi), G.Mushel hamkorligida 1944 yili "Muqanna" (H.Olimjon pesasi) va 1944 yili "Farhod va shirin" (K.Yashin pesasi), 1968 yili kompozitor Sayfi Jalil bilan hamkorlikda "Alisher Navoiy Astrobodda" (I.Maqsumov pesasi), 1964 yili S.Yudakov va B.Zeydmanlar bilan hamkorlikda "O'g'il uylantirish" (H.G'ulom pesasi) musiqali dramalarini yaratdi. shu bilan birga quyidagi drama spektakllariga musiqa bastaladi: 1938 yili "Boy ila xizmatchi", 1939 yili "Holixon" (Hamza asarlari) va 1935 yili "Navoiy", 1936 yili "Muqimiy", 1938 yili "Furqat" va "Lola" kabi radiopostanovkalarga ham musiqa bastaladi.

1957 yili O'zbekiston xalq artisti, kompozitor Tolibjon Sodiqov, Boris Zeyzman hamkorligida yaratilayotgan "Zaynab va Omon" (Zulfiya librettosi asosida) operasi, T.Sodiqovning bevaqt vafot etganligi sababli operani Yu.Rajabiy, D.Zokirov va B.Zeyzmanlar bilan 1958 yili oxirigacha etkazildi va o'sha yili asar A.Navoiy nomidagi opera va balet katta akademik teatrida sahna yuzini ko'rdi.

Yu.Rajabiy musiqaning boshqa janrlarida ham qator asarlar yaratdi. Masalan: B.Nadejdin bilan "Paxta" nomli simfonik orkestr uchun raqs syuitasi, "Farg'onacha" syuitasi va "Segoh" simfonik pyesasi, O'zbek xalq cholg'ulari ansambl uchun "Raqs", shoir Furqatning she'riga bastalagan "Naylagayman", "Tong nasimi" va "Yuzing oydek" nomli uch qismli vokal-simfonik syuita va O'zbek cholg'ulari ansambliga bir talay kuylar bastaladi.

Yunus Rajabiy O'zbekiston musiqa madaniyatini rivojlantirishda ulkan xizmatlari uchun qator orden va bir necha medallar bilan taqdirlangan. 1939 yili unga "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi", 1953 yili "O'zbekiston xalq artisti" faxriy unvonlari berilgan. 1966 yili O'zbekiston Fanlar Akademiyasiga haqiqiy a'zo etib saylangan.

Ustoz san'atkor Yunus Rajabiy O'zbekiston musiqa madaniyatiga, xalqiga bir umr sidqidildan halol xizmat qilib, tirikligidayoq o'ziga haykal qo'ygan mumtoz san'atkordir. Jizzax viloyat musiqali drama teatri, Toshkent pedagogika kolleji, Toshkent metrosi bekat, Toshkentning ko'chalaridan biri va o'zi asos solgan O'zbekiston radiosи "Maqom ansamбли" uning nomi bilan ataladi. Yunus Rajabiy uy-muzeyi faoliyat ko'rsatmoqda.

USTA RO'ZIMATXON ISABOYEV

Mashhur sozanda va bastakor ustoz murabbiy Usta Ro'zimatxon Isaboev 1894 yilda Namangan shahrining Degrezlik dahasida temirchi oilasida dunyoga keldi. Otasi usta Abdujalil o'zi temirchi bo'lسا-da, san'atga ixlosi baland edi. Ularning uyida doimo cholg'u sozlari turar edi. Ro'zimatxonining tog'asi ishlaydigan choyxonasi bo'lib, bu choyxonaga

kechqurun ashulachi va mashshoqlar kelib turishardi. Tog'asiga qarashib yurgan bolakay ular ijrosida kuy va qo'shiqlar eshitib, mahliyo bo'lib qolardi. Bu mashshoqlar Ramazon oxun, Sovur oxun degan andijonlik mahoratli sozandalar edi. Ular 1869-1911 yillar Farg'ona vodisida tanilgan zo'r hofiz bo'lishi bilan birga, mohir sozanda ham edilar. Usta Ro'zimatxonda san'atga qiziqish paydo bo'lishiga shu kishilar sababchi bo'ldi. Lekin Ro'zimatxonning tog'asi uni san'at yo'liga kirishiga mutlaqo qarshi edi. shu sabab 11 yoshida tog'asining choyxonasidan o'z uyiga dadasi ishlaydigan temirchilik do'koniga ketadi. Dadasi usta Abdujalil shinavanda inson bo'lganligi bois uning do'konida doim dutor osig'liq turar edi. Ro'zimatxonni otasi Abdujalil shu davning nomi chiqqan sozanda va xonandasini maqomchi Jalolxon bilan tanishtiradi va uning uyiga Ro'zimatxonni tez-tez yetaklab olib borib turadi. Usta Jalolxon dan tanbur, dutor va g'ijjak chalishni o'rganadi. 1911-yilda Usta Jalol vafot etdi va uning vasiyati bilan Usta Ro'zimatxon Isaboev "Shashmaqomni" mukammalroq o'rganishi maqsadida Buxoroga boradi. Buxoroda 2 yil yashab maqom sirlarini Ota Jalol Nosirov va Ota G'iyoq G'anievlardan "Dugoh", "Segoh" maqomlarini o'rganadi. Keyin esa u Samarqandga keladi. Ro'zimatxon u yerga kelganini quyidagicha xotirlaydi: "Men Samarqandga kelib, Bibixonim madrasasining yonidagi bir choyxonada to'xtadim. U paytda chang asbobi kam tarqalgan bo'lib, uni chalganimda odamlar to'planib ketishar edi. Hoji Abdulaziz akaning ham mehmoni bo'ldim. U kishidan "Samarqand Ushshog'i", "Karim quli begi" va o'zlarini ijod qilgan "Gulzorim" kuylarini o'rgandim.

1915 yilda Namanganga kelib o'z atrofiga san'atga qiziqqan yoshlarni to'plab ularni tarbiyaladi. 1925 yili Qo'qon shahrida san'at xodimlari kasaba uyushma yig'ilishiga Usta Ro'zimatxon ham taklif etiladi. shu yili Andijonda To'xtasin Jalilov tomonidan tuzilgan mashshoqlar jamoasiga rahbarlik qiladi. Usta 1-sonli Andijon bolalar uyidan 30 nafar iste'dodli bolalarni tanlab olib, ularga sozandalik sirlarini o'rgata boshlaydi. O'zbekiston xalq artisti Qosimjon Oxunov, Respublikada xizmat ko'rsatgan san'at arbobi Muqimjon Habibov, Komiljon Jabborov va boshqa san'atkorlar birinchi saboqlarini Usta Ro'zimatxon dan olishgan. Andijonga Hamza Niyoziy kelsa, albatta Usta

ijro qilgan “Qo’qon ushshog’i”, “Kurash”, “Shahnozi Gulyor”, “Cho’li Iroq” kabi kuylarni miriqib tinglab, hordiq chiqarib ketar ekan. 1928 yilning mart oyida Namangandagi 1-sonli bolalar uyida yangi musiqa to’garagini tashkil qiladi. Keksa xalq bastakorlari yaratgan asrlarni shogirdlariga o’rgatib, “Daromadi Ushshoq”, “Shahnozi Gulyor” kabi bir qator asarlarni radio fondiga yozib qoldiradi. 1931 yilda Namanganda musiqali drama va komediya teatri tashkil topdi. “Intilish”, “Hujumxon” spektallari sahnaga qo’yiladi. Ushbu asarlarga Usta kuy tanlaydi. 1935 yili Namanganda bolalar teatri tashkil etiladi. Usta Ro’zimatxon Isaboyev ushbu teatr musiqa rahbari sifatida o’z shogirdlari bilan ish boshladi. 1947 yilda Namanganda uning tashabbusi bilan musiqa maktabi ochildi va keyinroq musiqa bilim yurtiga aylandi. Bilim yurtiga butun Farg’ona vodiysidan iqtidorli yoshlар kelib musiqa sabog’ini olishar edi. Usta Ro’zimatxon Isaboyev hayoti davomida tinimsiz mehnat qildi. U deyarli barcha cholg’u asboblarini tayyorlay oladigan mohir usta ham edi. Jumladan, chang sozini qayta ishlab takomillashtirishda Ustaning hissasi katta bo’lgan. Usta Ro’zimatxon qo’lida tarbiya topgan bir qancha yoshlар mashhur san’atkorlar bo’lib yetishishdi. O’zbekiston xalq artistlari, bastakor Komiljon Jabborov, Abdug’ofir Abdurahmonov, Tursunxon Jaofarova, O’zbekiston xalq hofizlari Hojakbar Ahmedov, Jamolqori G’iyosov, Fattohxon Mamadaliev, O’zbekistonda xizmat ko’rsatgan artistlar Hadiya Yusupova, Mahmudjon Muhammedov, bastakor va sozanda Karimjon Mansurov, xizmat ko’rsatgan o’qituvchi Burxonjon Yusupovlar shular jumlasidandir. Usta Ro’zimatxon Isaboyevga Yo’ldosh Oxunbovoyev shaxsan o’zi “O’zbekistonda xizmat ko’rsatgan san’at arbobi” nishonini taqib qo’ygani bir zumda Namangan shahriga tarqalgan ekan. U o’nlab musiqali dramalarga kuy tanlagan va bastalagan. Bir so’z bilan aytganda Namangan viloyatida, Farg’ona vodiysida musiqa san’atining rivojlanishida usta Ro’zimatxon Isaboyevning xizmatlari ulkan bo’lgan.

RASUL QORI MAMADALIEV

Ustoz hofiz Rasul qori Mamadaliev kamtarlik bilan, o'zini "havaskor hofiz" deb atab, hazilomuz ikki og'iz so'z bilan yuragidagi ko'zga ko'rinas dardu armonini ayta olgan bo'lishi ehtimoldan holi emasdir, albatta. Axir bu dunyoni armonli dunyo deydilarku... Ha, bu dunyoni armonli dunyo deganlari juda to'g'ri bo'lsa kerak. Haqiqatan ham benazir hofiz Rasul qori Mamadaliev yurakda armon bilan yashadi va armon bilan dunyodan ko'z yumdi. Uning tiriklikdagi yorug' olamni ko'ra olmasligi bo'lsa, so'ngi armoni yurakda qaynab turgan qo'shiq buloqlaridan odamlarni to'la bahramand eta olmaganligi bo'lsa kerak. Rasul qori akaning ko'zlar ojiz bo'lsa-da, Alloh u kishiga shunday bir qobiliyat ato etgan ediki, inson qiyofasini, ichki dunyosini, tabiat go'zalligini, g'azal mazmunini butun vujudi bilan his qilar, barcha armonlari, his tuyg'ulari, ichki bir dard, tug'yon bilan mujassamlashgan holda qo'shiqqa aylanar, bu qo'shiq favvora kabi yurakdan otilib chiqar edi, shuning uchun hofiz ijro etgan qo'shiqlarni shinavandalar ehtiros bilan eshitishar, u ishtirok etgan davralar, bazmlar juda maroqli, fayzli o'tardi.

Rasul qori Mamadaliev Jalolobod viloyati, Suzoq qishlog'ida tavallud topdi. Ko'zi tug'ma ojiz bo'lgan Rasul qori bolalikdan butun fikri xayolini san'at va she'riyat olamiga qaratdi. Favqulodda iste'dod sohibi bo'lgan hofizning eshitgan qo'shiqlari va she'rlari yoshligidan uning vujudiga, ongiga muhrlanib qolardi. Ota-onasidan erta ayrilgan Rasul qori taqdir taqozosi bilan Farg'ona viloyati, Buvayda tumani, Qo'shtegirmon qishlog'iga opasi bilan kelib yashab qoladi. Yosh Rasul qori uchun hayotning og'ir damlari boshlanadi. Yetimlik, qiyinchilik mashaqqatlardan Mushkul ahvolga tushganida ham qo'shiqni tark etmadni. Uning yurakni to'lqinlantiruvchi, qo'ng'iroqdek ovozini eshitgan Mamadali aka o'z tarbiyasiga oladi. Mamadali aka Yangiyo'rg'on bozorida alpon bo'lib xizmat qilar, o'zi ham san'atga yaqin odam edi. shuning uchun yosh Rasul qorini yangiyo'rg'onlik san'atkorlar Kamoliddin Hamroqulov va Usta Qurbon akalarga shogirdlikka topshiradi.

Yosh Rasul qori ustozlar ko'magida tanbur chalishni va ashula yo'llarini o'rganib, o'zi kuy bastalab qo'shiq ayta boshlaydi. Qo'qon hofizlik muhitining namoyandalari ijodidan bahramand bo'ladi. San'atning yana bir ajoyib turi zakiylik, askiya san'atini ham o'rgana boshlaydi. To'y, yig'lnlarda hamnafas ustozni Kamoliddin aka bilan jo'r ovozlikda qo'shiq kuylab, shinavandalarning nazariga tushadi. Tez orada ularning dovrug'i atroflarga yoyila boshlaydi. Hofiz ko'proq Jo'raxon Sultonovning ijro yo'llaridan bahramand bo'lib, uni o'ziga ustoz deb bildi. Shu bilan birga o'ziga xos alohida uslub yaratdi.

Taniqli jurnalist Saydali Odilov shunday eslaydi: Dadamiz Odilxo'ja Saidxo'jaev san'at va she'riyatga yaqin bo'lib, g'azallar yozishar, tut daraxtidan tanbur, dutor yasashardi. shu tufayli san'atkor va shoirlar uyimizning doimiy mehmonlari bo'lib, Rasul qori aka ham tez-tez kelib turardilar.

Dadam bilan ikkalalari juda qadrdon bo'lib, ularning suhbatlari ba'zida tongacha davom etar, dadam o'qigan g'azallarni Qori aka zukkolik bilan tahlil etib, kuyga solar, tanburni sayratib xonish qilardi. Yana bir voqeanning guvohi bo'lganman. 1956 yilda Yangiqo'rg'ondag'i Qo'ng'iroq qishlog'ida viloyat mehnatkashlarining katta yig'ini bo'ldi. Unda Respublikaning bosh rahbari Nuriddin Akramovich Muhiddinov qatnashdi. Nuriddin aka yig'inga tashrif buyurgan paytda, Rasul qori Mamadaliev bilan Kamoliddin aka qo'shiq ijro etishayotgan edi. Nuriddin aka ularga halal bermasdan, bermalol o'tirib, qator qo'shiqlarni tingladi. So'ngra ularga rahmat aytib, qo'shiqlarini respublika radiosiga yozdirishni tavsiya qildi. Tez orada ularning ko'plab qo'shiqlari radio to'lqinlari orqali yangray boshladи... Ha, Rasul qori Mamadaliev haqiqiy mashhurlikka erishdi. Uning ovozi yuqori pardalarda juda o'ktam jaranglar, tanburni esa mohirlik bilan chertar edi. Hofiz "Buzruk", "Navo", "Dugoh" maqomlarini chertish va aytish yo'llarini mukammal bilgan va mohirona ijro etgan. "Nasri "Bayot", "Nasri ushshoq", "Chapandozi navo", "Nasri uzzol", "Beboqcha", "Bozurgoniy", "Nafulloyi", "Talqini rost", "Talqini bayot", "Topmadim", "Qo'qon ushshoqi", "Na qildim", "Oy dog'lanur", "Farg'ona tong otguncha" singari qo'shiqlar uning ijrosida alohida sayqal bilan ijro etilgan.

Yuqorida aytganimizdek, uning yodlash qobiliyati o'tkir bo'lib, dasturidan yuzlab qo'shiqlar o'r'in olgan. Aksari qo'shiqlariga o'zi kuy bastalagan. Zakiylik, askiya san'atini ham yaxshi egallagan bo'lib, zukkolik, hozirjavoblikda ham shinavandalarni o'ziga rom etib kelgan.

Ustoz san'atkor to'g'risida O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist, professor S.Mannopov shunday deydi: Kaminaga ham ustoz bilan ko'plab to'y, yig'lnlarda uchrashish, suhbatlashish nasib etgan. U kishining bir yaxshi odatlari bor edi. Yig'inga kirish bilanoq, qo'llariga tanburni olib, bir juft qo'shiq aytib so'ng o'tirardilar. O'tirgandan so'ng yonidagi doimiy hamrohi usta Qurbon akadan, davrada qanday odamlar o'tirganini so'rab olar va shularga monand qo'shiq ijro etardi. Qo'shiqlarni butun vujudi bilan yurakdan aytardiki, avjiga chiqqanda og'ir gavdasi yuqoriga qalqib turar edi. Davrada askiya boshlansa, javob topish uchun atayin o'tirib olib, tizzasiga shapatilab qah-qah otib kular, shu asnoda o'ylab darhol kerakli javobni qaytarar edilar.

Xalq ardoqlagan mashhur hofiz, zukko san'atkor Rasul qori Mamadaliev ayni ijodi gullagan, qo'shiq buloqlari yurakdan qaynab chiqayotgan bir paytda qirq sakkiz yoshida abadiyatga dohil bo'ldi. Uning davralarda shinavandalarni o'ziga rom etgan qo'shiqlariyu samimiy kulgilari qoldi...

Yurak xuruji bilan hofizni kasalxonaga olib ketishganida, so'ngii bor nafasini rostlab, bir umr yonida ajralmay yurgan qadrdoni, usta Qurbon otani imlab yoniga chaqirdida, o'ng qo'lini mahkam ushlagan holda jon taslim qildi. Bu hofizning so'ngi bor ustoziga qilgan minnatdorchilik tuyg'usi edi...

Rasul qori Mamadaliev dunyodan ko'z yumganiga ko'p yillar o'tgan bo'lsada, uning qo'shiqlari hozirgacha lentalarda qo'ldan qo'lga o'tib, shinavandalarning qalblariga orom bermoqda. Uning elikdan ortiq qo'shiqlari respublika radiosining oltin fondidan joy olgan. Qator plastinkalar, tasma yozuvlar chiqarilgan. Abulatif Xoldorov, Rahimjon Kamolov, Qobiljon Yusupov, Mo'minjon Imomov, Jo'raqo'zi Xotamov kabi o'nlab iste'dodli xonandalar hofizning shogirdlari hisoblanib, ustozlarining ijro uslubini davom ettirib kelmoqdalar. Uning xotirasiga

bag'ishlanib, har yili xonandalar tanlovi o'tkaziladi. O'zi tashkil qilgan maqomchilar dastasi, o'zi yashagan ko'cha uning nomi bilan ataladi.

Shu o'rinda buvaydalik shoir Qodir Dehqonov hofizga bag'ishlab yozgan marsiyasidan quyidagi parchani keltirish o'rinnlidir:

*Bir go'zal yaproq uzildi barg chandon yig'ladi,
Barcha yoshu agraboyu ham qadrdon yig'ladi,
Kim chekib faryodlarkim, kimki pinhon yig'ladi,
Ne ilojkim, chora yo'qdur, Yangiqo'rg'on yig'ladi,
Bir go'zal yaproq uzildi, barg so'zon yig'ladi.*

Ha, benazir hofiz Rasul qori Mamadaliev ijro etgan qo'shiqlar bugungi kunimizda ham odamlarni diyonatga, oqibatl bo'lishga, faqat ezgulikka chorlamoqda.

AKBARQORI HAYDAROV

Akbarqori Haydarov Yozyovon tumanida Haydar hofiz oilasida tavallud topdi. Yosh Akbarjon dastlabki saboqni otasidan oladi. Keyinchalik tanbur chertish sirlarini Yunus Rajabiyan o'rgandi. 1920 yilda Haydar hofiz oilasi Toshkent shahriga keladi va "Sanoyi Nafisa"ga yosh Akbarali a'zo bo'lib kiradi. 1937 yildan qo'shiqchilik san'atini mukammal egallagan hofiz O'zbekiston radiosи qoshidagi ansamblida ish boshlaydi. Shu yili Moskva shahrida o'zbek san'ati dekadasida qatnashib, zo'r muvaffaqiyat qozonadi.

O'zining yuksak iste'dodi bilan elga tanilib qolgan Akbar hofiz ulkan qurilishlarda, xalq hasharlari va sayillarida xalq bilan birga bo'ldi, jo'shib kuyladi. 1939 yilda hofizga O'zbekiston xalq hofizi unvoni berildi. Uning ijrosidagi "Bir kelib ketsun", "Adashganman", "Shafoat", "Izlayman", "Yovvoyi ushshoq", "Farg'onacha shahnoz" kabi qo'shiq va yallalar betakrorligi bilan ajralib turadi, shuningdek, hofiz kuylagan yana qator katta ashula va qo'shiqlar respublika radiosining Oltin fondidan o'rinn olgan.

O'z xalqining fidoyi farzandi, qo'shiqchilik san'atining jonkuyari Akbar qori Haydarov qo'shiqlari keyingi avlodlar ovozida yangrar ekan, san'atda hofiz o'zining mangulikka daxldor o'mini qoldirib ketdi.

JO'RAXON SULTONOV

Jo'raxon Sultonov deganda hofizlik san'atining sarbonlaridan biri, maftunkor ovoz sohibi, xalqimizning mumtoz qo'shiqchilik san'atini avlodlardan avlodlarga meros qilib qoldirishda o'ziga xos maktab yarata olgan ulug' hofiz ko'z oldimizga keladi. Uning hirildoq aralash jozibali ovozining poyoni yo'qday tuyuladi. Jo'raxon Sultonov hofizlik san'atani targ'ib qilish bilan birga, hech qaysi ijroga o'xshamagan ijro uslubini yaratdiki, bu uslub qo'shiqchiligidan xazinasiga "Jo'raxon akaning yo'li" degan musiqiy iborani olib kirdi. Bu uslubdan qanchadan qancha hofizlarimiz bahramand bo'lmoqdalar. Vaqt o'tgan sari ulug' hofizimiz ijodini chuqurroq o'rganishga ehtiyoj sezmoqdamiz. chunki Jo'raxon akaning ijrochilik maktabi an'anaviy ashulachiligidan ajralmas tarkibiy qismiga aylanib qolgan. Bu maktab kelgusi avlodlarimizning milliy qo'shiqchiligidan durdonalaridan bahramand bo'lishlarida sarchashma bo'lib xizmat qiladi.

Jo'raxon Sultonov 1903 yilda Marg'ilon shahrining "Poshsho Iskandar" mahallasida tavallud topdi. Uning otasi Sultonboy hoji asli oltiariqlik bo'lib, tabiatan dilkash, she'riyat va musiqadan xabardor, "qo'li gul oshpaz" degan nom chiqqargan edi. Onasi Saodatxon aya ziyoli oiladan bo'lib, mahallada uni "Otin oyi" deb hurmat qilishardi. Saodatxon aya o'g'li Jo'raxonni mehr bilan islomiy ilmlardan va she'riyatdan xabardor qilib tarbiyaladidi. O'sha davrda Marg'ilondagi choyxonalar madaniyat, ma'rifat o'chog'i vazifasini ham bajarar edi. Yosh Jo'raxon otasi bilan choyxonaga chiqar, u yerda eshitgan

qo'shiqlarini, onasidan o'rgangan Quron tilovatlariga taqqoslab ko'rib, ikkalasining naqadar bir-biriga uyg'unligini dildan his qilar, kelajakda hofiz bo'lishni orzu qilib, eshitgan ashulalarini mashq qilardi. Kunlarning birida choyxonada san'atkorlarning darg'asi Yusufjon qiziq, noziktab Madali hofiz, nomlari elga tanilib qolgan Bolta hofiz, Mamatbobo hofizlar bilan suhbat qurib o'tirishganda, Sultonboy hoji o'g'li Jo'raxonni etaklab kelib ularga shogirdlikka topshiradi. Natijada Madali hofizdan tanbur chalib yalla aytish yo'llarini o'rgana boshladi. "Shafoat", "Dargohinsha kelibman", "Xayrul bashar", "Shoyad", "Judo qilma", "Yovvoyi chorgoh" singari ashulalarni birga ijro eta boshladi. Bu yerda shuni aytish joizki, Jo'raxon Sultonov ustozni Mamatbobo hofiz bilan, ashulachiligmizda yovvoyi yo'llarni kashf etgan hofizdir. Yana ular birgalikda jo'rovoz bo'lib aytish uslubini yaratishdi. Bunday ijrolar qo'shiqchilik san'atimizga muhim yangilik bo'lib kirdi va hozirgacha hofizlarimiz bu uslubdan bahramand bo'lmoqdalar. Jo'raxon bir paytda atlas to'quvchi va kiyim tikuvchi kosiblarga shogird tushib bu hunarlarni ham o'zlashtirib oladi. Lekin qo'shiqqa bo'lgan muhabbat hech orom bermasdi. Yusufjon qiziqning maslahati bilan Xo'jandga, Sodirxon hofiz huzuriga borib, ikki yil xizmat qiladi va u yerdan juda katta ma'naviy xazina bilan qaytadi. 1918 yilning bahorida "Sanoyi nafisa" tuzilib, barcha san'atkorlar qatori unga a'zo bo'lib kiradi va san'at dargohidagi haqiqiy ijodiy faoliyati boshlanadi. 1926 yilda Muhiddin Qoriyoqubov rahbarligida o'zbek davlat etnografik ansambl tashkil etildi. Bu ansamblga Yusufjon qiziq Shakarjonov, Usta Olim Komilov, Tamaraxonim, Ahmadjon Umurzoqov, To'xtasin Jalilov, Abduqodir Ismoilov, Orifjon Toshmatov, Nizom Xoldorov, Mamatbobo Sattorov kabi ajoyib san'atkorlar kirgan edi. Bularning qatoriga o'sha paytda ancha dovrq qozonib qolgan Jo'raxon Sultonov ham qo'shildi. Bu ansambl Rusyaning juda ko'p shaharlarda safarda bo'lib, katta muvaffaqiyatlar bilan qaytishdi.

1928 yili Marg'ilonda o'zbek musiqali drama teatri tashkil etilib, Jo'raxon Sultonov direktor etib tayinlandi. Bu teatrga Ma'murjon Uzoqov, Boborahim Mirzaev, Zokirjon Ergashev singari yoshlardan jalg qilinib, Jo'raxon aka ularga ustoz bo'lib qo'shiq va yallalar o'rgata

boshladi. Shogirdi Ma'murjon Uzoqov bilan jo'rovozlikda qator qo'shiqlar yaratdi. 1930 yilda poytaxt Toshkent shahriga ko'chirilgandan so'ng, taniqli san'atkorlarni markazga chorlab, san'atni jonlantirish uchun harakat boshlandi. Jo'raxon aka 1933 yilda Toshkentga ko'chib keladi va o'zbek musiqali teatrida ishlaydi. Keyinchalik Respublika radiosiga taklif qilinadi. 1937 yidda Moskvada o'tgan o'zbek dekadasi, keyinchalik katta Farg'ona kanali qurilishi hofizga chinakam shuhrat keltirdi. "Ey, nozanin", "Bu gulshan", "Ofarin", "Ming qadam", "Bo'ston" singari qo'shiqlari o'sha davrning mahsulidir. Ko'plab san'atkorlar qatori Jo'raxon Sultonovga ham "O'zbekiston xalq hofizi" faxriy unvoni berildi.

Dahshatli urush boshlanganda Jo'raxon aka o'zbek davlat estradasida ishlardi. 1941 yilning oxirlarida Halima Nosirova, Tamaraxonim, Mukarrama Turg'unboeva, Ma'murjon Uzoqov, Boborahim Mirzaev kabi san'atkorlar bilan Erondagi cheklangan harbiy qismlarimiz huzurida ikki oy davomida ellikdan ortiq konsertlar namoyish qilishadi. Tehron shahridagi so'ngii xayrashuv konsertiga katta tayyorgarlik ko'rishdi. Oldingi qatorlarda Eron davlatining rahbarlari, chet el elchixonalarining vakillari, ko'zga ko'ringan ziyyolilar o'tirishardi. Guruh rahbari Komil Yashin Jo'raxon akadan ushbu konsertda bir-ikkita forsiy g'azallar bilan aytiladigan qo'shiqlar kuylab berishni iltimos qildi.

Jo'raxon aka Sodirxon hofiz bilan birga yurib o'rgangan forsiy zabon qo'shiqlardan ikkitasini ijro etadi. Tehronlik tomoshabinlar o'zbek hofizining fors tilida bunchalik ravon kuylayotganini ko'rishib hayratga tushadilar. Jo'raxon aka talablarga binoan yana to'rtta forsiy g'azallar bilan aytiladigan qo'shiqlaridan ayтиб beradi. Qo'shiqlar tugagach, oldingi qatorda rafiqasi bilan o'tirgan Eron shahzodasi Jo'raxon akani o'z huzuriga taklif qiladi va qo'lidagi soatini yechib, hofizning qo'liga taqib qo'yadi. Rafiqasi esa barmog'idagi uzugini sovg'a qiladi. Vaqtlar o'tishi bilan shahzoda Eron davlatiga shoh bo'lib, rasmiy safar bilan Toshkentga kelganida Jo'raxon akani eslab qoladi. Hofiz bu paytda baozi bir amaldor to'ralarning tazyiqlariga duchor bo'lgan holda Marg'ilonda yashar edi. Hukumat rahbarlari maxsus

samolyot yuborishib, hofizni oldirib kelishadi. Jo'raxon aka Eron shohining qabul marosimida qatnashib, podsholar huzurida qilinadigan taomillar bilan salom berib, shoh bilan ko'rishadi va forsiy zabon qo'shiqlardan bir nechtasini aytib xushnud etadi...

Urush yillarida hofiz qator qo'shiqlarni yaratib ijro etdi. "Yovni yakson qilmasam", "Otga mindim", "O'zbekistonimda", "O'lmasun", "Naylayin", "Bormukin" singari qo'shiqlar shular jumlasidandir. "Naylayin" va "Otga mindim" qo'shiqlari "Vatan o'g'lonlari" va "Frontga sovg'a" filmlarida ham o'z aksini topgan. Urushdan keyingi yillarda ham Jo'raxon akaning ijodi barakali bo'lди. Avval o'zbek estradasi teatrida, keyinchalik 1958 yilgacha radioda yakkaxon ashulachi bo'lib ishladi. O'sha davrlarda uning dasturidan "Chor zARB", "Chaman yalla", "Ohkim", "Sayri gulzor", "Besh pardasuvora", "Sodirxon ushshoqi", "Savti suvora", "Guluzorim qani", "Hanuz", "Bo'l mish", "Patnisaki chorgoh", "Ey dilbarijononim", "Bir kelsun", "Bog'aro", "Sitora" singari mashhur qo'shiqlar o'rIN olgan edi...

Mashhur kishilarning shaxsiy hayoti juda qiyin kechadi. Taqdir hukmidan hech kim qochib qutula olmaydi, deganlaridek, Jo'raxon aka avvaliga Hojalxon aya bilan turmush qurishib. Ominaxon va Po'pashxon ismli qizlar ko'rishdi. Keyinchalik taqdir taqozosi bilan Toshkentdan Rohatxon ayaga uylanib, undan to'rt farzand ko'rdi. Farzandlarining uchtasi qiz bo'lib, to'rtinchisi Jo'raxon akaning keksaygan paytida ko'rgan yagona o'g'li Muhammad Rahimjon edi. Hozirgi kunda hofizning hamma farzandlari turli sohalarda mehnat qilishmoqda. Nabiralari Jaloliddin, Muhammadjonlar hofiz yashagan hovlida bobosining chirog'ini yoqib o'tiribdilar. Yana bir nabirasi Sanobarxon Respublika radiosida dutorchi qizlar ansamblida yakkaxon xonanda bo'lib ishlaydi. Hofizning ikkinchi umri farzandlari va nabiralari timsolida davom etayotir.

Ha, Jo'raxon aka hayotga, odamlarga tashna bo'lib yashadi. U hamisha xalq orasida edi. Shuning uchun u kishini hamma e'zozlab "usta" deb atashardi. Ayniqsa, san'atkorlarning jonu-dili edi. Uning qo'shiqlaridan, pand-nasihatlaridan, shirin suhbatlaridan bahramand bo'limgan san'atkor kam topilardi. Jo'raxon akaning juda ko'p do'stlari

va shogirdlari bo'lib, hammalari bilan diydorlashishga, suhbatlashishga vaqt topardilar. Qaysi davraga kirmasin, o'sha yerga fayz kirar, o'zining bilimdonligi, zukkoligi, so'zga chechanligi bilan hammani o'ziga jalb qilib o'tirardilar. Ustoz she'riyat ilmida har qanday shoir bilan bahslisha olardilar. Doimo zaxirasida uch-to'rtta hech aytilmagan qo'shiq saqlardi. Kerak bo'lgan paytda ijro etib, uloqni yoppa qilib ketardilar, shirin askiyalari bilan dillarga zavq berardilar.

U kishining nafaslari shunday bepoyon ediki, tanburni ma'lum bir xil sozda ushlab turmas edi. Yig'inga qarab, shinavandalarga qarab, tanburni baland soz qilib qo'shiq aytsalar ham, qo'shiq avjini bemalol olardilar. So'raganlarga qo'shiq so'zlarini bilimdonlik bilan tahlil qilib berardilar...

Jo'raxon aka qayerda bo'lmasin, o'zi sevgan diyorga, tug'ilgan shahri Marg'ilonga intilib yashadi. Hayotining so'ngii kunlarini ham Marg'ilonda o'tkazishni niyat qilar edi. shu sababli og'ir xastalik xuruj qilganida, farzandlaridan, shogirdlaridan Marg'ilonga olib ketishlarini qattiq iltimos qildi. Toshkentlik qadrdonlar bilan xayrxo'shlashib, Marg'ilonga jo'nadilar. Do'stlari, shogirdlari, hamkasblari mashinalar karvoni bilan poezd bekatiga kuzatib chiqishdi. Ustaning sodiq shogirllari Zokirjon Ergashev, Zokirjon Sultonovlar bemor ustozlarini yelkalarida ko'tarishib tunnel orqali vagonga olib chiqishdi. Hofiz Marg'ilonda shaharlik birodarlarini, mahalla ahlini, barcha san'atkorlarni chorlab o'zlariga osh tortdilar. Hammadan rozi-rizochilik so'radilar. Kelgan kunlarining yettinchi kunida, ya'ni 1965 yilning 19 oktyabrida kechasi soat o'n birlarda buyuk hofizning yuragi urishdan to'xtadi... Hofizni o'zlari vasiyat qilgan Mashad qabristoniga dafn qildilar...

Betakror hofiz vafot qilgandan uning hayoti va ijodi to'g'risida ro'znomalar va oynomalarda, radio va televideniyeda ko'plab sharhlar, eshittirishlar, ko'rsatuvlari berib borilmoqda. U kishining nomlari o'zları yashagan ko'cha va shahardagi eng katta musiqa mifiktabiga qo'yilgan. Marg'ilonlik san'atkorlar choyxonasi tashkil etildi. Bu maskanda ko'plab ijodiy uchrashuvlar, vafot qilgan san'atkorlarning xotira kechalari o'tkazilib turiladi. Xalqimiz ko'nglidagi yana bir ulug' voqeа

shu bo'ldiki, muhtaram birinchi Prezidentimiz Islom Karimovning farmoni bilan, ulug' san'atkorlar qatori ustoz Jo'raxon Sultonovga ham vaftidan so'ng "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni berildi. Bu ishlarning hammasi xalqimizning ulug' hofizga bo'lgan katta ehtiromi va hurmatidir...

Ko'kardi chaman, guluzorim qani?
Sihi sarv bo'yluq nigorim qani?
Topibdur bu kun vasli gul andalib,
Darig'o, mening navbahorim qani?
Eshigingda tuproq bo'ldim, vale,
Demadingkim: ul xokisorim qani?

Charxpalak dunyo aylanaverar ekan. Ustoz dunyodan o'tganlariga shuncha vaqt bo'lgan bo'lsa-da, lekin sarchashma yanglig' tiniq ovozlarini hamon qulqlarimiz ostida jaranglab, qalbimizga orom baxsh etib kelmoqda. Hofizning xazin yanglig' ovozi kimnidir qo'msab, erta bahorda yangi lab ochgan chechakni izlab, bog'lar qo'ynida oshiyonini topolmay hijron azobida sayrayotgan bulbulday xonish qilmoqda.

MA'MURJON UZOQOV

O'z Vatanini, xalqini dunyodagi hamma narsadan ortiq sevgan, beg'ubor muhabbatni yonib kuylagan, ulug' shoir qalbini pora-pora qilgan shu qadar dilkun misralarni kim ifodalay olganikin? Bu she'riyat javohiriga ohangrabo qo'shiqdan qanot bag'ishlab, millionlab shinavandalarning maxzun qalblariga malhamdek oqib kirgan edi. U qo'shiq olamining osmonida chaqmoqdek yonib, momoguldirakdek gurillab o'tdi. U faqat qo'shiq kuylash uchun yaratilgan edi. Ha, Ma'murjon Uzoqov umr bo'yi yonib kuyladi. so'ngii nafasida ham kuylab turib, jon taslim qildi...

Ma'murjon Uzoqov Marg'ilonning mashhur Mashad mahallasida bo'zchi Uzoqjon aka hamda Zebuniso ayalar xonardonida tavallud topdi. Uzoqjon aka san'atga juda ishqiboz bo'lib, ayniqsa, qo'shiq uning jonudili edi. shu sababli tez-tez qo'shni "Chorchinor" mahallasi guzaridagi choyxonada bo'ladijan san'atkirlarning yig'inlariga borib turar, yosh o'g'li Ma'murjoni ham birga olib borardi. Shu tariqa uning yosh qalbida qo'shiqqa, san'atga mehr uyg'ona boshladi. Onasi Zebuniso opa ham doira chalib xalq yalla va laparlarini mohirlik bilan ijro etar edi. Yosh Ma'murjon dastlab Vahobjon maxsumda o'qib, yaxshigina savodini chiqarib oldi. Lekin qo'shiqqa bo'lgan qiziqish uning yuragiga hech orom bermas edi. Ittifoqo, bir kuni kosiblik do'konida ish qilib o'tirib, bor ovozi bilan qo'shiq aytib o'tirganda, qo'shni O'qchi mahallasiga to'yga ketishayotgan Yusufjon qiziq, Jo'raxon Sultonov, Hasan qori, Xudoybergan hofiz va boshqalar do'kondan chiqayotgan bu ajoyib qo'shiq sehridan to'xtab qolishadi, shu sabab bo'lib, ustozlar nazariga tushgan Ma'murjonga Hasan qori dutor chalishni, Xudoybergan hofiz qo'shiq aytishni o'rgata boshlaydi. 1928 yilda Marg'ilonda o'zbek musiqali teatri tashkil etildi. Ma'murjonning ovoz darajasini bilgan Jo'raxon Sultonov uni teatrga ishga taklif qildi. Ma'murjon akaning keyingi o'ttiz yillik ijodiy faoliyati shu ulug' san'atkor bilan bog'lanib qoldi. Jo'raxon aka tanburda, Ma'murjon aka dutorda jo'rovoz bo'lib qo'shiq aytishni o'rgata boshlaydi. Ular qator qo'shiqlarni birgalikda ijro etishib, juda katta dovrug' qozondilar. Ma'murjon aka qo'shiq aytish bilan birga sahnada bir necha obrazlarni ham yaratdi. 1932 yilda Jo'raxon Sultonov bilan birga Toshkentga keldi va shu yerda yashay boshladi. Ma'murjon akaning ijodidagi haqiqiy kamolot cho'qqisi 1937 yilda Moskvada bo'lib o'tgan o'zbek san'ati dekadasida qatnashuvidan boshlandi. Bu dekadada hofiz "Sayil va kolxozi to'yi" tomoshasida qatnashib, alohida qo'shiq ijro etdi. 1939 yili xalq hashariga aylangan Katta Farg'ona kanali qurilishi san'atkirlarning ham o'zaro bellashuviga aylanib ketdi. Hujjatli kinolentalarga muhrlangan tasvirlarda Jo'raxon Sultonov bilan birga ijro etgan qator qo'shiqlarini ko'rish mumkin. Kanal qurilishi tugagach, ko'p hofizlar qatori Ma'murjon Uzoqovga ham "O'zbekisgon xalq hofizi" faxriy unvoni

berildi. Shu yili Usmon Yusupov tavsiyasi bilan Muqimiy teatriga ishga taklif qilindi. Qo'shiq aytish bilan birga "Tohir va Zuhra"da jarchi, keyinchalik esa Tohir rolini ijro etdi. So'ngra hofizni o'zbek estradasiga taklif qilishdi. Bu orada urush boshlanib, hamma frontga jalb qilindi. Ma'murjon aka bir guruh taniqli san'atkorlar bilan Erondagi qo'shinlarimiz huzuridagi konsertlarda ishtirok etdi. So'ngra hamnafas ustozi Jo'raxon Sultonov bilan xalqni frontga otlantiruvchi qator qo'shiqlar yaratishib, ijro etishdi. "Otga mindim", "Mubtaloman, naylayin" qo'shiqlari "Vatan o'g'lonlari", "Frontga sovg'a" filmlarida o'z aksini topgan.

Ma'murjon Uzoqovning urushdan keyingi ijodiy faoliyagi o'zbek estradasi va respublika radiosи bilan bog'lanib qoldi. Oilasi bilan Toshkentga ko'chib kelib, Tuttagi mahallasida yashay boshladи. Ustozi Jo'raxon Sultonov unga alohida yakkaxon qo'shiqchi sifatida sahnaga chiqishni maslahat berdi. Mashhur sozanda va bastakor Muhammadjon Mirzaev Ma'murjon akaning ijodida hofizlik qirralarining yangicha shakllanishida katta taosir ko'rsatdi. Ijodiy hamkorlik natijasida "Surating", "Ko'zlarining", "Ey chehrasi tobonim", "Yo'lingda", "Yor istab", "Mustahzod", "Ayrulmasin", "Fig'onkim", "Sho'xi parivashga", "Namoyon qil", "Yakka bu Farg'onada", "Sarvi qomat", "Aylasam", "Kelsanglar", "Bo'ston isi", "Yolg'iz", "Nasihat", "Ey, sabo", "Jonim mening", "Bir kelib ketsun", "Jonon bo'laman deb" singari qo'shiq va yallalar dunyoga keldi. Bu qo'shiqlarni hofiz jon dilidan jo'shib kuylar, bu qo'shiqlar faqat uning dovudiy ovozi uchun yaratilganday edi. O'z qo'shiqlari bilan qo'shiqchilik olamida yangi sahifa ochdi, chinakam dovrug' qozondi. 50-60 yillar orasida Ma'murjon Uzoqov o'zbek qo'shiqchilik san'atining haqiqiy yulduziga aylandi. O'zi bilan bir qatorda mehnat qilayotgan mashhur san'atkorlar Mukarrama Turg'unboeva, Gavharxonim Rahimova, To'xta Rismetova raqslaridan, Muhammadjon Mirzaev, Mahmudjon Muhammedov, Salohiddin To'xtasinov, G'ofir Azimov, Abdulqosim To'ychiev singari mohir sozandalarning kuylaridan ruhlanib, jo'shib kuylar edi. Uning har bir qo'shig'ini shinavandalar zo'r shodiyonalik bilan kutib olishar, bir necha oygacha bu qo'shiqning dovrug'i og'izdan tushmas edi...

1959 yilda Moskvada bo'lib o'tgan O'zbekiston adabiyoti va san'ati dekadasida jo'shib qo'shiq kuylagan Ma'murjon akaning dovudiy ovozidan ta'sirlangan moskvalik taniqli professor san'atshunoslardan biri konsertdan keyin Ma'murjon aka huzuriga kelib, "Ustozingiz kim?" deb so'raydi. "Ustozim Jo'raxon aka!" degan javobni eshitgan professor hayratlanib, "Italiya qo'shiqchilik maktabini bitirgan bo'lsangiz kerak, deb o'yabman" degan javobni bergen ekan.

Ha, Ma'murjon Uzoqov chinakam xalq hofizi edi. Kamtarinlik, insoniy muomala, va'dasiga vafodorlik, ahloqu odob, suhbatda dilkashlik, noziktab va hushyorlik kabi fazilatlari bilan barchani lol qoldirar edi. Shu o'rinda bir necha misol keltirishni lozim topdik. Taniqli o'zbek ziylisi, marg'ilonlik Ibrohimjon Eshonning nabirasi A'zamjon Abdullayev shunday hikoya qiladi: "Dadamizning aytishlaricha, opoqimiz 37 yillarning dovullariga duchor bo'lgan ekanlar. O'sha tahlikali kunlarda tashqi xavfdan himoyalanib, uyda o'tirgan paytlarida, Yusufjon qiziq, Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqovlar tez-tez yo'qlab kelishib, opoqimizning ko'nglini ko'tarib ketishar ekan. Oyim aytadilarki, bir kuni darvozani berkitib uyda o'tirishsa, Jo'raxon aka bilan Ma'murjon amaki kelib chaqirishibdi. Opoqimiz hech kimga ko'rinxay uyda yotganligi sababli darvozani ochishga ruxsat bermabdilar. Shunda bu ikki hofiz buni sezgan holda devor ustiga chiqib o'tirishib, tanbur, dutor bilan besh-oltita qo'shiq aytishib, keyin ketishgan ekan. Opoqimiz uyda o'tirib, yum-yum yig'lab, ashulani tinglagan ekanlar. Shunday og'ir damlarda ham, odamlarning mahzun ko'ngillarini ovlay olgan bu ulug' san'atkorlarning odamiylik fazilatlari meni doim hayratga solib keladi".

60 yillar qatag'oniga uchragan marg'ilonlik mashhur tadbirkor Ibrohimjon Dovidovning qizi, taniqli shoira Muhabbatxon Ibrohimova shunday eslaydi: "Ma'murjon amaki dadam bilan yoshlikdan juda qadrdon do'st edilar. Biz hammamiz u kishini "amaki dada" der edik. Biznikiga har kelganlarida eshikdan qarsak chalib, "Mustahzod" ashulasini aytib kirar, biz hamma bolalar o'yinga tushar edik. G'afur G'ulom, Sobir Abdulla, Mukarrama Turg'unboeva, Tamaraxonim, Jo'raxon Sultonov, Muhammadjon Mirzaev, Mehri Abdullaeva singari

mashhur san'atkor va yozuvchilarni uyimizga olib kelishib, mo'ojazgina hovlimizning bolaxonasida suhbat qurishib, bazm qilishardi.

Dadam qamalganlarida Ma'murjon amaki izardan ko'zlarini qizarib, yig'lamsirab, eshikdan chaqirib kirib keldilar. Biz hammamiz "amaki dada!" deb yugurib chiqdik. Bizni ko'nglimizni ko'tarib, nima zarur bo'lsa menga aytinqlar, dadang uchun men hamma narsaga tayyorman, dedilar. Xizr nazar qilganidek, endi qiynalib qolganimizda "Pobeda" mashinalarini har xil narsalarga to'ldirib kelib qolardilar. Bir kuni yuk mashinasida o'rik o'tin tashlab ketdilar. 1963 yilda ipak kombinati klubida dadamning sud majlisi bo'ldi.

Ma'murjon amaki o'zlarining xastaliklariga qaramay, uzoq kunlar davom etgan sudda boshidan oxirigacha o'tirdilar. Qon bosimi oshganidan ko'zlarini qizarib peshonasiga xo'l ro'molchani bosar, eh attang, eh attang, deb boshlarini sarak-sarak qilar edilar. Bizlarni ko'rsatib, bulardan havotir olmang, deganlarida dadam yig'lab yubordilar. Sud dadamni oliv jazoga hukm qilganida biz baravar "dod" deb yubordik. Ma'murjon amaki ham ovozining boricha, "Ey parvardigor, bandangga rahm qilgin" deb uvvos solib yig'lab yubordilar. Dadam ovozlarini baralla qo'yib: "Xayr, Marg'ilon, hayr, ona xalqim, xayr, farzandlarim. Meni unutmanglar", deb chiqib ketdilar. Biz hammamiz chirqirab qoldik.

Ma'murjon amakim bizni yupatib, mashinalarda uyga olib kelib qo'ydilar. Ming afsus, oradan hech qancha vaqt o'tmay o'zlarini ham bu dunyonni tark etdilar. Bizga u kishining shirin so'zlariyu, orombaxsh qo'shiqlari bir umr xotira bo'lib qoldi".

Mashhur kishilarning ziddiyatlarga to'la murakkab hayot yo'llari oson bo'Imaganidek, Ma'murjon akaning umr so'qmoqlaridagi ushbu jarayonlar ham oson kechmadi. San'at olaming go'zalligini tushuna olmagan, bu go'zallik dunyosidan bebahra ba'zi kimsalarning, amaldor to'ralarning nohaq tazyiqlariga, zug'umlariga necha martalab duch keldi. Bularning hammasi ta'sir qilib, tez-tez xastalana boshladi. Umrining so'ngii yillarini Marg'ilonda o'tkazdi.

Uning birdan-bir so'ngi orzusi qo'shiq kuylab turib jon taslim qilish edi. O'zining bu niyatini doim takrorlab yurardi. Alloh, uni bu ulug' niyatiga yetkazdi.

Qayerda bo'lmasin, butun vujudi bilan talpingan jonajon Marg'ilonda, so'lim go'shada, do'stlari, shogirdlari, shinavandalari davrasida 1963 yil 23 iyul kuni qo'shiq kuylab turganida joni uzildi.

Buyuk hofizning san'at olamida chaqmoqdek yonib, momoguldirakdek gurillab o'tgan hayoti ana shunday yakun topdi. Lekin hofiz umrining lahzalari uning umr yo'ldoshi Ominaxon ayada, farzandlari Maqsudaxon, Muhammadjon, Hasanboy, Zuhraxon. Zahroxon va qator nabiralarida, shogirdlarida, betakror qo'shiqlarida davom etmoqda. Atoqli olim Sharif Yusupovning ta'biriCHA, uning hayoti yakun topgani yo'q, aksincha, mangulikka vobasta bo'lди...

Ma'murjon Uzoqovning muborak nafasi tingeniga anchagina vaqt o'tgan bo'lsa ham, qo'shiqchilik olamida hech qaysi nafasga o'xshamagan maftunkor ovozi hamon qalblarni larzaga solib kelmoqda. Bu muborak nafasdan qanchadan-qancha mahzun dillar farah topmoqda. San'at yo'lliga qadam qo'ygan yoshlarning qanchalari uning sehrli ovozidan bahramand bo'lmoqda. Ha, Ma'murjon Uzoqov haqiqatdan dovudiy ovoz sohibi edilar. Yillar qanchalik uzoqlashgan sari, hofiz qo'shiqlarining qadr-qimmati shunchalik oshmoqda. Haqiqiy san'at o'lmaydi, deb shunga aytsalar kerak.

O'zbekiston xalq hofizi Ma'murjon Uzoqovning muborak nomi hamyurtlarining qalblaridan bir umrga joy olgan. Uning nomi abadiylashtirilib o'zi yashagan ko'cha, mahalla, musiqa mакtabiga berilgan bo'lib, tez-tez o'z hofizini yodlashib xotira kechalari o'tkazib turishadi. O'zbekiston Republikasi Vazirlar Mahkamasining qaroriga binoan har ikki yilda Marg'ilon shahrida Ma'murjon Uzoqov va Jo'raxon Sultonov nomida yosh xonandalar respublika ko'rik-tanlovi o'tkazilmoqda. Natijada, iste'dodli yosh xonandalar kashf qilinmoqda. Ayniqsa, davlatimiz tomonidan ustozga vafotidan so'ng berilgan "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni barcha yurtdoshlarimizni to'lqinlantirib yubordi. Bu hurmat va e'zozlar hofiz umrining davomi bo'lib, muborak nafasining so'nmasligidan dalolatdir.

MURODJON AHMEDOV

Murodjon Ahmedov deganda, ajoyib aktyor, dovudiy ovoz sohibi, mehribon ustoz, sahiy qalb egasi ko'z oldimizda gavdalananadi. Uning otasi Ahmadali aka, onasi Gulsum opa oddiy kishilar bo'lib, Murodjon oilada yolg'iz o'g'il edi. Otadan uch yoshida yetim qolgan Murodjon yoshlikdan mehnatga moyil bo'lib o'sdi. Uning qo'ng'iroqdek ovoz bilan kuylagan qo'shiqlari hamqishloqlari e'tiboriga tushdi. Mahalladosh sozanda, taniqli g'ijjakchi Tosho'lat aka uni o'ziga shogird qilib oldi. Unga doira chalib, hofizlik qilish yo'llarini o'rgatdi. Keyinchalik mashhur bastakor, xalq musiqasining bilimdoni Muxtorjon Murtazoev uni katta san'at yo'liga olib chiqdi. U tug'ilib o'sgan Afg'onbog' qishlog'i Qo'qon shahrining yonginasida bo'lib, ustozlari bilan tez-tez shaharga tushib, choyxonalarda bo'ladigan hofizlar va askiyachilarning yig'inlarida ishtirok etib turardi. Uning sehrli ovozini eshitgan taniqli rejissyor Zanjirali Mirzatov uni teatrga olib keldi. O'zining yuz yoshini qarshilayotgan O'zbekiston xalq artisti Solijon Ahmedov shunday eslaydi:

Sahnada "Tohir va Zuhra"ni repetitsiya qilayotgan edim. Birdaniga Zanjirali qorachadan kelgan bir yigitni etaklab kirib, mana, sizga Tohirni olib keldim, bir eshitib ko'ring dedi. Murodjon jozibador ovozi bilan Tohir ariyalardan bir nechtasini ijro etdi. Men haqiqiy Tohirni topganimga ishonch hosil qildim-da, hech ikkilanmay Murodxon bilan repetitsiyani boshlab yubordim.

Shunday qilib, 1938 yildan boshlab Murodjon Ahmedovning professional sahnadagi faoliyati boshlandi. U qator sahma asarlarida qahramonlar obrazlarini to'laqonli qilib yaratdi, ariyalarni jo'shib kuyladi, tez orada dovrug'i elga doston bo'lди. Shinavandalar Qo'qon shahridan tashqari atrof qishloqlardan ham ataylab Murodjon Ahmedov ishtirokidagi spektakllarni ko'rib, qo'shiqlarini eshitish uchun yog'ilib kela boshladilar. Shu tariqa Murodjon akaning hayotida mashhurlik

davri boshlandi. Bu mashhurlikka erishtirgan qo'shiqlaridan biri, Muqimiy g'azali bilan bayot uchinchi kuyida aytildigan "Biri" ashulasi bo'lidi. Bu qo'shiq el orasida shunday mashhur bo'lib ketdiki, har kuni radio orqali bir necha marta yangrardi. O'sha 50 yillarning boshlari san'atkor ijodining gultojisi bo'lgan desak, yanglishmagan bo'lamiz.

Murodjon Ahmedovning umr bekatlariga nazar tashlar ekanmiz, inson hayoti faqat muvaffaqiyat va yaxshilik kunlardan iborat bo'limganidek, zafarli damlar bilan birga, xato va nuqsonlardan holi bo'limgan, hayot qonunlariga bo'ysunib yashagan, turli kechinmalarga boy bo'lgan hayoti ko'z oldimizga keladi. U o'z ishiga sadoqatli, haqiqiy fidoyi inson edi. Har doim ulug' san'atkor Stanislavskiyning: "San'at fidoyilikni talab qiladi", degan iborasini takrorlab yurardi va o'zi ham shunga amal qilardi. Misol tariqasida uning hayotida kechgan bir voqeani keltiramiz.

Suronli urush yillari edi. Teatrda "Layli va Majnun" pesasi sahnalashtirildi. Murodjon aka Majnun rolini ehtiros bilan dildan sevib o'ynadi. Uning dovrug'ini eshitgan odamlar atrofdan yog'ilib kela boshladi. O'n kun davomida har kuni ikki martadan spektakl ko'rsatildi. Qishloqda kasal yotgan onasidan ham tez-tez xabar olishga fursat bo'lmasdi. O'n birinchi kuni sahar pallada onasi vafot etganligi to'g'risida xabar keldi. Kechqurun bo'ladigan spektaklga biletlar sotilgan. Ming dard-u hasratlar bilan qishloqqa yetib borib, onaizorini o'z qo'li bilan qabrga qo'ydi. Kechqurun shaharga qaytib kelganida teatr yozgi binosi oldida tumonat odam yig'ilgan, odamlar zalga sig'may devorlarga, hatto daraxtlarga chiqib o'tirishar edi. Sekin yurib grimxonaga kirganda hamkasblari intazorlik bilan uni kutib turishganini ko'rди. Past tovush bilan grimchi xotinga grim qilib qo'yishni iltimos qildi. O'sha kuni Majnun rolini ichki tug'yonlar njidosi bilan shunday o'ynadiki, hatto sahnadagi safdoshlari ham hayron edilar. Sahnada, o'sha kungi dardu-alamlarni bir lahma ichiga yutgan, har bir so'zi, monologi yuraklarni tilka-pora qilgudek sanchilayotgan haqiqiy Majnun bo'lib qolgan Murodjon Ahmedov edi. Spektakl tugab parda yopilishi bilan ichki iztirobda "dod" deb sahnaga yiqildi. Artistlar salom berishlari uchun parda qayta ochilganda, tomoshabinlar sahna o'rtasida butun

vujudi bilan o'rtanib yig'lab o'tirgan haqiqiy Majnunni ko'radilar. Tomoshabinlar ko'zlarida yosh, qarsaklar bilan bu san'at fidoyisini uzoq vaqt olqishlab turdilar, chunki, ularning ko'plari san'atkorning dardu hasratidan voqif edilar. Qani aytingchi, bundan ham ortiq fidoyilik bo'ladimi?!

Bunday misollarni Murodjon akaning hayotidan juda ko'p keltirish mumkin. 50-yillar o'rtalaridan Murodjon Ahmedovning keyingi yigirma besh yillik ijodiy faoliyati Yusuf qiziq Shakarjonov nomli viloyat teatri bilan chambarchas bog'langan bo'lib, bu qutlug' maskanda ustoz rejissyorlar va taniqli artistlar bilan qator unutilmas obrazlar yaratdi. Ayniqla, rejissyor Erkin Murodov sahnalashitrgan "Ravshan va Zulxumor" asaridagi Ravshan roli san'atkorni yangi bir ijodiy barkamollik shohsupasiga ko'tardi. Murodjon aka RavShan rolida sahnaga ot minib chiqar, uning otda yurib o'ynagan sahna ko'rinishlari hayotiy, jonli chiqardi. Bu pesa birgina o'zining jonajon shahri Qo'qonda o'zi sevgan sahnada bir oy davomida uzlusiz ko'rsatildi. Bunday hodisa teatr san'ati tarixida juda kamdan-kam uchraydigan holdir. 1960 yilda haqli ravishda Murodjon Ahmedovga "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist" unvoni berildi. Yangi obrazlar, qator qo'shiqlar dunyoga keldi. Sobir Abdulla va To'xtasin Jalilovning "Gul va Navro'z" asari uning ijodida yana bir yuksalish bo'lди. Gul obrazi talantli aktrisa Hafizaxon Ibrohimova, Navro'z obrazi esa Murodjon Ahmedov ijrosida qiyomiga etkazib talqin qilindi. Bu asar bilan vodiy bo'ylab safarga chiqilib, qirq kun davomida ko'rsatildi. Bu san'atkorning haqiqiy ijodiy yutug'i edi. 1968 yilda san'atkorning ellik yillik yubileyi tantanali nishonlandi. Ikki kun davomida respublika televideniesi uning ijodiy faoliyatiga bag'ishlangan ko'rsatuvni teatr sahnasidan teletomoshabinlarga olib ko'rsatdi. O'sha yubiley kuni viloyatning birinchi rahbari, Murodjon aka san'atining shaydosi Faxriddin Shamsuddinov "O'zbekiston xalq artisti" faxriy unvoni nishonini uning ko'kragiga taqib qo'ydi. Keyinchalik Faxriddin otaning tashabbusi bilan "Oltin vodiy kuychisi" telefilg'mi yaratildi. Murodjon Ahmedovning hofizligi haqida so'z borganda, juda ko'p iliq so'zlarni aytish mumkin. chunki san'atkor Qo'qon hofizlik mакtabida toplandi. Hamroqul qori,

Erka qori, Sherqo'zi hofiz, Jo'raxon Sultonov kabi ustozlarning an'analarini davom ettirib, o'ziga xos hofizlik uslubini yaratdi. Uning dasturidan xalq qo'shiqlari bilan birga zamonaviy qo'shiqlar ham keng o'rin olgan edi. "Bu oqshom", "O'lдиroyin dermusan", "Xoh inon, xoh inonma", "Ehtiyoj", "Ayting", "Ey sarvi ravon", "Uzoqdan kelayotibman", "Sarvqomat bo'ylarinsha", "Topmadim", "Qolmad", "Borobilmadim", "O'zbekistonim", "Yuksal, Vatan" singari ellikdan ortiq qo'shiqlari respublika radiosining oltin fondidan o'rin olgan. Ustoz san'atkor to'g'risida S.Mannopov shunday deydi: Kaminaga ham, bir necha yil ustoz bilan birga ishlab, u kishining san'atidan, o'gitlaridan bahramand bo'lish nasib etgan. Bu ulug' inson bilan birga o'tkazgan damlarni va suhbatlarni maroq bilan eslayman. Ayniqsa, uni qaytadan hofizlik shohsupasiga olib chiqqan "O'rtar" qo'shig'inining ijrosi tarixi haqida qilgan suhbatimiz hech yodimdan chiqmaydi. Ustoz shunday hikoya qilgan edilar: "Qo'qonda "O'tgan kunlar" filmi suratga olinayotgan edi. Rejissyor Yo'ldosh aka A'zamov meni chaqirib, "Otabekni ruhan tushkunlikka tushgan ko'rinishiga bir yurakni to'lqinlantiruvchi qo'shiq zarur bo'lib qoldi, shunday qo'shiqnini sen ijro etib bergin", deb qoldilar. Ikki kungacha qo'shiq tanladik. Hech qaysi ho'Shiq Yo'ldosh akaga botmadi. Oxiri "Bir chalaroq qo'shig'im bor, shuni aytib beraychi" dedim. "O'rtar" qo'shig'ini dutorda aytib berdim. Qo'shiq boshlanishi bilan Yo'ldosh aka u yoqdan-bu yoqqa yura boshladi. Yarmiga yetganda o'tirib yig'lay boshladi. Qo'shiq tugagach, asta boshini ko'tarib: "Mana endi axtargan qo'shig'imni topdim, shuni aytasan!" dedilar..." Hozirgacha yuraklarni titratib, o'rtab kelayotgan mashhur "O'rtar" qo'shig'i shu tariqa dunyoga kelgan ekan. Haqiqatan ham bu qo'shiq Murodjon akani yana bir bor hofizlik shohsupasiga ko'tardi. Bu qo'shiqnini dildan yonib, umrining oxirigacha kuyladi.

Murodjon aka umr bo'yi haqiqiy do'stlikni, birodarlikni yuksak qadrlab o'tdi. shukur Burxonov, Halima Nosirova, Mukarrama Turgunboeva, Nabi Rahimov, Hamza Umarov, Tavakkal Qodirov, Jalolxon Oxunov, Ergash Karimov, Nosir Otaboev singari mashhur san'atkorlar, Komil Yashin, Sobir Abdulla, charxiy domla, Turob To'la, Javdod Abdulla, Yo'ldosh Sulaymon, Oxunjon Hakimov, Komil

Jo'rayev, Adhamjon Karimov singari mashhur qalamkashlar bilan, Faxriddin Shamsuddinov, Tursunali Qambarov, Abdusamad Mahmudov, Jumanazar Bekmurodov kabi davlat arboblari bilan do'stlik, qadrdonchilik qoidalariga bir umr amal qilib yashadi. Uning turli kasb kishilaridan juda ko'p do'st, qadrdonlari bor edi. Murodjon aka juda hojatbaror bo'lib, mahalla-ko'yning xizmatini ham tolmay qilardi.

Ulug' san'atkor Murodjon Ahmedov 1987 yili 70 yoshida, muborak iyi Ramazon arafasi kuni dunyodan ko'z yumdi. Marhumning vasiyatiga ko'ra, uni o'zi tug'ilgan Afg'onbog' qishlog'iga, onasining qabri yoniga dafn qildilar.

"Yaxshidan bog' qoladi", deydi xalqimiz. Ulug' san'atkor Murodjon Ahmedov yaratgan san'at gulshanidagi bog'lar ayni mevaga kirgan. Farzandlari, nabiralari, san'atkor jiyanlari, shogirdlari shu bog'larning mevalaridir. Rashidxon Sodiqov, Mamadali A'zamov, Nazirjon Nazarov, Qobiljon Yusupov, Qodirjon Xudoynazarov, Isroiljon Usmonov, Karomatxon Ahmedova, Mavludaxon shomurodova, Ismoiljon Ibrohimov, Isroiljon Sultonov, Bahromjon sherqo'ziev singari shogirdlari ustozlarining o'git nasihatlarini, hislatlarini maroq bilan eslashadi va hamisha yodda tutishadi. Ustoz Murodjon Ahmedov yaratib ketgan qo'shiq buloqlarining zilol chashmalaridan qanchadan-qancha tashna ko'ngillar qonib suv ichmoqda. Qo'shiqqa oshufsta qalblar esa o'sha sarchashma yanglig' yog'du taratmoqda.

Suhbatimiz so'ngiida ulug' san'atkor Murodjon Ahmedovga bag'ishlab, taniqli shoir Adhamjon Karimov yozgan ushbu she'mni havola qilamiz:

Bemahal tin oldi bulbul, bois Murodjon kuyladi,
Kuyladi shirin zabon, dil, tan ila jon kuyladi..
Toshdimi daryoi Sayxun jo'shdimi sha'lolar,
Balki osmon naora tortdi, narxi ummon kuyladi.

ERKA QORI KARIMOV

Erka qori Karimov xalq ardoqlagan mashhur hofizlardan biri, xalq ashulalarining beqiyos ijrochisi, ayniqsa, katta ashulani maromiga yetkazib aytadigan hofiz sifatida shuhrat qozongan edi.

Erka qori Karimov Qo'qon yaqinidagi Dang'ara tumaniga qarashli Tumor qishlog'ida o'ziga to'q dehqon oilasida tavallud topdi. Uning otasi Karimjon aka asli kasbi dehqon bo'lsa-da, lekin ashulani, askiyani yaxshi ko'rgan bo'lib, uning uyida tez-tez ashulachi, sozanda va askiyachilar yig'ilib turardilar.

Karimjon akaning o'zi ham yaxshigina ashula aytar, tengma-teng askiya qilar, she'riyatni ham yaxshigina tushunadigan shoirtabiat odam edi. Onasi Fazilatxon aya ham qishloqdagi ayollar yig'inlarini gullatib yallalar aytar, raqsga tushar, barchani xursandchilikka jalb qildi.

Baxtga qarshi o'sha davrda Qo'qon atrofi qishloqlarida keng tarqalgan chechak kasali ikki yashar Erka qorini ham chetlab o'tmadi va natijada ikki ko'zi ojiz bo'lib qoldi. Shunday bo'lsa-da, yosh Erka qori butun vujudi bilan san'atga talpinib, uning sehrli dunyosiga moyil bo'lib o'sa boshladi. Buni sezgan otasi qishloqdagi va atrof qishloqlardagi to'ylarg'a o'g'lini o'zi bilan birga olib borar, Erka qori to'y-yig'in, sayillardagi qo'shiq, kuy, askiyalarni tinglab olam-olam zavq olar, o'zi ham eshitgan qo'shiqlarini xirgoyi qilar edi. Otasi bilan tez-tez Qo'qon shahriga tushishar, katta davralardagi ijodiy suhabatlar, she'rxonlik, askiya va ashulalar, san'atga yaqinlik Erka qorini tobora o'ziga tortib borardi.

Shunday davralarning birida Karimjon aka o'g'li Erka qorini o'zining bir tug'ishgan akasi Imomxo'ja tarbiyasiga topshiradi. Imomxo'ja ziyoli, ma'rifatli kishi bo'lib, Qo'qon madrasalarida dars berar, ijodiy muhit bilan bog'langan edi. O'zi ham she'rlar yozar, zamondosh shoirlar bilan yaqin aloqada edi. Imomxo'ja jiyanini madrasalardan birining hujrasiga joylashtirib, uni alohida mehr bilan tarbiyalay boshlaydi. Natijada Erka qori qorilikka o'qib, islomiy ilmlarni

o'zlashtirib boradi. Uning shirali, jarangdor yoqimli ovozi tez orada og'izga tushib, ko'plab davralarda ham barchaning e'tiborini o'ziga jalb qila boshlaydi. Bu davralarda Muqimiyl, Furqat, Pisandiy, Yoriy, Zavqiy kabi o'sha davrning mashhur shoirlari, ashulachilari va askiyachilari qatnashar, Erka qori bevosita ulardan ko'p narsalarni o'rganardi. O'zi ham yaxshigina she'r mashq qilar, yozgan she'rлarini Muqimiylga o'qib berib, Muqimiyl domladan maslahatlar olardi.

Qur'on suralarini baland, jarangdor ovozda tilovat qilganligi uchun, aytadigan qo'shiqlari ham jozibali chiqar edi. Davradagi shoirlar uning ovoziga mos ohangda g'azallar yozib berishar, natijada uning dasturidagi qo'shiqlar ko'payib borardi.

Uning fikrini san'atning yana bir jozibador yo'nalishi zakiylik, hozirjavoblik, askiya san'ati chulg'ab oldi. Natijada "Payrov", "Qofiya", "Chiston", "Afsona", "Shirinkorlik", "Termaka", "O'xshatdim" singari o'n to'rtta askiya yo'llarini yaratadi. Bu askiya yo'llaridan ko'p askiyachilar bahramand bo'ltilar va Erka qorini o'zlariga ustoz deb bildilar. Lekin qo'shiqqa, ashulaga bo'lgan intilish hofizni qo'shiq olamiga yetaklar, bu sirli olamga intilish uni mashhurlik darajasiga olib chiqdi. Ayniqsa, patnisaki katta ashula yo'llarini mohirlik bilan ijro etar, ashulalarni g'azal ma'nosiga tushungan holda ijro etgani uchun shinavandalarining ortishiga sabab bo'lardi. Shoир Haziniy bilan yaqindan hamkorlik uning ijodiga ijobjiy ta'sir ko'rsatdi. "Yolg'iz", "Rabbano, dodimga yet", "Poshsho pirim, madad qiling", "Ey chehrasi tobonim", "Chorgoh" ashulalarini yolg'iz o'zi, ba'zida hamnafas shogirdlari Meliqo'zi hofiz, Ergash Haydarov, sherqo'zi Boyqo'ziev, Mehmon qori To'ychiyevlar bilan birga ijro etardi. Erka qori Karimov xalq ashulalarini bilimdonlik bilan o'rganib ijro etar, natijada xalq qo'shiqlarining mohir ijrochisi sifatida ham mashhur bo'ldi. 1935 yilda musiqashunos, etnograf olim, professor Uspenskiy Erka qoridan qator katta ashula yo'llarini notaga tushirdi hamda famplastinkalarga yozdirdi.

Hofizning ijodi ayni gullagan payti 1937 yidda Moskvada bo'lib o'tgan o'zbek adabiyoti va san'ati dekadasida yorqin namoyon bo'ldi. Bolshoy teatr sahnasida alohida ashula ijro etib, moskvalik tomoshabinlarning olqishlariga sazovor bo'ldi. Shu yili Erka qori

Karimovga “O’zbekisgon xalq hofizi” unvoni berildi. Hofiz kanal qurilishi davrida, urush yillarda ham o’zining g’alabaga chorlovchi qo’shiqlari bilan xalqni ilhomlantirdi.

Erka qori Karimov ko’zi ojiz bo’lishiga qaramasdan, o’z mehnati va intilishi bilan mashhurlik darajasiga ko’tarildi va juda katta hayot yo’lini bosib o’tdi. Umr yo’ldoshi Fazilatxon aya bilan yaxshi hayot kechirdilar. Ulardan Marhamatoy, Soraxon, Xayrixon degan farzandlar dunyoga keldi.

Erka qori o’ta chehrasi ochiq, xushchaqchaq, suhbat shirin, insoniylikning barcha qirralari namoyon bo’lgan ajoyib odam edi, deb eslashadi shogirdlari Turdali hofiz va G’iyosiddin akalar hamda uni yaqindan bilganlar. Ustoz hofiz Erka qori Karimov umrining oxirigacha qo’shiq kuylab, askiya aytib o’tdi. 75 yil barakali umr ko’rib, dunyodan ko’z yumdi. Uning qator qo’shiqlari respublika radiosи oltin fondida saqlanadi hamda Hamza nomli san’atshunoslik ilmiy tekshirish institutining fonetikasidan o’rin olgan. Xalq ardoqlagan hofiz Erka qori Karimov dunyodan ko’z yumganiga uzoq vaqt bo’lgan bo’lsa ham, u kishi haqida xalq orasidagi hikoyalar, uning ijodiga bag’ishlangan maqolalar, unga bag’ishlangan televide niye ko’rsatuvlari muntazam ravishda yoritilib turadi. Qo’qonlik taniqli xonanda va olim Nazirjon Nazarov bu borada qator xayrlı ishlarni amalga oshirdi.

Hofiz nomi madaniyat maskanlariga, ko’chalarga qo’yilib, abadiylashtirilgan. Bularning hammasi mashhur inson, zakiylik san’ati ustasi Erka qori Karimovning o’lmas san’ati abadiyatga daxldorligidandir.

SHERQO’ZI BOYQO’ZIEV

An’anaviy xonandalik ijrochiligidizning “Patnisaki katta ashula” yo’li asosan Farg’ona vodiysida ijro etilgan bo’lib, hofizlar yo’llarining eng yuqori cho’qqisi sanaladi. Bu yo’lda ijro etgan hofizlar haqiqiy hofiz deb tan olinib, shinavandalarning ehtiromiga sazovor bo’lganlar. Vodiya bu ijro uslubining butun bir maktablari shakllangan bo’lib,

Qo'qon patnisaki katta ashula matabining ulkan namoyandalaridan biri O'zbekiston xalq hofizi Sherqo'zi Boyqo'ziyevdir.

Vodiya mashhur bo'lgan katta ashulachi Sherqo'zi Boyqo'ziyev 1894 yili Farg'ona viloyati Buvayda tumani Poshsho pirim qishlog'ida san'atkor oilasida tavallud topdi. Otasi Boyqo'zi hofiz asli dehqon bo'lib, qishloqdagi muhit unda san'atga ixlos uyg'otdi. Asta-sekin ulug' ziyoratgohning sayillarida qatnashgan nomdor hofizlar bilan bir qatorda ashulalar ijro etib, e'tibor qozonadi va pirovardida ular qatoridan joy oladi. O'g'li Sherqo'zini ham san'atga moyil qilib tarbiyalaydi.

Bu qishloqda payg'ambarimiz Muhammad alayhissalom (s.a.v)ning chevaralari shohi Jalil Poshsho pirim maqbaralari bo'lib, bu aziz joyga butun vodiydan, uzoq yaqinlardan ziyoratchilar tinimsiz kelib turishar, bu erda o'z-o'zidan katta sayil boshlanib ketar edi. Sayillarda o'sha davrning mashhur shoirlari, san'atkorlari, qiziqchi va askiyachilari to'planishar, kunduzi boshlangan bazmlar kechalari mash'ala yorug'ida ham davom etardi, shunday bazmlarning birida, o'sha paytda Qo'qon deparasida dong taratgan Xolqora hofiz ham qatnashar edi. Sherqo'zining otasi o'spirin o'g'lini yetaklab kelib, mashhur hofizga shogirdlikka topshirdi. Shu -shu bo'ldiyu, yosh Sherqo'zi Xolqora hofizga shogird bo'lib davralarda qatnasha boshladi.

Ayniqsa, shoir Xaziniy, katta ashulachilar Hamroqul qori, Erka qori qatnashgan davralar juda fayzli bo'lar, Sherqo'zi ham ularning nazariga tushib, ustozlar bilan birga katta ashulalar aytar edi. Mashhur shoir Xaziniyning o'zlarini ham tanbur chertib, hofizlikni maromiga yetkazar, har kelganlarida yangi g'azallaridan hofizlarga berib, katta ashula qilib ayttirar edilar. Natijada yangi ashulalar dunyoga kelardi. Ular aytgan "Yovvoyi chorgoh", "Poshsho pirim", "To yetim bo'lmay kishi", "Yolg'iz", "Farg'ona tong otguncha", "Jahonu bevafodin" singari ashulalar tez orada mashhur bo'lib ketdi. Xaziniy domlaning tavsiyalari bilan bu ashulalarni Sherqo'zi hofiz, katta ashulaning piri sanalmish Hamroqul qori bilan hamnafaslikda ijro etishib, katta muvaffaqiyat qozonishdi. Keyinchalik "Shohi Jalil Poshsho pirim, madad qiling" radifli Xaziniy g'azalini Sherqo'zi hofiz o'ziga xos uslub bilan ijro etib, shinavandalar e'tiborini qozondi.

Keyinchalik ustoz Xolqora hofiz shogirdi Sherqo'zini ijodiy muhit qaynagan shoir va san'atkorlar shahri bo'lmish Qo'qonga olib keladi. Sherqo'zi hofiz o'sha davrda tashkil qilingan kolxoz-sovxozi teatrida ishlay boshlaydi. Keyinchalik Dang'ara tumani xalq teatri rahbari bo'lib ishlaydi.

1937 yilda Moskvada bo'ladigan O'zbekiston adabiyoti va san'ati dekadasida qatnashish uchun o'tkazilgan ko'rik-tanlovda respublika rahbarlari Akmal Ikromov va Yo'ldosh Oxunboboyevlarning nazariga tushadi va ularning tavsiyasi bilan, ustoz To'xtasin Jalilov rahbarligida tayyorlangan "Sayil va kolxoz to'yisi" tomoshalarida qatnashadi.

Sherqo'zi Boyqo'ziyev ijodining gurkiragan payti 1939 yili, Katta Farg'ona kanali qurilishi davri bo'ldi. Ko'plab san'atkorlar qatori u ham bu xalq hasharida qatnashib, o'sha afsonaviy qirq besh kunda o'z san'ati bilan xizmat qildi va taniqli shoir Chustiyning "Kanalim" nomli she'rini katta ashula qilib aytib, hasharchilar olqishini oldi. Shu yili ko'p san'atkorlar qatori "O'zbekiston xalq hofizi" faxriy unvoni bilan taqdirlandi.

Sherqo'zi hofizning umr yo'ldoshi Hadyaxon opa Hamdamova ham o'zbek musiqa san'atiga o'zining munosib hissasini qo'shgan san'atkorlardandir. Hadyaxon opa doira chalib hofizlik qilar, qo'qoncha yalla va laparlarni ijro etish bilan birga, xotin-qizlar orasida kam aytiluvchi katta ashulalarni ham mohirlik bilan ijro etardi. Bu ijro yo'llarini bevosita unga umr yo'ldoshi Sherqo'zi hofizning o'zi o'rgatar edi. Xalqimizning sevimli san'atkori O'zbekiston xalq artisti Rahimaxon Mazohidova shunday eslaydi: "Hadyaxon aya o'ttiz ikki pand doira o'yinini mukammal bilar, o'zlari doirada maqomlari bilan o'ynab turib aytardilar. Ko'p yalla va laparlarni, Hurmatxon aya, Yodgorxon aya, Karomatxon ayalar bilan birga ijro etishar, men ham ularning ijrolaridan bahramand bo'lib, ko'proq narsa o'rganishga harakat qilardim".

Mashhur san'atkor, Tamaraxonim "Hadyaxon Hamdamova o'zbek xalqining sevimli qo'shiqlari hisoblanadigan qo'qoncha yalla va laparlarni menga o'rgatgan ustozdir" degan edi. shundan bilsa bo'ladiki, bu ikki sanatkoring musiqiy san'atimizga qo'shgan hissalari bebahodir.

Sherqo'zi Boyqo'ziyev umrining so'ngii yillarda Qo'qonda yashab, juda ko'p shogirdlariga ustozlik qildi. Taniqli san'atkorlar Murodjon Ahmedov, Rasul qori Mamadaliev, O'tanboy Sarimsoqov, Haydarali Hikmatov, Meliqo'zi Yusupov, Abbasqori Boboyev, Otamirza hofizlar ustozlari sherqo'zi hofizning o'gitlaridan, ijro yo'llaridan bahramand bo'ldilar.

Sherqo'zi hofiz o'z davrining mashhur san'atkorlari Hamroqul qori, Erka qori, Muxtorjon Murtazoev, marg'ilonlik san'atkorlar Yusufjon qiziq, Madali hofiz, Bolta hofiz, Mamatbobo Sattorov, Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqovlar bilan juda do'st bo'lib, ular orasidagi bordi-keldilar hech arimas edi...

O'zining mohirona ijrochilik san'ati bilan elga manzur bo'lgan ustoz hofiz Sherqo'zi Boyqo'ziev 1961 yil 21 oktyabrdagi qabristonga dafn etildi. Ustoz vafotidan so'ng uning chirog'ini yoqib qolgan farzандlari Ne'matjon aka, qator nabiralari, evaralari otalarining ishini davom ettirishib, respublikada birinchi bo'lib "Sherqo'ziyev"lar oilaviy ansamblini tuzdilar va boshqa oilaviy ansamblarning tashkil etilishida namuna ko'rsatdilar. Hozir bu ansamblida Sherqo'zi hofizning yigirmadan ortiq farzand nabiralari faoliyat ko'rsatmoqda. Ular turli ko'rik-tanlovlarda, festivallarda muvaffaqiyatlari qatnashib, doim faxrli o'rirlarni egallab keladilar. Bularning hammasi ustoz yaratib ketgan bog'larning mevalaridir.

San'at bo'stoni atalmish bu shirindan shakar mevali bog'lardan san'atsevar xalqimiz yana uzoq davrlar bahramand bo'lishlari turgan gap.

TAVAKKAL QODIROV

Xalq ardoqlagan hofiz "O'zbekiston bulbuli" degan nomga sazovor bo'lgan ulug' san'atkor Tavakkal Qodirov haqiqiy ma'noda bulbullarni ham lol qoldirgan edi.

Tavakkal Qodirov deganda, butun umrini xalq xizmatiga bag'ishlagan, millionlab qo'shiq

shinavandalarining qalblariga quvonch olib kirgan, takrorlanmas ovoz sohibi, kamtar inson ko'z oldimizga keladi.

Tavakkal Qodirov 1926 yil 10 iyunda Quva tumanining Sultonobod qishlog'ida dehqon oilasida tavallud topdi. Ulug' insonlarning tug'ilishi ham o'ziga xos tarixiy bo'lar ekan. Hofizning onalari To'tibu xola sakkiz farzand ko'rib, birontasi ham turmaganligi sababli, to'qqizinchi farzandini udumga ko'ra hovlida, yer bag'rida tug'ib, "Tavakkal, yo yerniki bo'lar, yo meniki" degan umidda farzandining ismini "Tavakkal" deb qo'ygan ekanlar. Shunday tafsilotlar bilan tug'ilgan bola ulug' hofiz darajasiga yetdi. Tavakkal aka sermashaqqat hayot va ijod yo'lini bosib o'tdi. Hofizning qo'shiqchilik olamiga nazar tashlasak, 50 yillarda yangi ovoz, yangi soz bilan bu nurli olamga shahdam qadamlar bilan kirib kelganini ko'ramiz. An'anaviy qo'shiqchiligidan bir daryo deb faraz qilsak, hofiz o'z uslubi, ovozi bilan bu daryoning katta irmog'i bo'lib ajrab chiqdi. Jo'raxon Sultonov, Ma'murjon Uzoqov, Komiljon Otaniyozov singari ulug' hofizlar yaratib ketgan mактабning davomchisi sifatida o'ziga xos uslub yaratdi. Hofizlik san'atida "Tavakkal akaning yo'li" degan e'tirofga sazovor bo'ldilar. Ustozga 1964 yilda "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist", 1989 yilda esa "O'zbekiston xalq artisti" degan yuksak unvonlarning berilishi, Farg'ona davlat universitetining professori deb tan olinishi buning yorqin dalilidir. Hofiz ijodi davomida yuzlab qo'shiqlar ijro etdi. Qator xalq ashula va yallalarini alohida uslub bilan ijro etib, ularga ikkinchi umr baxsh etdi. U ijro etgan "Bizni tashlab", "Shunchamidi", "O'xshaydiku", "Kecha oydin", "Toshkent iroqi", "Suvora", "Naylaram", "Qo'qon ushshog'i", "Farg'ona tong otguncha", "Tanovar", "Sayyora", "O'zbekistonim", "Jonim Farg'ona", "Feruz" singari qo'shiqlar unutilmas ijrolardir. Hofiz uzoq yillar Farg'ona viloyati o'zbek musiqali drama teatrida mehnat qildi. 1978 yilda Farg'ona filarmoniyasini tashkil etib, o'zi bir necha yil rahbar bo'lib ishladi. Hofiz ijodini yorituvchi qator telefilmlar, videofilmlar, gramplastinka yozuvlari, respublika radiosida ellikdan ortiq qo'shiqlari mavjud bo'lib, uning ijodi barakali sermahsul bo'lганligidan dalolat beradi.

Tavakkal Qodirov qo'shiq kuylaganda, har bir ijro etgan qo'shig'i go'yo o'zi uchun yaratilganday tuyulardi. Biz bir qo'shiqnini har kuni besh-olti marta eshitsak ham, doim o'zining yangi bir qirrasi bilan namoyon bo'laverar edi. Ayniqsa, "O'xshaydiku" qo'shig'i juda mashhur bo'lganida, bazmlar shu qo'shiq bilan boshlanib, shu qo'shiq bilan yakunlanar edi. Bir konsertda uch-to'rt marta aytilar edi. Ustoz kuylagan qo'shiqlarning har birini shinavandalar intiqlik bilan kutishar, olam-olam zavq olishardi.

Hofiz ijodida ikki voha yo'li, Farg'ona va Xorazm qo'shiqchilik maktabining uyg'unlashgan ijrolarini kuzatamiz. Buning sababi, ustozlari Jo'raxon Sultonov va Komiljon Otaniyozovlarning ijodlaridan samarali foydalanganligidandir. Ikkala buyuk hofiz sevimli shogirdiga "Feruz" hamda "Qo'qon ushshog'i"ni ayttirib, zavqlanib, shinavandalik bilan eshitishib o'tirganlarining guvohi bo'lganmiz.

Betakror ovoz sohibi bo'lgan Tavakkal Qodirov qo'shiqqa, odamlarga hamisha tashna bo'lib yashadi. Kunni tunga ulab, tunni saharga ulab qo'shiq kuyladi. Doimo odamlar hojatini chiqarishga, ularning dardiga malham bo'lishga harakat qilardi. Hofiz san'at deb atalmish ummonning sermashaqqat to'lqinlarini yorib o'tdi. Uning qo'shiqlari kirmagan xonadon yo'q edi. U, ayniqsa o'zi tug'ilgan diyorni, uning dilkash, mehnatkash odamlarini juda sevar va ularni doimo ardoqlar edi. Ayniqsa, jannatmakon yurt atalmish go'zal Farg'onani jondan aziz ko'rardi.

*Quchog'ingda fasli bahor,
Dunyo yuzin ko'rdim ilk bor,
O'sha-o'sha so'lim diyor,
Aziz noming dilimga yor,
So'zimda vasfing ey ona,
Jonim Farg'ona, Farg'ona!*

deb, ehtiros bilan kuylaganida, uning o'z yurtiga bo'lgan muhabbatini farzandlik tuyg'usi bilan ardoqlaganini dildan his etish mumkin edi. Ustoz yetmish yil umr ko'rib, umrlarining so'ngii kunlarida ham ajoyib bir pokizalik, ruhan tetiklik bilan musulmonchilikning barcha qoidalariga amal qilingan holatda Allohning huzuriga ravona bo'ldilar.

Umrining so'ngi oylarida uni to'shakka mixlab qo'ygan xastalik paytida ham, dard azobidan to'lg'anib, uxlamay bedor o'tkazgan tunlarida ham, yaratgan Allohga shukrlar keltirib, yonida parvona bo'layotgan doktorlar, umr yo'l doshi, farzandlari va nabiralar, shogirdlarining duo-yi fotihasini qildilar. Ulardan pand-nasihatlarini ayamadilar. O'sha kunlarning birida ustoz shunday degan edilar: "Andijondan do'xtirlar kelishdi, bir oz darmonga kirmsam, ko'zimni davolashar ekan, keyin Toshkentga olib borasan, radio va televideniega yangi qo'shiqlar yozdiramiz, yubileyni, xudo xohlasa, zo'r qilib o'tkazamiz. Barcha qadrdonlarni taklif qilamiz..."

Afsuslar bo'l sinkim, qadrdonlariga yubileyga emas, ta'ziyasiga, fotihasiga kelishlik nasib etdi. 1996 yilning o'sha unutilmas 13 aprel kuni ertalab soat yetti yarimda ustozning hayotga to'ymagan ko'zları abadiyatga yumildi. Ulug' san'atkori Sirpo'sh ota qabristonida mangu oromga qo'yildi.

Respublika va mahalliy matbuotda, radio va televidenieda respublikamiz birinchi prezidenti Islom Karimov boshliq hukumat rahbarlarining, viloyat rahbarlarining ta'ziyasi e'lon qilindi. Bu e'tibor xalq sevgan hofizga bo'lgan chuqur hurmatning dalolatidir.

Vazirlar Mahkamasi va viloyat hokimligining qarori bilan o'zi o'qigan Fargona san'at bilim yurtiga, Quva tumanidagi o'zi tug'ilgan va yashagan katta ko'chaga muborak nomi berildi.

Ustoz Tavakkal Qodirov umr bo'yi Vatanni, xalqni kuylab o'tdi. Buyuk ostona atalmish bu sajdagohda halol xizmat qildi. Ustozimiz ana shunday ulug' baxtga tuyassar bo'ldilar. U kishi oramizda jisman yo'q bo'l salar-da, lekin ruhlari hamisha biz bilan. Ustozning ikkinchi umrlari farzandlari, shogirdlari, do'stlari, ayniqsa, serjilo qo'shiqlari timsolida davom etaveradi.

Ha, inson umrining sarhadlari bepoyon, ayniqsa, qo'shiq olamining bepoyon kengliklarida san'atkori qalbining torlari jaranglab aks-sado berib turuvchi xilqatdir.

ZAYNAB POLVONOVA

Zaynab Polvonova 1918 yilda Qo'qon shahrida qassob oilasida tug'ilgan. Uning onasi ham, otasi ham san'atkor bo'lmasalar-da, qo'shiq shaydosi, san'atsevar insonlar bo'lgan. Zaynab Polvonova yoshligidanoq mumtoz musiqa namunalariga ishtiyoqi baland edi. Ayniqsa, "Samarqand Ushshog'i" ashulasini o'rganishga bolaligidan harakat qilardi. O'rta maktabni tugatgandan so'ng tibbiyot texnikumiga o'qishga kiradi. O'qish davomida u saboq olish bilan birga qo'shiq va ashulalarni kuylash bilan ham mashg'ul bo'ladi. 1939 yilda uning ashulachilik faoliyati Izboskan tumanida ilk bora "Kolxoz-sovxozi" nomi bilan tuzilgan musiqali teatrda boshlandi. Bu dargoh uning hayotidagi katta o'zgarishlarga sabab bo'ldi. chunki Zaynab Polvonova uchun teatrda ilk faoliyati katta san'at maktabi bo'ladi. U bu yerda san'at sohasidagi ilk qarashlarini, sahna sirlarini, ustoz sabog'ini oldi.

Zaynab Polvonova teatrda ko'p rollar ijro etishga muyassar bo'ldi. Ijro etgan rollari, yaratgan obrazlari uning faoliyatida juda katta abhamiyat kasb etadi. U «Gulsara»da Oysara, «Arshin mol-olan»da Jahon xola, «Halima»da Ruqiya opa kabi o'nlab rollarni ijro etadi. Shundan so'ng uning teatr sohasidagi faoliyati ancha ommalashadi. Uni Andijon va Qo'qon teatrlarida ham xonanda sifatida ishlashga taklif etishadi. shundan so'ng Zaynab Polvonova boshqa viloyatlar teatrlarida ham faoliyat olib bora boshlaydi. Qo'shiqchilik faoliyatini «Xalq laparlari» bilan boshlagan Zaynab Polvonova keyinchalik o'z repertuarini «Gulbargi», «Mehnat ahli», «Samarqand Ushshog'i», «Hanuz», «Feruz», «Talqini Bayot» kabi mumtoz ashulalar bilan boyitadi.

1950 yillarda Zaynab Polvonova o'z faoliyatini O'zbekiston radiosida davom ettiradi. O'zbek xalq cholg'ulari orkestrida yakkaxon xonanda bo'lib ishlaydi. Xalq musiqa namunalari bilan birgalikda u o'zbek bastakorlarining asarlarini me'yoriga yetkazib ijro etadi. Jumladan, u Doni Zokirovning Navoiy g'azaliga yozgan «Ko'rmadim», Yu.Rajabiy musiqasi bilan «Gulbargi», F.Sodiqovning «To'yona», N.Hasanovning «Ofarin», To'xtasin Jalilovning «Aziz Vatanim» qo'shiqlarini o'rganadi va juda katta mahorat bilan ijro etadi,

shuningdek, o'zbek kompozitorlaridan S.Yudakov ijodiga mansub qo'shiqlarni ham kuylaydi.

Qayd etish lozimki, Zaynab Polvonova o'tmishdan xalq an'anasida qo'llanib kelingan ijro uslubi asosida faoliyat olib borgan. U respublikaning shahar va qishloqlarida berilgan konsertlarda o'zi doira chalib, qo'shiq aytar edi. Bunday amaliy konsertlar, uchrashuvlar uning nomi xalq orasida ulug'lanishiga asos bo'ladi.

Zaynab Polvonova Ma'murjon Uzoqov, Gabriel va Mixail Mullaqandov singari mashhur hofizlarning ijrochilik yo'llarini qunt bilan o'zlashtirib, o'zining ijrochilik faoliyatida keng qo'llagan xonanda edi.

U san'at olamiga vulqondek otilib kirib, o'zining qaytarilmas baxmal ovozi bilan shinavandalar qalbida betakror ovoz haykalini yaratib ketgan. Uning ijrosida o'ziga xos joziba, faqat Zaynab Polvonovaga xos bo'lgan betakror talqin mavjud edi. Uning ijrochilik uslubi an'anaviy musiqa ijrochiligi an'analarini o'zlashtirishda yosh xonandalar uchun o'ziga xos matabdir.

BERTA DAVIDOVA

Berta Davidova 1922 yilning dekabr oyida Margilon shahrida David ota xonadonida tavallud topgan. Otasi dutorda juda yaxshi kuylar chalar edi. Ayniqsa, dutorda chalgan «To'rg'ay» xalq kuyi yosh Bertaga juda yoqar edi. Bertaning yoshligi ana shunday san'atsevar xonadonda o'tdi.

1935 yilda 13 yoshida Toshkent tibbiyot texnikumiga o'qishga kiradi. 1941 yili II Jahon urushi boshlanganda harbiy gospitalda hamshira bo'lib ishlaydi. Kunlarning birida bu yerga Maqom ansambl konsert berishga keladi hamda musiqa namunalaridan ijro etib yaradorlarga konsert beradi. Yoshligidan qo'shiqlar aytib yurgan Berta maqomchilarga qo'shilib yaradorlarga qo'shiq aytib berdi. Shunda ansambldagilar hayratda qoladi va ansamblida ishlashga taklif qiladilar. Ayniqsa, Imomjon Ikromov jonkuyarlik qiladi va Berta Davidova 1943 yildan 1987 yilgacha, 44 yil mobaynida O'zbekiston

davlat teleradiosi qoshidagi Maqomchilar ansamblida faoliyat ko'rsatadi. 200 dan ortiq maqom namunalarini, maqom yo'lidagi xalq ashulalarini, bastakorlar yaratgan qo'shiqlarni magnit tasmasiga yozishga muvaffaq bo'ladi. 1979-1980 yillardan boshlab talabalarga mumtoz musiqamizning ijrochilik sirlarini o'rgata boshlaydi.

Berta Davidova maqom ijrochiligi san'atida o'ziga xos iじro talqinini topgan baxtli san'atkorlardan biri edi. Berta opaning muloyim va betakror sayqallar zanjiri bilan ifodalovchi talqini har qanday xonandani o'ziga rom etadi, shu bois bo'lsa kerak, Berta Davidovaning ijrochilik usuli ayol xonandalar amaliyotida o'rnatish sifatida doimo ahamiyatlil bo'lib kelgan. Ayniqsa, mumtoz musiqa namunalaridan «Munojot» Berta Davidova ijrosida me'yoriga yetkazib ijro etilganini yaxshi bilamiz.

Berta Davidovaning qilgan mehnatlarini taqdirlab hukumatimiz unga O'zbekiston xalq artisti unvonini berdi. Bu unvonni Berta opa sidqidildan qilgan mehnati orqali oqladi. Berta Davidova ijro etgan ashulalar namunalari qayta ishlangan. «Munojot» (Navoiy g'azali, I.Ikromov musiqasi), «Gul ochilur» (A.Bobojon she'ri, F.Sodiqov musiqasi), «Bog'bon qiziman» (xalq so'zi, N.Hasanov musiqasi), «Araz» (Munis Xorazmiy g'azali, xalq kuyi), «Bilmading» (A.Mirkarimov so'zi, M.Bafoev musiqasi), «Saraxbori Oromijon» (Navoiy g'azali), «Taronai Bayot» (Navoiy g'azali), «Ufori iroq» (Ogahiy g'azali), «Tanavvor II» (Muqimiy she'ri, xalq musiqasi), «Ufori ushshoq» (Navoiy g'azali), «Dugoh» (S.Abdullo so'zi, xalq musiqasi) «Qo'zg'olur» (Habibiy g'azali, xalq kuyi) kabilarni sanab o'tish mumkin.

RAHIMAXONIM MAZOHIDOVA

O'zbekiston xalq artisti Rahimaxonim Mazohidova 1930 yil 8 mart kuni Qo'qon shahri "Dehrezli" mahallasida tug'ilgan. Otasi Hakimxon to'ra tabib bo'lgan, onalari ham ilmli, adabiyot va san'atga qiziqqan kishi bo'lganlar.

Rahimaxonim o'sha davrlarning mohir folklor bilimdonlari Hadiyaxon, Hurmatxon, Bidonxon va Yodgorxon ayalardan o'zbek xalq

ijodiyoti durdonalarini, Farg'onacha folklor va an'anaviy san'at sirlarini o'rgandi. 1955 yilda san'atdagi iqtidorini ko'rgan rahbarlar uni Hamza nomli Qo'qon musiqali drama teatriga ishga taklif qiladilar. Rahimaxonim musiqali teatr sahnasida ham juda ko'plab obrazlar yaratadi.

Tez orada bu serqirra san'atkor o'zining noyob san'ati, ijro etgan qo'shiq va ashulalari bilan nafaqat Respublikamiz, balki xorijiy davlatlarga ham tanildi. U teatr sahnasidagi qahramonlar obrazlaridan tashqari, bir necha badiiy va videofilmarda ham esda qolarli obrazlar yaratdi. Rahimaxonim Mazohidova ustozlardan xalq musiqiy folklor namunalarini o'zlashtiradi. Ijodi davomida ularga ijodiy yondoshib yangi variantlarini yaratishga tuyassar bo'ladi.

Xalq musiqasi targ'iboti masalasida atrofiga iqtidorli xotin-qizlarni yig'ib, ularga o'zbek folklor san'ati ijrochiligini o'rgatadi. Avvaliga "Omon yor", keyinchalik "Qo'qon yor-yori" folklor etnografik ansamblarini tuzib faoliyat olib boradi. Natijada o'ziga xos folklor ijrochilik maktabini yaratdi. 2003 yilda esa Rahimaxonim Mazohidovaning shogirdlari, opaning rahnamoligida "Yor-yor" folklor-etnografik ansamblini tashkil etadilar va bu ansambl o'z faoliyatini hozirgacha muvaffaqiyatli davom ettirmoqda.

Rahimaxonim Mazohidova o'z ijrosining xalqchilligi, tirishqoqligi bilan elimizda katta obro' topdi va xalq nazariga tushdi. O'zbek san'atining dunyoga mashhur san'atkori Rahimaxonim Mazohidovaning xalqimiz oldidagi xizmatlari davlatimiz tomonidan munosib taqdirlandi. U 1968 yilda "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist", 1974 yilda "O'zbekiston xalq artisti" unvonlari, "Hurmat belgisi", "Mehnat shuhrati" ordenlari, bir qancha medallar va faxriy yorliqlar bilan taqdirlandi. U xalqaro festivallar, ko'rik-tanlovlardan g'olib bo'ldi. Hozirda Rahimaxonim Mazohidova Qo'qon shahrida istiqomat qiladi. Turmush o'rtog'i Toshpo'latjon ota Mazohidov ham madaniyat va san'atning jonkuyarlaridan bo'lган. Rahimaxonim Mazohidova hozirgi davrda ham xalqimizning turli tantanalarida faol ishtiroy etib kelmoqda.

FATTOHXON MAMADALIEV

Fattohxon Mamadaliev deganda an'anaviy ijrochilik bo'stonining nodir ovoz sohibi, el suygan san'atkor, xonandalik olamida o'ziga xos uslub va ijrochilik yo'lini yaratgan manzurnafas hofiz ko'z o'ngimizda gavdalanadi. Ustoz ijro etgan ashulalar o'zining yorqin, serjilo qirralari bilan eshituvchiga huzur bag'ishlaydi. Ovozdagi mahzunlik, ijrodagi o'ziga xoslik eshituvchini befarq qoldirmaydi. Dunyo ishlaridan biroz bo'lsa-da, holi bo'lib, beixtiyor ko'zni yumib tinglab orom olishga chorlaydi. Bunday noyob ijrochilik san'ati shinavandaning yuragida bir umr o'chmas iz qoldiradi. Fattohxon Mamadaliev o'zining betakror ijrosi bilan shinavandalar qalbidan mustahkam joy olgan ana shunday noyob hofiz edi. Uning qo'shiqlari yuraklarga malham bo'lib kirib boradi, eshituvchiga orom baxsh etadi, shuning uchun uning qo'shiqlari umrboqiy bo'lib qoldi.

Fattohxon Mamadaliev 1923 yilda Andijon viloyati Baliqchi tumani Eski Xalqulobod qishlog'iда tug'ildi. Yoshlikdan qo'shiqqa, san'atga bo'lган havas bilan ustozlar nazariga tushdi va skripka chalib qo'shiq aytishni o'rgana boshlaydi. Uning qobiliyatini sezal bilgan taniqli hofiz va sozanda Umrzoq polvon Saydaliev o'ziga shogirdlikka oladi va uning dovrug'i sekin-asta Xalqulobod atroflariga yoyila boshlaydi. Haqiqiy hofizlik davri esa Andijon shahriga kelib, muqim yashab va ijod qilgan davrdan boshlandi.

Andijon shahar madaniyat uyi qoshidagi maqom ansamblida qatnashdi va keyinchalik uzoq yillar badiiy rahbar bo'lib ishladi. Hamnafas do'sti Yo'ldoshali Kiyikov bilan qator qo'shiqlar majmuasini yaratdi. Bu hamnafaslikdagi nodir qo'shiqlar Respublika radiosiga yozib olindi. Ular ijro etgan qo'shiqlar asosan Farg'ona-Toshkent va xalq an'anaviy ijrochiligi yo'llaridan bo'lib, o'zlarining ijrochilik uslublari bilan ajralib turardi. Afsus, hamnafasi Yo'ldoshali Kiyikov bu olamdan juda erta ko'z yumdi va Fattohxon aka o'zi yolg'iz kuylay boshladi, bastakor sifatida ko'plab qo'shiqlar yaratdi. O'zbekiston xalq hofizi

Berkinboy Fayziev an'analarini davom ettirib, Andijon ijrochilik mактабига о'зига хос yo'llarni olib kirdi va shogirdlariga o'rgatdi. Taniqli sozanda va bastakorlar Mirzajon Tillaev, G'ulomjon Hojiqulov, Foziljon Begmatovlar bilan bo'lган ijodiy hamkorlik o'zining ijobiy samarasini berdi.

Fattohxon Mamadalievning poytaxtga kelib yashash davri ijodining haqiqiy gultojisi bo'ldi, desak mubolag'a bo'lmaydi. chunki shu davrlar mobaynida tinmay ijod qildi, qator qo'shiqlar dasturini yaratdi, Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarining ilmiy ijrochilik tahlilini tuzib chiqdi va shogirdlariga o'rgatdi. Uning respublika teleradiokompaniyasi qoshidagi maqomchilar ansamblidagi faoliyati, davlat filarmoniyasidagi va O'zbekiston davlat konservatoriysi an'anaviy ijrochilik kafedrasidagi ilmiy pedagogik faoliyati bilan uyg'unlashgan holda ijobiy natijalar berdi.

Fattohxon Mamadaliyevning yana bir buyuk xizmati shundaki, xalqimiz san'atining nodir durdonalaridan bo'l mish qator ijrochilik yo'llarini qaytadan tahlil qilib tikladi. Jumladan, "Nafulloyi" musiqa yo'llariga so'z solib, uning talqinchasini, uforisini, soqiyonomasini yaratdi. "Miskin"ning beshta yo'lini, "Chorgoh"ning beshta yo'lini, "Umrzoq polvon ushshoqi"ni soqiyonomalarini qo'shib ushshoqlarning qadimiylarini tikladi. "Buzruk"ning surnay yo'llarini talqin qildi. Izlanishlar natijasida xalq an'anaviy ijrochiliği bir necha ijro yo'llari bilan boyidi, ulardan biri turkum sifatida "Savti Fattohxon" deb ijrochilarimiz va olimlarimiz tomonidan tan olindi. Taniqli musiqashunos olim RavShan Yunusov bilan hamkorlik natijasida yuqorida nomlari tilga olingan ijro yo'llarini ilmiy tahlil qildi. Ustoz Yunus Rajabiy ulgurmagan ko'p ishlarni amalga oshirdi. Eng asosiysi, shu barcha izlanishlar natijasini shogirdlariga sabot bilan o'rgatdi va magnit lentasiga muhrladi.

Fattohxon Mamadaliyev ijro etgan "Etmasmidim", "Jononim mening", "Intizor", "Ko'ngil", "Oqibat", "Kokiling", "Dilkusho", "Qalandar I", "Qalandar V", "Mo'g'ulchai Dugoh", "Giryा", "Ey sabo" singari qator qo'shiqlar alohida sayqal berilib ijro etilganligi bilan shinavandalarning qalbidan mustahkam joy oldi. Uning Ogahiy g'azali

bilan aytilgan “Dardu dilim” qo’shig’i Mo’g’uliston Respublikasida bo’lib o’tgan “Osiyo musiqasi minbari” ilmiy anjumani tanlovida faxrli o’rinni egalladi. Ustoz o’nlab shogirdlariga katta san’atga yo’llanma berdi va qo’shiq, kuylarni qalb qo’ri bilan o’rgatdi. Nuriddin Hamroqulov, Munojot Yo’lchieva, aka-uka Ismoiljon va Isroiljon Vahobovlar, Gulbahor Erqulova, Maryam Sattorova, Hurriyat Isroilova, Mahmudjon Yo’ldoshev, O’lmas Olloberganov, Mashrabjon Ermatov, Yusufjon Yusupov singari taniqli xonandalar, konservatoriyadagi qator shogirdlar ustozning nurli chirog’idan bahramand bo’ldilar. Fattohxon aka ijro etgan qo’shiqlarga sayqal berib, yangidan magnit lentlariga yozdirishda O’zbekiston xalq artisti, mashhur sozanda Abduhoshim Ismoilovning xizmatlari katta bo’ldi. U o’z sozi bilan ustozga ilhom bag’ishladi. Natijada umrboqiy qo’shiqlar yaratildi. Fattohxon Mamadaliev o’zining ohanrabo ovozi bilan o’nlab xorijiy davlatlar qo’shiqsevarlarini ham o’ziga rom etdi. Muborak haj safarida bo’ldi. Ijodining yana bir yorqin qirrasi, she’riyat bilan oshno bo’ldi. Yaxshigina g’azallar yozib, o’zi kuylar bastalardi. U O’zbekiston bastakorlar uyushmasining a’zosi edi.

Uning xizmatlari, ayniqsa, mustaqillik yillarda hukumatimiz tomonidan munosib taqdirlandi. “O’zbekistoqda xizmat ko’rsatgan artist”, “O’zbekiston xalq hofizi” faxriy unvonlari, “Mehnat shuhrati”, “El-yurt hurmati” ordenlari, O’zbekiston davlat konservatoriyasining professori deb tan olinishi ustoz xizmatlarining haqiqiy bahosidir.

Benazir ovoz sohibi Fattohxon Mamadaliev og’ir xastalikdan so’ng 1999 yil 4 aprel kuni bu yorug’ olamdan ko’z yumdi. Uni davolagan doktorlarning so’ziga qaraganda, ustoz so’ngii nafasigacha she’rlar yozdi va qo’shiqlar bastaladi. so’ngii bor “Xayr endi” qo’shig’ini yotgan joyida kuyladi. Farzandlariga, shogirdlariga oq fotiha berdi.

Ha, umr deb atalmish ulug’ ne’mat inson uchun manguga berilmaydi. Alloh tomonidan inoyat etilgan umrning har bir lahzasini qanday o’tkazish, uni xayrli ishlarga, ezgulikka sarf etish, shu bilan xalq orasida mangulikka daxldor bo’lish kamdan-kam odamga nasib etadi. Fattohxon Mamadaliev ana shunday insonlardan edi.

KOMMUNA ISMOILOVA

O'zbekiston xalq artisti, o'zbek xalqining sevimli san'atkori, betakror ovoz sohibasi Kommuna Ismoilova 1927 yili Xiva shahrida ziylolar oilasida tavallud topdi. 1935 yili zamonasining taniqli san'atkori Tamaraxonim bir yil davomida ko'plab san'atkorlar bilan Xorazm teatrda ishlagan. "Farxod va Shirin" "Layli va Majnun" kabi bir qator spektakllar qo'yishgan. Yosh Kommuna ana shu spektakllarda ommaviy sahnalarda qatnashdi. Kunlarning birida Tamaraxonim Kommunaning otasiga, "Qizingiz Kommuna san'atga juda qiziqar ekan. Ovozi ham juda chiroyli, nolali. Hali ko'rasiz, u butun respublikaga dong'i ketgan mashhur san'atkor bo'ladi. Uning kelajagi porloq. Sizlarni nomingizni butun dunyoga taratadi", deydi. Tez orada urush boshlanadi. 1943 yili Xorazmga harbiylashgan san'atkorlar guruhi ijodiy safarga keladi. Yosh Kommuna Faxriddin Sodiqov va Gavharxonim Rahimovalar nazariga tushadi va u guruhga qabul qilinadi. Shunday qilib Kommunaning ijodkorlik faoliyati boshlanadi. Kommuna Ismoilovaning xonandalik sohasidagi ustozি Faxriddin Sodiqov hisoblanadi. Mashhur bastakor ko'plab qo'shiqlarni Kommunaning ovoz imkoniyatlariga moslab yozganligi ustozga ham, shogirdga ham birdek mashhurlik keltirdi. "Oq oltin karvon-karvon", "Ey chehrasi tobonim", "Bir go'zal", "So'lim bahor", "Jon visoli koshki", "Loaqlа", "O'rgilay" kabi qo'shiqlar fikrimiz dalili bo'la oladi. Kommuna Ismoilovaga qo'shiq yozgan bastakorlar ko'pchilikni tashkil qiladi.

F.Nazarov, K.Otaniyozov, H.Rahimov, N.Hasanov, D.Zokirov, S.Hayitboev, S.Kalonov, K.Jabborov va yana o'nlab ijodkorlarni sanab o'tish mumkin. 1959 yili radio qoshida maqomchilar ansamblining tashkil etilishi munosabati bilan iqtidorli xonanda Kommuna Ismoilova ham ushbu jamoaga taklif qilinadi. To 1964 yilga qadar "Shashmaqom" plastinkalarga yoziladi. Ana shunday mashaqqatli ish jarayonida ayol xonadalar Berta Davidova hamda Kommuna Ismoilovalarning ham xizmatlari beqiyos bo'lganligini aytib o'tishimiz lozim. Ushbu jamoada

Kommuna Ismoilova 1981 yilga qadar samarali ijod qildi. Xalqimizning ardoqli xonandasи repertuaridan 450 dan ortiq ashula va qo'shiqlar o'rн olgan. Kommuna Ismoilova shak-shubhasiz o'zbek qo'shiqchilik san'atiga barakali hissa qo'shgan iqtidorli ijodkorlardan sanaladi.

HADIYA YUSUPOVA

Hadiya Yusupova ko'pchilik ashulachilar qatori juda yoshligidan qo'shiq kuylashga mehr qo'yan. Hadiyaxonda qo'shiq aytishga bo'lган havasni go'zal gullar shahri bo'lган Namanganning madaniy muhiti, o'sha yerdan yetishib chiqqan taniqli san'atkorlarning ijodi undagan bo'lса ajab emas.

Yosh Hadiyaxonga Mukarram Azizova, Mavluda A'замова, Berta Davidova, Kommuna Ismoilovalardan g'oyibona о'ргangan qo'shiqlari qanot bergen bo'lishi ehtimoldan holi emas. Ayniqsa, Yunus Rajabiyning "Ne navo soz aylagay", Hoji Abdulaziz Abdurasulovning "Samarqand Ushshog'i", Faxriddin Sodiqovning "Oydin kechada" qo'shiqlari bilan u tuman va shahar miqyosida o'tkazilgan ko'pgina tadbirlarda muvaffaqiyat bilan ishtirok etadi. O'ziga xos ovozi va ustozona ijro mahoratini namoyish etishga erishadi.

Hadiyaxon opa o'ninchи sinfni bitirgan yili yosh iste'dodlar tanlovi bo'lib o'tadi. Bu tanlovda Hadiyaxon opa ham muvaffaqiyatlι ishtirok etib, Toshkent shahridagi O'zbekiston davlat filarmoniyasining "Xor kapella" jamoasiga ishga kiradi. Xor jamoasida u professional ijro uslublari, ovoz ishlatish va talqin masalalarini mustahkamlaydi. Nafaqat xalq yo'lidagi ashulalarni, balki kompozitorlik ijodiga mansub asarlarni mahorat bilan ijro etish sirlarini o'zlashtiradi.

50 yillarning o'rtalariga kelib, u O'zbekiston radiosi qoshidagi xalq cholg'ulari orkestriga yakkaxon solist lavozimiga ishga keladi. Hadiya Yusupova bu dargohga birinchi qadamini qo'yanidan boshlab, Yunus Rajabi, Faxriddin Sodiqov, Ortikxo'ja Imomxo'jaev, Isohoq Kattaev, Ilhom To'raev, Orif Alimaxsumov, Berta Davidova kabi taniqli ustoz sozandayu xonandalardan juda ko'plab ashulalar o'rganadi va

radioda magnit tasmasiga yozdiradi. Radio fondi uchun o'z ijrosida magnit tasmalarga birinchi bo'lib Faxriddin Sodiqovning "Namoyon qil" ashulasini katta mahorat bilan ijro etib yozdirgan edi.

U 1959 yildan radio qoshidagi maqomchilar ansambliga ishga o'tadi va u erda Faxriddin Sodiqov bilan yaqin hamkorlik qiladi. Bastakorning ko'plab qo'shiqlarini mahorat bilan o'zlashtiradi va 30 dan ortiq ashulalarini ijro etadi. "Bir go'zal", "Go'zal", "Yor kelib", "Kelasanmu", "Zulayho bo'lsang" kabi ashulalar bunga misol bo'la oladi. Bundan tashqari u "Shashmaqom" ashula yo'llarini radio fondiga yozishda qatnashadi.

Hadiya opa 1970 yilda "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist" faxriy unvoniga sazovor bo'ldi. Hadiya Yusupova zamonasining yetuk san'atkorlaridan biri Rahimaxon Yo'ldosheva bilan birgalikda jo'rnavozlik qilib, ko'p qo'shiqlarni birgalashib ijro etdi va magnit tasmasiga yozdirdi. Nabijon Hasanovning "Shohi belbog", Orifjon Hotamovning "Ko'ngil ol", "Qashqarchai Savti Sabo", "Chapandozi Navo", "Navro'zi Sabo" kabi mumtoz ashulalari shular jumlasidandir. Hadiya Yusupova juda bag'ri keng, oliyanob, mehribon inson. 3 nafar farzandlarning onasi. Hadiya Yusupova 1988 yildan to shu kungacha O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutining an'anaviy ijrochilik kafedrasida hamda o'sha davrda Toshkent madaniyat kollejida yosh talaba yigit-qizlarga xalq qo'shiqlarini, mumtoz ashulalarni maqom yo'llaridagi asarlarni qunt bilan o'rgatib kelmoqda.

HABIBA OXUNOVA

Betakror ovoz, noyob qobiliyat egasi Habiba Oxunova Farg'ona vodiysida Andijon viloyatining Asaka tumanida 1943 yil 10 yanvarda xizmatchi oilasida dunyoga keldi. Yosh Habibaning san'atga bo'lgan havasi qizaloqligidan boshlangan edi. U tumandagi 56-sonli mактабда o'qib yurgan davridayoq bayramlarga bag'ishlab o'tkaziladigan turli tadbir va konsertlarda faol qatnashib, ustozlar

diqqatini jalb etdi. Viloyat ko'rik-tanlovlarida qatnashib, o'zining chiroyli, go'zal va jarangdor ovozi bilan faxrli o'rnlarni qo'lga kiritdi. Uning birinchi ustozи mashhur bastakor va sozanda, o'nlab yosh iste'dodlarni katta sahnaga olib chiqqan G'ulomjon Ro'ziboyev bo'lib, uzoqni ko'ra olgan bu zakovat sohibi Habibaga mehr bilan o'zining ilk saboqlarini berdi. Ustozning professional mahorat darslari o'z samarasini berib, shirali ovoz sohibi ariyalarni ham kuylay boshladi.

1956 yilning bahorida Andijon shahrida xalq teatrining ko'rigi o'tkazildi. Unda ishtirok etish baxtiga sazovor bo'lgan Habiba dramadagi obrazni oliy darajada ijro etib, buyuk san'atkor, Andijon teatrining bosh rejissori Abbas Bakirovning nazariga tushishga muyassar bo'ldi. Natijada, endigina o'n olti bahorni qarshilagan bug'doyrang go'zal qiz teatr jamoasiga ishga qabul qilindi. Bu uning hayotidagi muhim voqeа, san'at olamida qo'ygan ilk qadamini edi. Undagi o'ziga xos tiniq ovozni hisobga olgan bosh dirijyor Muqimjon aka Habibov musiqали dramalardagi ariya va duetlarni yakka tartibda, alohida e'tibor bilan o'rgatdi. San'atdagи faoliyatini endigina boshlagan Habiba pardozxonada o'tirib, "Nurxon" musiqали dramasidagi "Bizning ayvon sizning ayvon emasmu?" deya boshlanuvchi ariyanı xirgoysi qilayotganda ustoz Abbas Bakirov bu sehrli ovozni eshitib qoladi va uni oxirigacha tinglab, jamoada yangi bir xushovoz, sahna talablariga mos yosh aktyor paydo bo'lganiga amin bo'ladi va unga asarlardagi asosiy obrazlarni ishonib topshiradi. Shu bilan sahna mashg'ulotlarida yosh Habibaga yuksak e'tibor bilan qaraydi. Shunday qilib "Vatan ishq'i" asaridagi Zulfi obrazi orqali Habiba Andijon teatri sahnasiga ilk qadamini qo'ydi. Keyinchalik, bir qator yangi obrazlarni mahorat bilan talqin etib, el nazariga tushdi.

Habiba Oxunova Andijon teatrida o'zbek san'atining yetuk darg'alaridan Abduvahob Azimov, Mashrabjon Yunusov, Aysar Ibrohimov, Qosimjon Oxunov, Jahlil Rahimov, No'mon Murodov, Hadicha Aminova, Qamaraxon Burnasheva, Aziza Aminova, Malohat Ishoqova, Ma'rifat Ubaydullaeva, G'ulomjon Hojiqulov, Naziraxon Hakimova, Hoshimjon Olimjonov, O'rinboy Nuraliev, Nuriddin Hamroqulovlar bilan bir sahnada ijod qilib, ulardan aktyorlik sirlarini

qunt bilan o'rgandi. Habiba Oxunova o'zidan mehrini ayamagan bu aziz insonlarga bir umr shogirdlik ehtiromini ko'rsatdi.

Habiba endigina 20 yoshga to'lган bo'lishiga qaramay, allaqachon tanilib ulgurgan, nomi ulug' san'atkorlar qatorida umid bilan tilga olinardi. shu sabab, uni Namangan teatriga ishga taklif etishdi. Bu qutlug' dargohda ham o'z davrining tilga tushgan san'atkorlari ko'p bo'lib, bu taklif unga ham sharaf, ham mas'uliyat edi. Bu joyda Mukarrama Azizova, Muhriddin Mansurov, Karimjon Mansurov, Sobir Rahmonov, Mamatxon Ubaydullaev, Mahmudjon Isomiddinov, Onaxon Tojiboeva, Tursunoy Mamedova, Kamoliddin Rahimov, Turdali Sa'dullaev, Rustam Hamroqulov singari el ardog'idagi aktyorlar bilan yonma-yon ijod qildi. Habiba bu dargohda o'zbek teatr san'atining oltin xazinasidan joy olgan Layli, Nurxon, Kumush, Barchinoy kabi o'nlab obrazlarni yaratibgina qolmay, jahon adabiyotining durdonasi asarlari, jumladan, "Otello" tragediyasidagi Dezdemona, Ofeliya siymolarini ham zo'r mahorat bilan ijro etib, minglab muxlislarning olqish va e'tirofiga musharraf bo'ldi.

Habiba Oxunova faqat sahna asarlaridagi timsollarni o'ziga xos tarzda yaratish bilangina cheklanmay, o'zbek milliy qo'shiqchilik san'ati rivojiga ham ulkan hissa qo'shdi. Uning yoqimli, xushmanzur, qaymoqdek shirin ovozi shoir va bastakorlar e'tiborini tortdi. Natijada, o'zaro ijodiy hamkorlik yaxshi samara berib, o'nlab unutilmas qo'shiqlar dunyoga keldi. Taniqli shoira Saida Zunnunova ijodiga mansub "Alla" she'ri bastakor sozanda Karimjon Mansurov musiqasi bilan Habiba opa ijrosida umrboqiy san'at asariga aylandi va hanuzgacha muxlislari tomonidan sevib tinglanmoqda. Bu qo'shiq kirib bormagan biron ta xonadon, undan zavq olmagan inson topilmasa kerak. San'atkorni mangulikka daxldor qilgan ham, aynan, shu "Alla" qo'shig'idir, nazarimizda.

Izlanishlarini davom ettirar ekan, Habiba Oxunova, albatta, bu kasb oson emasligini ham sezardi va qo'yilajak asarlar ustida tinmay ishlay boshladi. shuni ham e'tirof etish lozimki, iqtidorli rejissyor Karim Yo'ldoshev Habiba Oxunova ijodida alohida o'r'in tutadi. Har ikki

san'atkor birgalikda Namangan teatrida 30 yildan ziyod vaqt mobaynida hamkorlik qilib, san'at sohasida ko'p muvaffaqiyatlarga erishdilar.

Habiba "Tohir va Zuhra"da Zuhra, "Layli va Majnun"da Layli, "Farhod va Shirin"da Shirin, "Yusuf va Zulayho"da Zulayho obrazini o'ziga xos talqin, zo'r mahorat bilan ijro etdi. "Boy ila xizmatchi" dramasidagi Jamila, "Gulsara"dagi Gulsara obrazlarida qahramonning haqiqiy ruhiy iztiroblarini, inson qismati tasvirlarini tomoshabinga ko'rsata oldi.

Habiba opaning yuksak iqtidorini milliy dramaturgiyadagina emas, balki, Ovro'po asarlarida ham kuzatish mumkin. U Shillerning "Qaroqchilar" asaridagi Amaliya rolini mahorat bilan o'ynagan.

Habiba Oxunovaning ijodda eng avj olgan pallasi 1970 yillarning boshlariga to'g'ri keladi. Aksariyat, muxlis va shinavandalar bu teatr koshonasiga Habibaxon opa uchun kelganlari ham hech kimga sir emas. Gogol madaniyat uyi badiiy rahbari Nasriddin Majidovning aytishiga qaraganda, tomoshabinlar: "Qani Habiba?" – deya, afishalarni o'rab olar ekanlar. Biz ham Habiba opaning mahorat bilan ijro etgan jonli qo'shiqlarini eshitishga, u yaratgan obrazlarni bevosita sahnada ko'rish baxtiga muyassar bo'lganimiz bilan bir umr faxrlanib yashaymiz.

Namangan teatri tarixida o'nlab boshqa ustoz san'atkorlarning o'z o'mni va xizmatlari katta bo'lgan, albatta. Biroq Habiba opadek o'zidan dovrulqi nom, ezgu xotiralar qoldirgan insonlar, kam uchraydi, nazarimizda.

Habiba Oxunovaning Navoiy teatrining san'at shinavandalari o'rtasida nufuzi va obro'sini oshirishdagi xizmatlari tafsinga loyiq. U nafaqat aktyor sifatida, balki qo'shiqchilik borasida ham yuksak cho'qqilarga erishdi. Aniqroq aytadigan bo'lsak, bu fidoyi san'atkor o'z davrining teatr sohasidagi chinakam qahramoni, bugungi til bilan aytganda, yulduzi edi.

Habiba opa o'zining san'atga baxshida umri davomida juda sermahsul va barakali, boshqalarga ibratli ijod yo'lini bosib o'tdi. Bunday farahbaxsh damlar o'tgan asrning 80 yillariga to'g'ri kelgan. O'sha unutilmas yillarda u ijro etgan Nurxon, Zulayho, Gulruh kabi obrazlari el orasida, san'at olamida shuhrat topdi.

Qo'shiqchilik borasida, chang ustasi, teatrning badiiy-musiqiy rahbari, taniqli bastakor Erkinjon Xolmirzaev bilan ijodiy hamkorlik qilib, ko'plab asarlarni birga yaratishdi Habiba Oxunova o'z davrida qanchalik obro'e'tibor, shon-shuhrat, yuksak e'tiroflarga sazovor bo'lgan bo'lmasin, muxlislari qalbida uning xizmatlari yetarlicha qadr topmagandek tuyulaveradi. Shukr, istiqlol yillarda ham u kuylagan qo'shiqlar sahnalardan tushmay kelyapti. U yaratgan ijod maktabida kamol topganlar hamon ustozlari nomini hurmat bilan tilga oladilar. Endigina 51 bahorni qarshilagan xushovoz xonanda kutilmaganda bu yorug' olamni tark etib, uni yaqindan bilgan yoki uzoqlarda bo'lsa ham pinhona shaydosi bo'lgan minglab qalblarni larzaga soldi. shunday bo'lsada Habibaxon Oxunova kuylagan qo'shiqlar mumtoz san'at namunasi, ijod sabog'i sifatida o'qib o'rganilmoqda.

KAMOLIDDIN RAHIMOV

O'zbekiston xalq artisti Kamoliddin Rahimov 1943 yilda Namangan shaxrida ziyorolar oilasida tavallud topdi. U musiqadan ilk sobog'larini o'sha davrning taniqli xonanda va ozandalaridan sanalgan Jo'ra Boymatov xamda Jamoliddin Holiqovlardan oladi. 1960 yildan to 1972 yilga qadar Namangan shahar "Gogol" nomli madaniyat uyida sozanda bo'lib ishlaydi. Ushbu dargoxda Nasriddin Majidov, Boydeda Olimov, Vahobjon Abdullaev kabi xalq musiqasi bilimdonlaridan ta'lim oladi.

Mazkur dargoxda o'zining "Unitmasman seni xargiz", "Qoshiga o'sma qo'yib", "Sevganing rostmi?" kabi ilk qo'shiqlarini yaratib o'z muxlislarga taqdim qiladi. 1972 yildan boshlab Alisher Navoiy nomidagi Namangan viloyat musiqali drama va komediya teatriga ishga taklif qilinadi. U teatrda Habiba Ohunova, Mahmudjon Isomidinov, Turdali Sa'dullaev, Karimjon Mansurov, O'rınboy Nuraliev singari san'at ustalari bilan bir saxnada ijod qilish baxtiga tuyassar bo'ldi. Kamoliddin Rahimov Navoiy, Bobur, Mashrab, Maxtumquli, Furqat singari mumtoz

adabiyot vakiłari g'azallariga ashullalar yaratibgina qolmay, Chustiy, Sho'xiy, Charxiy, Sobir Abdulla kabi zamondosh shoirlar g'azallariga xam kuy bastalab ijro qildi."Kutaman", "Ko'chamdan janon o'tganda", "Nargiz", "Suv ko'tarib", "Aytishim shartmidi" lirik qo'shiqlari san'atkorga shuxrat keltirdi. Ustoz san'atkorning repertuaridan ko'plab nasixat qo'shiqlar xam o'rinni olgan.

O'zbekiston xalq artisti Kamoliddin Rahimov o'z hayoti va ijodida juda ko'p o'zining mumtoz navolari bilan ham san'atimiz rivojiga munosib hissa qo'shdi. Ayniqsa u ijro etgan "Ushshoq", "Giryा", "Munojot", "Samarqand ushshog'i", "Sodirxon ushshog'i", "Qo'qon ushshog'i", "Namangan tanovari", "Eshvoy", "Bozurgoni", "Savti suvora", "Chor zarb", "Guluzorim", "Bir kelib ketsun", "Ey nozanin", "Bormukin", "Naylayin", "Kuygoli keldim", "Sayri gulzor", "Ey sabo", "Guljamol", "Qoshi yosinmu deyin?", "Aylagach" (Husni ortar), "Topmadim", "O'n sakkiz yoshindadur", "Qo'shchinor", "Judo" (Ne navo)", "Fido", "Bayot"lar, "Nazzora qil", "Ko'cha bog'i-II", "Hanuz", "Soqiynomai savti kalon", "Sochingin savdosi tushdi", "Koshki", "Nasri bayot", "Saraxbori ormijon", "Dilxiroy" (Siynaxiroj), "Na qildim", "Tokay", "Feruz-I,II", "Tanovar", "Kuygay" kabi yuzlab qo'shiqlar repertuarini boyib turadi.

O'RINBOY NURALIEV

Noyob iste'dod sohibi O'rinboy Nuraliev 1942 yil Namangan tuman Beshkapa qishlog'ida dexqon oilasida tavallud topdi. Dastlab, 1958-61 yillarda Alisher Navoiy nomidagi Namangan viloyat teatrinda, 1961-1978 yillarda Oxunboboev nomli Andijon viloyat teatrinda faoliyat olib boradi. 1978 yilda o'z ona yurti Namanganga keladi. U o'z faoliyatini teatrda davom ettirib, bu yerda O'zbekiston xalq artisti, noyob iste'dod egasi, aktyor va xushovoz xonanda Habiba Oxunova, O'zbekiston xalq artisti, aktyor va mahoratli xonanda Mahmudjon Isomiddinov, O'zbekiston xalq artisti, aktyor Mamatxon Ubaydullaev, el nazariga tushgan, soziga bulbul qo'ndirgan hurmatli xonanda Kamoliddin Rahimov, Tursunoy

Mamedova, Turdali Saydullaev, Mehri Abdullaevlar bilan ijod qila boshlaydi. So'ng bir necha yil teatrda direktor lavozimida ishlaydi. O'zbeknavo kontsert birlashmasi Namangan viloyat bo'limini boshqaradi. Milliy musiqamiz rivoji yo'lida mumtoz va maqom yo'llarini targ'ib qilish maqsadida an'anaviy ijrochilik, ya'ni xonandalik sinfi bo'yicha Namangan madaniyat kolleji va Namangan pedagogika kollejida ham dars beradi.

O'rinboy Nuraliyev Namangan davlat universiteti "Musiqiy ta'lim" kafedrasida katta o'qituvchi, faxriy professor, kafedra mudiri sifatida yosh talabalarga xonandalik fanidan saboq berib, qo'shiqchilik san'atiga ulkan ulush qo'shdi.

O'rinboy Nuraliyev yarim asrdan ziyod sevimli sozi, yoqimli ovozi bilan, shu bilan birga mahoratlari aktyor sifatida elimizga kamtarona xizmat qildi. Uning "Onaginam", "So'ramaysiz", "Lola sayli", "Ra'no", "Ko'cha bog'i I, II" kabi jozibali qo'shiqlari san'atsevar xalqimiz tomonidan sevib tinglab kelinmoqda. Bu noyob qo'shiqlar O'zbekiston teleradiosi oltin fondidan joy olgan. Viloyatimizda O'rinboy Nuralievning shogirdlari talaygina. Sevimli shogirdlari – O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist Mirzaabdulla Rahmonov (marhum), Umidjon Qoraboevlari xalq e'tiboriga tushib, yetuk xonanda darajasiga yetdilar. Betakror aktyor va xonanda O'. Nuralievning el-yurt boy madaniy merosini targ'ib etishdagi, o'zbek teatri va qo'shiqchiligidagi barakali xizmatlari davlatimiz tomonidan munosib baholandi. 1971 yilda O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist, oradan 20 yil o'tib O'zbekiston xalq artisti degan sharafli unvonlar bilan taqdirlandi. Bu yuksak unvonlarga u halol mehnati bilan erishdi. O'zbek xalqining buyuk siymolari Alisher Navoiy, Ibn Sino, Mashrab obrazlarini zo'r iste'dod bilan mohirona ijro etdi. Qo'shiqchiligidizda esa hech kimga taqlid qilmay, o'z kasbiga muhabbati cheksiz ekanligini baralla namoyish eta oldi. Bundan tashqari, serqirra ijodkor rejissyorlik salohiyatini sinab ko'rish maqsadida Erkin Xushvaqtovning "Chimildiq" asarini muvaffaqiyatli sahnalashtirib, bu sohani ham ustasi ekanligini isbotladi.

G'ULOMJON HOJIQULOV

G'ulomjon Hojiqulov – 1930 yilning 6 fevralida Andijon viloyatida tug'ilgan. Andijondagi Yo'ldosh Oxunboboev nomli teatrda musiqa rahbari, bosh diriyor bo'lib ishlagan, Andijon davlat universitetida talabalarga "Maqom" sirlaridan dars bergan.

Cholg'uchilikda, qo'shiqchilikda zo'r obro'topgan. Har ikki ijrochilikda maktab yarata olgan, hurmatli, mohir, iste'dodliustoz, professor. 1970 yilda O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist, 1988 yilda O'zbekiston xalq artisti, 1998 yilda "El-yurt hurmati" ordeni bilan mukofotlangan.

FAXRIDDIN UMAROV

Faxriddin Umarov millionlab qo'shiq shaydolarining olqishiga sazovor bo'lgan. U o'zining fidoyiligi, aql-zakovati, iste'dodi, iqtidori, sabr-bardoshi, ijodga bo'lgan cheksiz, betakror ixlosi, qolaversa, adabiyotni, she'riyat tahlilini yaxshi tushunishi, shuningdek, san'at muxlislarini nihoyatda qadrlashi kabi fazilat-lari bilan boshqa san'atkorlarga o'rnak bo'la oladigan xalqimizning sevimli qo'shiqchisiga aylandi. O'zi bastalagan "Ey muhabbat", "Onam derman", "Soching savdosi tushdi", "Sabo yetsang", "Umr o'tmoqdadir" kabi go'zal lirik qo'shiqlari muxlislarning sevimli taronalariga aylangan. Bir so'z bilan aytganimzda Faxriddin Umarov o'zbek lirik qo'shiqchiligi maktabini yaratgan zabardast xofizlardan xisoblanadi.

SAIDXO'JA XOLDORXO'JAEV

Saidxo'ja Xoldorxo'jaev – 1934 yilda Namangan tumanining Xo'ja qishlog'ida tug'ilgan. Asli tibbiyot xodimi. Namangan tibbiyot bilim yurtini tamomlagan. 1972 yilda "Sog'liqni saqlash a'llochisi" nishoni bilan mukofotlangan. Bastakor va xonanda. O'zbek milliy musiqa asboblarini ham yasaydi. Bir necha musiqa asboblari chalishni o'zlashtirgan. 1992 yilda "Mustaqillik" esdalik nishoni hamda "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi" unvoni bilan taqdirlangan. 1952 yildan ashula va qo'shiqlar yaratib, shinavandalarga havola eta boshladи. 1952 yilda bastalagan "Junun vodiysiga" asarini Rasul qori Mamadaliev maromiga yetkazib aytgan. Bu ashula oltin fondda saqlanmoqda. Bundan tashqari, yuzlab ashula va qo'shiqlar muallifi. "Men sevaman sen sevasanmi", "Bo'lmas", "Emasnu", "Gullolamisan" va "Topa olmasman" kabi qo'shiqlari shinavandalarni o'ziga rom etib, qalblariga yo'l topdi.

O'rinboy Nuraliev Saidxo'ja aka bastalagan asarlardan "O'rgilay" (Chustiy g'azali), "Jamoling" (Vosit Sa'dulla she'ri), "Seni qo'msar dil" (M. Rahmonov she'ri), "Boqsang qiyo" (N. Orifjonov she'ri), "Parivash" (Barot Isroilov she'ri), "Tonglar jilosи" (Mirtemir she'ri), "Aldama" (X. Qosim she'ri) kabi ko'plab qo'shiqlarni sevib kuylagan.

VAHOBJON ABDULLAEV

Vahobjon Abdullaev – xonanda. 1925 yilda Namangan tumani Mullakuding qishlog'ida tavallud topgan. 1955 yilda musiqa bilim yurtini ta'momlagan. Ikkinci jahon urushi qatnashchisi. "Butunitifoq xalq ijodiyoti" ko'rigi (1967 yil) sovrindori. 1998 yilda O'zbekiston televideniesida "Vahobjon Abdullaev kuylaydi" nomli kontsert dasturi namoyish etilgan. Musiqa asboblarini yasagan hamda ta'mirlagan.

**AMALIY
MASHG'ULOTLAR UCHUN
ASARLAR**

Qashqarchai muhtazodi navo

M.M. ♩ = 108

An-ba-rin xat

6 - ti - ki qil- ding osh - kor, ey sar - vi - noz, ko'r-di-mu chiq

11 - ti ko'n- gul - lar - din g'u-bor, ey sar - vi - noz. Ko'k-si-ma o'q

16 - lar-ki ot- ding g'am-za-din pay - kon-la-ring chek-ma- kim, jo-

21 - nim-g'a qol - sun yo - d(i) gor, ey sar - vi - noz, chek-ma- kim, jo -

25 nim-g'a qol - sun yo - d(i) gor, ey sar - vi - noz.

30 De-ma-ding har - giz-ki: man-siz

35 chek-di ah - vo - ling ne - chuk? Ti - g'i hij - ro - ning-din er-dim

40 dil - fi - gor, ey sar - vi - noz. la' - li no - bing

45 has - ra - ti - din g'un - cha yang - lig' qon yu - tub, gul yu - zing yo -

2

50 - di - da chek-dim xor - xor, ey sar - vi - noz

55 Yo'q men o'z-da, hu - shi - ma kel - gan - da kel - sang yo - di - ma

60 (o) tor - ta - dur - man no - la - yu be ix - ti - yor, ey sar - vi - noz.

65 (o) Lof u - rar - mish - gul - ta - ro - vat bo - bi - da gul -

70 - shan a - ro, bir bo - rib - yuz - och - ki, bo'l - sun - sha - mi - sor; ey - sar - vi - noz,

75 bir bo - rib - yuz - och - ki, bo'l - sun - shar - mi - sor, ey - sar - vi - noz.

QASHQARCHAI MUSTAHZODI NAVO

Furqat g'azali

Anbarin xattiki qilding oshkor, ey sarvinoz,
Ko'rdimu chiqdi ko'ngullardin g'ubor, ey sarvinoz.

Ko'ksima o'qlarki otding g'amzadin paykonlarining,
Chekmakim, jonimg'a qolsun yodgor, ey sarvinoz.

Demading hargizki mansiz kechti ahvoling nechuk
Tig'i hijroningdin erdim, dilfigor, ey sarvinoz.

Lali nobing hasratidin g'uncha yanlig' qon yutub,
Gul yuzing yodida chekdim xor-xor, ey sarvinoz.

Yo'q men o'zda, hushima kelganda kelsang yodima,
Tortadurman nola-yu beixtiyor, ey sarvinoz.

Lof urarmish gul tarovat bobida gulshanaro,
Bir borib yuz ochki, bo'l sun sharmisor, ey sarvinoz.

Mustahzodi navo soqiy nomasi

M.M. = 120

1 Ey mah, sen- ga—
yuz ja- hon ta- sad - duq, jon la'- li-nga ray -
6 - xon ta- sad - duq Be-mor e-sa nar-gi-si si-yah
11 mast, man o - ji-zu no - ta- von ta- sad - duq.
16 Bir so- at o'
21 lay bo-shing - g'a qur- bon, qo-shin-g'a za- mon -
26 Bo'l-sun san- ga—
31 -za- mon ta- sad - duq.
36 sad - qa no - za- nin - lar, gar yax- shi_ gar
41 yo- mon, ta- sad - duq. Qad-ding - ki ra
46 von yo-rut - ti ko'z - ni (o)_____

2

52

58

62

1.

2.

ko'z nu-ri an - ga ra- von ta- sad duq. Qil-dim san-ga

o'y - la-kim Ni- sho - - tuy, yo' - ling u - za

xo - nu - - mon ta- sad - duq., duq.

MUSTAHZODI NAVO SOQIYNOMASI

Nishotiy g'azali

Ey mah, senga yuz jahon tasadduq,
Jon lalinga rayhon tasadduq.

Bemor esa nargisi siyah mast,
Man ojiz-u notavon tasadduq.

Bir soat o'lay boshinsha qurbon,
Qoshinga zamon-zamon tasadduq.

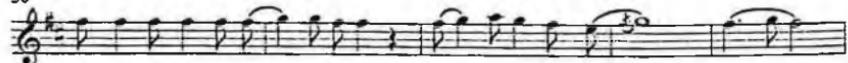
Bo'lzin sanga sadqa nozaninlar,
Gar yaxshi gar yomon, tasadduq.

Qaddingki ravon yorutti ko'zni,
Ko'z nuri anga ravon tasadduq,

Qildim sanga o'ylakim Nishotiy,
Yo'ling uza xonumon tasadduq.

Soqynomayi savti kalon

Kel-tur-sa yuz ba-
 6
 lo - ni o'shal be - vo-fo men-ga, kcl-sun a-gar yu-zum
 10
 - ni e-vur - sam ba-lo men ga. Net-kay-man ul ra-fi
 14
 - q(i) bi - la - kim qi-lur ba-si, meh-ru va-fo ra - qib - ga jav -
 19
 - ru ja-fo men-ga. Be-go-na bo'l-sa
 24
 aqI me-ni tel - ba- din. ne tong 7 7 chun bo'l-di ul pa-ri si-fa-tim
 29
 o - sh(i) no men-ga. or - ta-du-rur
 33
 za'f, ey, ta-bib, (O - o)
 40
 bil-dim, ya-rash-mas em - di bu
 44
 o-bu ha-vo men-ga (o vay yo-rey)

Dar-dim ko' rub mu-o - li-ja-da zo - yi et-ma umr, (o)

o o) kim-jon-da dar-di ishq du-rur

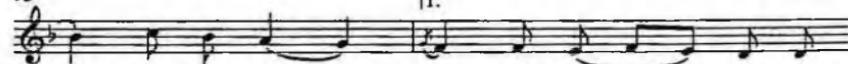
be - da-vo men-ga. (o o)

To yor. kim-ni

is - ta-ru ko'ng-li - na kim_ yo-qar. tash- vish. be - ji- hat

tu - rur o - - xir sen - ga men - ga

xir sen - ga men - ga.

SOQIYNOMAI SAVTI KALON

Bobur g'azali

Keltursa yuz baloni o'shal bevafo menga,
Kelsun, agar yuzumni evursam balo menga.

Netgaymen ul rafiq bila kim qilur base
Mehru vafo raqibg'a, jabru jafo menga.

Begona bo'lsa aql meni telbadin ne tong,
Chun bo'ldi ul pari sifatim oshino menga.

Ohu yoshimdan ortadurur za'f, ey, tabib
Bildim, yarashmas emdi bu obu havo menga.

Dardim ko'rub muolijada zoyi etma umr,
Kim jonda dardi ishq durur bedavo menga.

To yor kimni istaru ko'nglina kim yoqar,
Tashvishi bejihat durur oxir senga, menga.

Hanuz

M.M. = 92496

The musical score consists of ten staves of music for voice and piano. The vocal part uses a soprano C-clef, and the piano part uses a treble G-clef. The music is in common time (indicated by 'M.M.'), with a tempo of 92496 BPM. The vocal part begins with 'Xalq bi-lur' and continues through various lyrics including 'shiq', 'li-gim-ni', 'Xalq bi-lur', 'dur', 'ha-nuz, (o)', 'shiq o-ti', 'yo-rab', 'an-ga-hech...', 'ishq o-ti', 'yo-rab', 'an-ga-hech', 'kor', 'qil', 'M.M. = 112', 'dur', 'ha-nuz- (o)', 'Qay-g'a bor-sam, ah-ta-rib', 'yo-rim - ni, top-g'ay - man de-boon, (o)', 'yo-ro', 'jo', 'nim', '(o)', 'yo-ro', 'bo'l-me-ning', 'shum', 'to', 'li', 'im', 'ga', 'yor', 'kel', 'may', 'dur', 'ha-nuz_ (o)'. The piano part provides harmonic support throughout the piece.

HANUZ

Navoiy g'azali

Xalq bilur oshiqlig'imni, yor bilmaydur hanuz,
Ishq o'ti yorab, anga hech kor qilmaydur hanuz.

Qayg'a borsam, ahtarib yorimni, topg'ayman debon,
Bul mening shum toliimga, yor kelmaydur hanuz.

Har kishi ko'rsa meni rahmi kelib naylor mudom,
Yig'lab aytsam, bevafoning rahmi kelmaydi hanuz.

Ey, Navoiy, ayb emas ko'yida o'lsam yorning,
Ko'yida o'lsang, aning parvoysi kelmaydur hanuz.

ABDURAHMONBEGI

M.M. = 84-88

The musical score consists of two staves of music in 84-88 time, featuring a key signature of one sharp. The lyrics are written below the notes, corresponding to the vocal parts.

Staff 1 (Top):

- Measure 1: (Ay-la-na - man o - yo - rey,
- Measure 9: o'r-gu-la - man o - yo - rey, u- m(i)r dav-lat - la-ring bo'l
- Measure 16: sin zi-yo - da ey vay-do-dey). Yuz-ni oy - dek
- Measure 23: no-gah to-bon ay-lo - ding (ey - yo - rey), ay-lo - ding (ey -
- Measure 30: yo - rey), chun o - yi-na mah-vu hay - ron ay-la-ding,
- Measure 38: (ey voy - do - dey) o-shiq - lar-ga ro' zi hij-ron
- Measure 46: ay-la - ding, (ey), ag' yo-rim-ga vas-ling ar-zon ay - la - ding,
- Measure 54: o-shiq - lar-ga ro' ziy hij - ron ay-lo - ding (ey) yo-re
- Measure 62: do-da, jo - ne, o) ag' yo-
- Measure 71: rim-ga vas-ling ar - zon ay-la-ding. (ey, vay do - dey).

Staff 2 (Bottom):

- Measure 1: (Ay-la-na - man o - yo - rey,
- Measure 9: o'r-gu-la - man o - yo - rey, u- m(i)r dav-lat - la-ring bo'l
- Measure 16: sin zi-yo - da ey vay-do-dey). Yuz-ni oy - dek
- Measure 23: no-gah to-bon ay-lo - ding (ey - yo - rey), ay-lo - ding (ey -
- Measure 30: yo - rey), chun o - yi-na mah-vu hay - ron ay-la-ding,
- Measure 38: (ey voy - do - dey) o-shiq - lar-ga ro' zi hij-ron
- Measure 46: ay-la - ding, (ey), ag' yo-rim-ga vas-ling ar-zon ay - la - ding,
- Measure 54: o-shiq - lar-ga ro' ziy hij - ron ay-lo - ding (ey) yo-re
- Measure 62: do-da, jo - ne, o) ag' yo-
- Measure 71: rim-ga vas-ling ar - zon ay-la-ding. (ey, vay do - dey).

2

79

88

95

103

113

121

129

137

147

156

164

173

sham-shir ay-lab qosh-la- ring - ni ob- dor, (o___ yo-re)

182

do-dey jo-ney o), quat-lim

191

u-chun mun - cha bur - ron ay - la- ding,

195

(ey, voy do - dey)..

Yuzni oydek nogah tobon aylading,
Chun oyina mahvu hayron aylading,
Oshiqlarga ro'zi hijron aylading,
Ag'yorimga vasling arzon aylading.

Lola kabi yashnab chiqsang mastona,
Ko'rgan odam nechuk bo'lmas devona,
Xalq ichida qilib mundog' afsona,
Ovorai pur besomon aylading.

Dilbarolar haylida, ey, tojdor,
Qani sendek endi sarvi gulzor,
Shamshir aylab qoshlaringni obdor,
Qatlim uchun muncha burron aylading.

NE AJAB

M.M. = 108

The musical score consists of ten staves of music in common time with a key signature of one sharp. The vocal line is continuous, with lyrics provided below each staff. The lyrics are as follows:

Ne a-jab har yon me-ni maj-nun
 8 bo-shi - da yo - ra-lar, bas - ki, yog' -
 15 -di us - ti-g'a at-fol e-li - din xo - ra-lar.
 22 O - ra-zing at-ro - fi-da gul-dur ko' run -
 29 gan, ey, pa-ri, yo qa-mar dav - ri - da saf tor-tib -
 36 -du-rur say-yo - ra-lar. har qu-yun,
 43 go' yo - ki bir sar-gash - ta o - shiq gar - di-dur,
 50 bas - ki, tup - roq. o'l - di ish - qing dash - ti-da
 57 o - vo - ra-iar. Ang - la kim, ah - bob - ni ko'ng-lum -
 64 da meh-mon ay - la-dim, it - la-ri og' - zi - da, gar

2

71

78

85

92

99

106

113

120

126

NE AJAB

Navoiy g'azali.
O. Nuriddinov musiqasi

Ne ajab, har yon meni majnun boshida yoralar,
Baski, yog'di ustig'a atfol elidin xoralar.

Orazing atrofida guldur ko'ringan, ey, pari,
Yo qamar davrida saf tortibdurur sayyoralar.

Har quyun, go'yoki bir sargashta oshiq gardidur,
Baski, tuproq o'lди ishqing dashtida ovoralar.

Anglakim, ahbobni ko'nglumda mehmon ayladim,
Itlari og'zida, gar ko'rsang, bag'irdin poralar.

Anda Majnun men, buyon Layli sen, etkach ijtimo
Bir taraf devonalar, bir yon pari ruxsoralar.

Xonaqoh vaqfi suvin ichmaslar, ey shayx, anglag'il,
Gar xumori ul fano dayridag'i mayhoralar.

Ey, Navoiy, ishq aro o'lmakdin o'zga chora yo'q,
Bas, g'alat bo'lg'ay demak ushshoqni bechoralar.

O'YNASIN

M.M. ♩ = 76

The musical score consists of two staves of music in 2/4 time with a key signature of one sharp. The vocal range is soprano. The lyrics are in English, with some words written in Korean characters (Hangeul). The score includes measure numbers (11, 19, 27, 35, 43, 52, 60, 68, 76) and section markers (1., 2.). The lyrics are as follows:

11. O-chi-lib,
 gul-gul yo-nib zul - fi pa - ri - shon o'y-na-sin, ish-va bir -
 la sil-ki-nib, to-vus xi - ro - mon o'y-na-sin. O-chi-lib
 19.
 gul-gul yo-nib zul - fi pa - ri - shon o'y-na-sin. ish-va bir -
 27.
 gul-gul yo-nib zul - fi pa - ri - shon o'y-na-sin. ish-va bir -
 35.
 la sil-ki-nib, to-vus xi - ro - mon o'y-na-sin. har-ta-raf -
 43.
 ga tar-qa - tib gul-zo-ri - da gul-lar at - ri-ni, yuz-la-ri gul, nish-la
 52.
 ri dur, la' - li xan - don o'y-na-sin.
 60.
 Cho'l-g'o-nib bel-lar-ga
 68.
 zar - rin ko-ki-li mas - to-na-vor, qad-di bar - no tol-g'a
 76.
 nib, mis - li za - raf - shon o'y-na-sin shon o'y-na-sin.

O'YNASIN

Uyg'un she'ri
T. Jalilov musiqasi

Ochilib gul-gul yonib, zulfi parishon o'ynasin,
Ishva birla silkinib, tovus hiromon o'ynasin.

Har tarafga tarqatib gulzorda gullar atrini,
Yuzlari gul, tishlari dur, la'li handon o'ynasin.

Cho'lg'anib bellarga zarrin kokili, mastonavor,
Qaddi barno, to'lg'anib, misli Zarafshon o'ynasin.

Dilni o'tlarga yoqib, sarnoz ila qiyg'och boqib,
Xush tabassum, xush takallum, ofati jon o'ynasin.

Yuz latofat birla oshiqlarga san'at bog'idan
Lutfi ehson aylabon ul mohitobon o'ynasin.

Cho'lg'anib bellarga zarrin kokili mastonovor,
Qaddi barno, to'lg'anib misli Zarafshon o'ynasin.

DIYORIMSAN

M.M. = 144-152

The musical score consists of eight staves of music in 2/4 time, treble clef, and key signature of one sharp. The lyrics are provided in English and a Korean transcription. Measure numbers 8, 15, 22, 29, 36, 43, 50, and 58 are indicated on the left.

Lyrics:

- 8: Ey o-zod go' zal ol-kam, (jo-ni-mey), hur-mat-li
di-yo - rim-san, ko'p zah-mat i-la top-gan (jo ni-mey)
- 15: bax-tim-sa - nu yo - rim-san, jo-nim ka - bi as - ray-man,
- 22: no-mus i - la o - rim-san, ko'ng-lim o - chi-lur boq-sam, (jo ni-mey),
- 29: o-ro- mu qa-ro - rim-san, har yer-da ma-dad - ko-rim,
- 36: har ish-da ma-do - rim-san! Qo'y-ning-da o' sar
- 43: yay - rab... qo'y-ning-da o' sar yay - rab, eng bax-ti-yor
- 50: in - son-lar, bosh-dan o-yoq oq ol-tin sah-ro-yu
- 58: bi-yo - bon-lar. Al-bat-ta o' tar yuz-dan
- 65: zo'r ahd i-la pay - mon-lar, al-bat-ta o' tar yuz-dan

zo'r ahd i - la pay - mon-lar, ol-tin-ga xa-zि -
 79 -nam-san, (jo-ni-mey), bo-gim-la ba-ho - rim-san, har yer-da

86 ma-dad - ko-rim, (jo-ni-mey) har ish-da ma-do - rim-san
 93 har yer-da ma-dad - ko-rim, har ish-da ma-do - rim-san.

100 El bir-la Ha-bi - biy ham... El bir-la Ha-bi -

107 biy ham mch-nat-da, sa-do - qat-da bo'l-ding Va -
 114 ta-nim o-bod shav-kat-da a-do - lat-da, to-bo-ra

122 o'z-bck xal-qi ya-shay-di sa-o - dat-da to-bo-ra
 130 o'z-bck xal-qi ya-shay-di sa-o - dat-da,

137 mash-hu-ri ja-hon bo'l-ding, (jo-ni-mey), shav- kat - li di-yo - rim-san,
 144 har yer - da ma-dad - ko - rim,

148 (jo - ni - mey), har ish - da ma - do - rim - san.

DIYORIMSAN

Habibiy g'azali

K.Jabborov musiqasi

Ey, ozod, go'zal o'lкам, hurmatli diyorimsan,
Ko'p zahmat ila topgan baxtimsanu yorimsan.
Jonom kabi asrayman, nomus ila orimsan,
Ko'nglim ochilur boqsam, oromu qarorimsan,
Har yerda madadkorim, har ishda madorimsan.

Qo'yningda o'sar yashab eng baxtiyor insonlar,
Boshdan - oyoq oq oltin sahro-yu biyobonlar.
Albatta o'tar yuzdan zo'r ahd ila paymonlar,
Oltinga xazinamsan, bog'imla bahorimsan,
Har yerda madadkorim, har ishda madorimsan.

El birla Habibiy ham mehnatda, sadoqatda,
Bo'lding Vatanim obod shavkatda,adolatda,
Tobora o'zbek xalqi yashnaydi saodatda,
Mashhuri jahon bo'lking, shavkatli diyorimsan,
Har yerda madadkorim, har ishda madorimsan.

MUBTALO BO'LDIM SENGA

M.M. ♩ = 76

Ko'-ga-li hus-ning-ni zo -
 - ru mub-ta-lo bo'l-dim sen-ga,
 ne ba-lo - lig' kun e-di - kim, osh-no bo'l-dim sen-ga,
 ne ba-lo - lig' kun e-di - kim, osh - no
 bo'l-dim sen-ga. Har ne-cha
 de- dim-ki, kun - ku-din u-zay sen-din ko'n-gul,
 har ne-cha de- dim-ki, kun - kun-din u-zay
 sen-din ko'n-gul, vah-ki, kun - kun- din_ba- tar - rak mub-ta-lo
 bo'l-dim sen-ga, vah- ki, kun -
 - kun- din_ba- tar - rak mub-ta-lo 1. bo'l-dim sen-ga, 2. bo'l-dim sen-ga.

MUBTALO BO'LDIM SENGA

Navoiy g'azali
K.Jabborov musiqasi

Ko'rgali husningni zoru mubtalo bo'ldim senga,
Ne balolig' kun edikim, oshno bo'ldim senga.

Har necha dedimki, kun-kundan uzay sendan ko'ngul,
Vahki, kun-kundan batarrak mubtalo bo'ldim senga.

Men qachon dedim vafo qilg'il, menga zulm aylading,
Sen qachon deding fido bo'lg'il, fido bo'ldim senga.

Qay pari paykarg'a dersan telba bo'lding bu sifat,
Ey, pari paykar, ne qilsang qil menga, bo'ldim senga.

Ey, ko'ngul, tarki nasihat ayladim, ovora bo'l,
Yuz balo etmaski, men ham bir balo bo'ldim senga.

Jomi jam birla xizir suyi nasibamdir mudom,
Soqiyo, to tarki joh aylab, gado bo'ldim senga.

G'ussa chanshidin navoyi topmadim ushshoq aro,
To Navoiydek asiru benavo bo'ldim senga.

EY, VOY, SANAM

M.M. = 104 - 108

The musical score consists of eight staves of music for a single voice. The tempo is marked as M.M. = 104 - 108. The lyrics are provided in both Korean and English below the corresponding musical staves. The lyrics are:

So-chim u-chi
qo'n-g'i-roq, (ey, ay - lo - nay), yor, men-ga qil -
ma fi-roq (ey ey voy, sa nam), yor, men-ga qil - sang fi-roq, (ey,
o' zim o'r - gu- lay), ke- tay, le-kin yo'l yi- roq_ (ey,
ey, voy, sa - nam. vo - ey, do - dey,
o'r - gu - la - man, kim - ni yo - ri - siz ey,
ey, voy, ss - nam). ||1.||2.|| nam).

EY, VOY, SANAM

Sochim uchi qo'ng'iroq,
Yor, menga qilma firoq,
Yor, menga qilsang firoq,
Ketay, lekin yo'l yiroq.

Sochginamning ko'pligi,
Sochpopugim yo'qligi.
Qoshi-ko'zim sho'xligi
Yorginamning yo'qligi.

QORAQOSH

M.M. ♩ = 76

The musical score consists of six staves of music. The first four staves are mostly silent, with the fifth staff starting at measure 14 and the sixth staff starting at measure 23.

14 ♩ Qo-shin-giz-ni qo-ra dey-di-lar, qo-ra qosh u-kam (ey), yor-yor,

19 shi-rin so'z u-kam (ey), yor-yor, ko'r-sat qo-shing-ni, bir_ ko'-ra-yin

23 jo- nim u-kam (ey), yor-yor, yor-yor. Qo-shim-ni ko' rib ni-ma qi-la-siz,

28 siz a-ka-jo-nim, yor yor, jo-nim a-ka-jo-nim, yor yor, qal-dir-g'och-ning

33 qa - no - ti - ni ko'r-mab-mi-din-giz, yor - yor, yor - yor.

Measure numbers 14, 19, 23, 28, and 33 are positioned to the left of their respective staves. Measure 14 includes a section labeled "1." above the first measure and "2." above the second. Measures 23 and 33 also have "1." and "2." labels above them, indicating two-part harmonies.

QORAQOSH

Qoshingni qaro, deydilar,
Qora qosh ukam, yor-yor,
Shirin so'z ukam, yor-yor,
Ko'rsat qoshingni, bir ko'rayin,
Jonim ukamey, yor-yor.

Qoshimni ko'rib nima qilasiz,
Siz akajonim, yor-yor,
Jonim akajonim, yor-yor.
Qaldirg'ochning qanotini
Ko'rmabmidingiz, yor-yor.

Ko'zingni qaro, deydilar,
Qora ko'z ukam, yor-yor,
Shirin so'z ukamey, yor-yor,
Ko'rsat ko'zingni, bir ko'rayin,
Jonim ukamey, yor-yor.

Ko'zimni ko'rib nima qilasiz,
Siz akajonim, yor-yor,
Jonim akajonim, yor-yor,
Ohularning ko'zlarini,
Ko'rmabmidingiz, yor-yor.

Yuzingizni qizil, deydilar,
Qizil yuz ukam, yor-yor,
Shirin so'z ukamey, yor-yor,
Ko'rsat yuzingni, bir ko'rayin,
Jonim ukamey, yor-yor.

Yuzimni ko'rib nima qilasiz,
Siz akajonim, yor-yor,
Jonim akajonim, yor-yor,
Bozordagi shirmoy nonni
Ko'rmabmidingiz, yor-yor.

ILILLA YOR

M.M. = 76-80

The musical score consists of three staves of music in common time (indicated by '7') with a key signature of one sharp (F#). The music is written in a treble clef. The lyrics are provided in both Korean and English below each staff.

Staff 1:

I - lil - la, yo - rim uy - g'on - sin,
i-lil-la yor, i-lil la, soch-la-ri bel-ga chul-g'on-sin (o) i-lil-la yor,

Staff 2:

i-lil - la. Ro' mo-lim-ni o - lib - san, i - lil - la, yor i - lil - la,

Staff 3:

o - lib dor - ga so - lib - san, (o), i - lil - la yor, i - lil - la.

ILILLA YoR

Ililla, yorim uyg'onsin, ililla yor, ililla,
Sochlari beliga chulg'onsin, ililla yor, ililla,

Ro'molimni olibsan, ililla yor, ililla,
Olib dorga solibsan, ililla yor, ililla.

Ro'molimni ber baqqa, ililla yor, ililla,
Hazilingni qo'y aqqa, ililla yor, ililla.

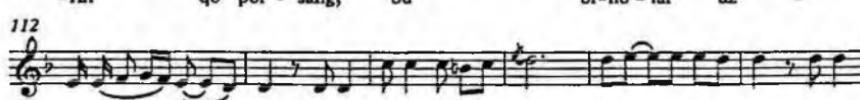
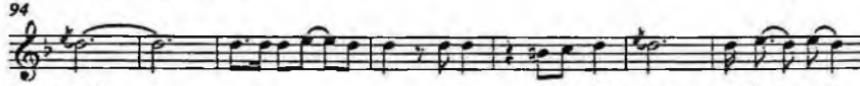
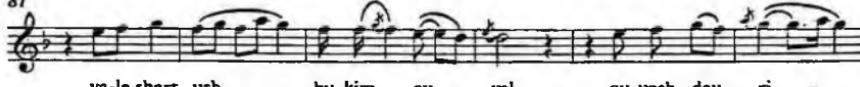
Senga tegmay man o'lay, ililla yor, ililla,
Seni olmay man o'lay, ililla yor, ililla,
Toza qoldim chatoqqa, ililla yor, ililla.

QO'SHCHINOR

M.M. = 84-88

The musical score consists of six staves of music in 2/4 time, with lyrics in Russian and English. The vocal range is soprano. The lyrics are as follows:

Ju-nun to - shiq u-rib har - yon
 yan-gi do - g'mi ni af - gor et, ti- lim - din lo -
 -la_ dek_ishq ich - ra to - shim - ni na- mu - dor
 et. Chu maj-nun qil - ding en - di,
 cy, mu'g'an - niy, go' - sha to - bing - ni,
 ko'n-gul sav - do - si tas - ki - ni u-chun bo'y-
 nim - g'a tum - mor et (oh_ yo - rey yon-di jo -
 -ni-mey bu jo - nim sen - din ay - lan - sin).
 So-ching kuf rii - da o'l - sam,
 qab - rim uz - ra qo'y - ma xir - qam - ni,

125

-diy u-zun, tun tiy - ra, yo'l bur - toq, bu yo'l-da

131

salb e-tib o'z - luk yu-kin, o'z - ni sa - buk-bor

137

et (o _____) jo - ney).

145

Na-vo-iy o'l - sa tur - guz - gil

151

yu-zi - ga yuz qo' yub, ya' - ni yu-zi - ga suv

157

u-rub ul uy - - qu-si - din o - ni be - dor

162

et (oh yo - re yon - di jo - ni-me,

167

bu jo - nim sen - dan ay - lan - si-no).

QO'SHCHINOR

Navoiy g'azali

Junun Toshin urib har yon yangi dog'imni afgor et,
Tilimdin loladek ishq ichra Toshimni namudor et.

Chu majnun qilding endi, ey, mug'anniy, go'sha tobingni.
Ko'ngul savdosi taskini uchun bo'ynimg'a tummor et.

Soching kufrida o'lsm, qabrim uzra ko'yma xirkamni,
Chekib har torini bir barhaman beliga zunnor et.

Desang og'zin ko'ray, ey aql, markaz nuqtasin ista,
Vale shart ushbukim, avval quyosh davrini parkop et.

Imorat tarhidur naolu alifdin har taraf ko'ksum,
Vafo qasrin qo'porsang, bu binolar uzra devor et.

Erur maqsad yiroq, vodiy uzun, tun tiyra, yo'l burtoq,
Bu yo'lda salb etib o'zluk yukin, o'zni sabukbor et.

Navoiy o'lsa turguzgil yuziga yuz qo'yib, ya'ni
Yuziga suv urub ul uyqusidin oni bedor et.

UL KUN JONON

M.M. = 96

The musical score consists of four staves of music in common time with a key signature of one sharp. The lyrics are written below each staff, corresponding to the notes. The lyrics are:

5 Ul kun jo-non, yuz - ni (ey) to-bon ay - la-ding,
9 abr i- chin-da oy - ni (yo- ro) pin-hon ay - la-ding,
13 qo-ma-ting-ni sar - v(i) bo's-ton ay - la-ding,
17 qum-ri- lar - ni zo - ru no-lon ay - la-ding.

UL KUN JONON

Muqimiy g'azali

Ul kun jonon, yuzni tobon aylading,
Abr ichinda oyni pinhon aylading,
Qomatingni sarv bo'ston aylading,
Qumrilarni zoru nolon aylading.

Ey, zolimi bedodgor, sitamgar,
Qilmas tokaygacha faryodim asar,
Bemoringdin olmay ketib bir habar,
Qilmas ishni hech bir inson aylading.

Yo'q sen kabi lekin jallod qotil,
Tashlab chiqib nozik bellarga kokil,
Boqmay o'tib oshnolarga tag'ofil,
Begonaga lutfu ehson aylading.

Ishqing bilan ishim ohu fig'onlar,
Hasratingda rangim bo'ldi somonlar,
Muqimiyga berib ahdu paymonlar,
Oxir vadalarни yolg'on aylading.

OROMIJON SARAXBORI

M.M. = 60

10 (o) Jo - nim - din
18 o'z-ga yo - zi va - fo - dor top-ma-dim, ko'ng - lum - din o'z-ga
27 mah-ra-mi as - dor top-ma-dim. Jo - nim-dek o'z-ga
36 jo - ni dil - af - kor ko'r-ma - dim, (o), ko'nglum ka - bi ko'
44 ngul-ni gi - rif - tor top-ma-dim, (oh - yo - re shi-rin yo -
52 - rey o - jo - ney yor - yo - re - be-dard yo -
61 - re shi-rin za - bo - nc - o - jo - ney).
70 O's-ruk ko' - zi - ga to - ki ko' - ngul bo'l - di mub-ta-lo,
79 (o) har - giz bu tel - ba
88 ni ya - na xush - yor top - ma-dim. (o)
No-chor - (ki) fur - qa - ti bi-la ho'y et - mi sham ne

2

97

tay, chun vas - li-g'a o' zum-ni sa - zo - vor
top- ma-dim, (yo - ro) o yo ra - mo.

106

Bo - ri bo-ray e - shi-gi-ga (bu) nav-bat ey ko'
ngul, (o) ne- cha - ki bo-rib e - shi-gi - ga bor
top- ma- dim, (o) o o o yo - ro o yo - ra - moy). Bo - rib, o'
zing - ni o'r - ga-ta-ko'r, yor - siz - ki, men (o) o is - tab ja - hon-ni mun-chak e - zib yor
top- ma-dim (oh - yo - re shi-rin yo - re o
jo - ney yor - yo - re be-dard yo - re
shi-rin za - bo - ne o no - za-ni - ney).

115

125

135

144

154

163

172

180

186

OROMIJON SARAHBORI

Bobur g'azali

Jonimdin o'zga yori vafodor topmadim,
Ko'nglimdan o'zga mahrami asror topmadim.

Jonimdek o'zga joni dilafgor ko'rdirim,
Ko'nglum kibi ko'ngulni giriftor topmadim.

Nohhor furqati bila ho'y etmisham netay,
Chun vaslig'a o'zumni sazovor topmadim.

Bori boray eshigiga bu navbat, ey ko'ngul,
Nechaki borib eshigiga bor topmadim.

Bobir, o'zingni o'rgatako'r , yorsizki, men,
Istab jahonni muncha kezib yor topmadim.

SAVTI KALON QASHQARCHASI

M.M. = 88-92

Charx-ning men

ko'r-ma-gan jav - ru ja - fo - si qol - di- mu?!

Xas - ta ko'ng-lum

chek-ma-gan dar - du ba-lo - si qol-di- mu?!

Charx-ning men

ko'r-ma-gan jav - ru ja - fo - si qol - di- mu?!

Xas - ta ko'ng-lum

chek-ma-gan dar - du ba-lo - si qool-di- mu?!

Me-ni xor et-

- di-yu qil-di mud-da-i - g'a par-va-riish, dah-ri dun par - var-ni o'z - ga

mud-da-o - si qol di-mu?

Me-ni o'l- tur - dii ja-fo-yu

jav - r(i) bir - la ul qu - yosh, em - di tir - guz

- mak u-chun meh - ru va-fo - si qol-di-mu (yo - rey)

O-shiq o'l-gach ko'r-dim o' - lim - ni o' zum - ga, ey, ra - fiq,(o -

2

49

o)o) o'z-ga ko'ng-lum

- ning bu o- lam - da ha-ro-si qol-di-mu(o)

o)? ey, ko'n-gul, gar Bo-bir ul o-

- lam-ni is - tar, qil - ma ayb, tang - ri u-chun de, bu o - lam

- ning sa-fo - si qol-di- mu? qol-di- mu?

SAVTI KALON QASHQARCHASI

Bobur g'azali

Charxning men ko'rmagan javru jafosi qoldimu?!
Xasta ko'nglim chekmagan dardu balosi qoldimu?!

Meni xor etdiyu qildi muddaig'a parvarish,
Daxri dun parvarni o'zga muddaosi qoldimu?!

Meni o'lturdi jabru javr birla ul quyosh,
Emdi turguzmak uchun mehru vafosi qoldimu?!

Oshiq o'lgach ko'rgach o'lumni o'zima, ey rafiq,
O'zga ko'nglimning bu olamda harosi qoldimu?!

Ey ko'ngul, gar Bobir ul olamni istar, qilma ayb,
Tangri uchun de, bu olamning safosi qoldimu?!

TARONA II

M.M. ♡ = 92-96

The musical score consists of three staves of music in common time, key signature of one sharp (F#), and a tempo of 92-96 BPM. The lyrics are written below the notes, corresponding to the vocal line.

7
Qa-ni so - qi - yi gul u-zo - rim me ning, ki, jon qas - di et - mish

12
xu-mo - rim me - ning. Fi-roq ich - ra ko'p mch - na-tu dar - du
ranj che-kib - dur ta - ni xo - ki - so - rimm me- ning.

TARONA II
Dugoh maqomidan

Navoiy g'azali

Qani soqiyi gul uzorim mening?
Ki, jon qasdi etmis xumorim mening.
Firoq ichra ko'p mehnatu dardu ranj
Chekibdur tani hokisorim mening.

TARONA III

M.M. = 96

7
Ya-na bo'l - mi-sham o - shi - qi zo- r(i) ham, ha-ro - bo - ti- yu____ ring - du

13
xum-mo- r(i) ham. Pa-ri cheh - ra at - fo-li-ning to-shi- din, bo' lub

19
sar - ba-sar jis - mim af - go- r(i) ham. (yo-rim yor yal-la - la yal -
lo yal - la - li do'st jo-nim yor yal-la - la yal, - lo yal - la - li do'st).

TARONA III
Dugoh maqomidan

Navoiy g'azali

Yana bo'lmisham oshiqi zor ham,
Xarobotiyu rindu xummor ham.

Pari chehra atfolining Toshidin
Bo'lub sarba-sar jismim afgor ham.

Erur chunki yakranglik sharti ishq
Bu taqrib birla meni zor ham.

Xarobot aro kirdim oshiftahol,
May istarg'a ilgimda sing'an safol.

YOR MEHRI

M.M. = 76

7 O'z - ga bo1 - di yo - r(i) meh - ri, men-da bo - -

13 -qi- dur ha-nuz, no - ta-von ko'ng-lum-da ul
oy-ish-ti-yo - qi - dir ha-nuz. Gar-chi o'z - ga yo - r(i) is-

20 tab xo - ti-rim bor - dir va men,

27 gar - chi o'z - ga yo - r(i) is - - tab xo - ti-rim

33 bor - dir va men, jon an - ga

39 man - zil, ko'n-gul o - ning vi-so - - qi - dir ha-nuz.

YOR MEHRI

Navoiy g'azali

Yu. Rajabiy musiqasi

O'zga bo'ldi yor mehri, menda boqiydir hanuz,
Notavon ko'nglumda ul oy ishtiyoqidir hanuz.

Garchi o'zga yor istab xotirim bor der vale
Jon anga manzil, ko'ngul oning visoqidir hanuz.

Charx yolg'iz qilmadi Farhod qonin lolazor,
Lola qonin to'kkuchi oning nifoqdir hanuz.

Ey, Navoiy, garchi meni mehrsiz der erdi yor,
O'zga bo'ldi yor mehri, menda boqiydir hanuz.

FARG'ONACHA JONON II

M.M. = 132-138

En-di sen-dek jo-no, (ey), jo-non, qay-da - dur (ey),
 7
 ko' rib gul yu - zing-ni (ey), bog' da
 14
 ban- da - dur (ey), saq-lay ish-qing to-ki (yo)
 20
 jo-nim tan - da-dur, saq-la ish-qing to-ki (yo)
 27
 jo-nim tan- da - dur (ey), o _____ rahm ay-la,
 33
 ni- go - rim (ey), o' zim har- joy - -
 38
 -da-man (o), ko'ng-lum sen- da - dur (ey).

FARG'ONACH JONON II

Muqimiy g'azali

Endi sendek jono, jonon qaydadur,
Ko'rib gul yuzingni bog'da bandadur,
Saqlay ishqing toki jonim tandadur,
O'zim har joydaman, ko'nglim sendadur.

Mehring o'ti nogah tushdi jonlarga,
Parvoyim yo'q zarra xonu-monlarga,
Lola yanglig' to'lib bag'rim qonlarga,
O'zim har joydaman, ko'nglim sendadur.

Ertayu kech fikru zikrim xayoling,
Bir so'rmading: "nalar kechdi ahvoling?"
Eslarimga tushib shirin maqoling,
O'zim har joydaman, ko'nglim sendadur.

2

44

yax-shi-kim, be - cho-ra ko'ng-lum bor-di ham-ro - hing se- ning,

48

gar-chi men rush - tum ja-mo-ling - din yo-mon ko'z tek yi-roq,

52

— (yo - rey), yax-shi-kim, be - cho-ra ko'ng-lum bor-di ham-ro -

56

hing sen- ning, yax-shi-kim be - cho-ra ko'ng-lum bor-di ham - ro -

60

hing se- ning.

65

Ho-h(i) vas- ling bir-la tir- guz, ho-h(i) ul-tur haj-ri-la,

70

men ri-zo ber - dim ne-chuk-kim bo'l-sa dil - ho - hing se- ning(o -)

74

(o). Xo-h(i) vas- ling

79

bir - la tir- guz, ho - h(i) o'l-tur haj - ri-la, (yo - rey)

83

men ri-zo ber - dim ne-chuk-kim bo'l-sa dil - ho -

87

- hing se- ning, (o).

92

Ho-jat er-mas haz-ra-ting-da ar-z(i) ho - jat

97

ay - la-mak, chun-ra-jal - li ko'z-gi-si - dur tab'-i o - goh - hing se - ning,(o)

102

(o _____ yo - ra- mey).

107

Ne-a-jab yet - sang A-to - yi bir tun ul oy vas-li - na,(o _____)

112

o _____ o _____ o

116

o yo-ram- mey), kim'o tar yet - ti fa-lak-din

121

har sa-har o - hing se-nинг, (o _____ o).

126

Ne a-jab yet - sang A-to - yi bir tun ul oy vas-li-na, o _____

131

kim o'tar yet - ti fa - lak - din har sa-har o - hing se-nинг,

135

kim o'tar yet - ti fa - lak - din har sa - har o - hing se-nинг.

Buzruk Qashqarchasi

M.M. ♩=112

6 Ey sa-o-dat
 mat-la-i, ul o - ra - zi mo - hing se - ning hus-n(I) af - lo -
 10 — kin-da yo'q- tur mis-lu ham-to - ying se - ning Ka'-ba - i ar -
 14 bo - bi ho - jat qosh-la-ring meh - ro - bi-dur (o— yo - rey),
 18 qib-la - i ah - li mu - hab_bac ho - ki dar-go - hing - se - ning
 22 Bu la-to - fat kim, pa-ri-tek sen-da-dur, cy rash-ki hur, (yo — rey)
 27 go'-y(i) yo bo - g'i E - ram-dur sah-ni xir - go - hing se - ning
 31 go'-y(i) yo bo - g'i E - ram - dur sah-ni xir - go - hing se - ning
 35 Gar-chi men rush - tum ja - mo - ling - din yo-mon ko'z - tek yi - roq -

MUSTAQQIL ISH UCHUN ASARLAR

BUZRUK QASHQARCHASI

Atoiy g'azali

Ey saodat matlabi, ul orazi mohing sening,
Husni aflokinda yo'qtur mislu hamtoying sening.

Ka'bai arbobi hojat qoshlarin mehrobidur,
Qiblai ahli muhabbat xoki dargohing sening,

Bu latofatkim, paridek sendadir, ey rashki hur,
Go'yo bog'i Eramdir sahni xirgohing sening.

Garchi men tushtim jamolingdin yomon ko'zdek yiroq,
Yaxshikim, bechora ko'nglum bordi hamrohing sening.

Xoh vasling birla tirkuz, xoh o'ltur hajr ila,
Men rizo berdim nechukkim bo'lsa dilxohing sening.

Hojat ermas hazratingda arzi hojat aylamak,
Chun tajalli ko'zgusidir taboi ogohing sening.

Ne ajab etsang Atoyi bir tun ul oy vasilina,
Kim o'tar etti falakdin har sahar ohing sening.

Ko'cha bog'i

M.M. ♩ = 84-88

10 Ey, sar - v(i) - no - zi gul-sha ni bo - g'i ma - lo - ha - um,
19 Va gul-u - zo - ri ma-h(i) va - shu sar - v(i) qo - ma - um.
28 La-ling ta - bas-sum et - di - yu, jo - nim a - sir -
38 dur, shak - kar so - g'in-di, to - ü ka - bi yo'q ha - lo - va - um(ey)
48 jo - nam - mo.
56 Dar-du fi - ro - q(i) mo - u mi, ey, - no - za-nin ni - gor,
Xo - kis - ta - rim - ni ko' - yi - ga yet - kur - sa git - d(i) bod,
64 yag' mo qi - lib hu - zu - ri - mi, toq et - di to - qa
qol - g'ay ha - nuz, bo - q'i che - kar - ga na - do - ma
72 ti-m(ey) a _____ a _____ yo ra). Hus-ning-ni
ti-m(ey) To - kim Na
81 jil - va - si - da ba - g'o - yat che - kib_ fi-g'on (o - o - yo
vo - iy chek - ti ra - qam, ish - ti - yo - q'i bor,
90 rey), chun an - da - li - b(i) ket - di bu nut - da ta - lo - qa - um.
sho - yad - ki bo! - gay bir ku - ni el - ga hi - ko - ya - um.
(a _____ a _____ hay jo - nam - mo).

Ey, sarvinoz gulshani bog'u malohatim,
Va guluzor mahvashu sarv qomatim.

La'ling tabassum ettiyu, jonim asirdur,
Shakkar sog'indi, to'ti kabi yo'q halovatim.

Dardu firoq motami, ey, nozanin nigor,
Yag'mo qilib huzurimi, toq etdi toqatim.

Husningni jilvasida bag'oyat chekib fig'on,
Chun andalab ketdi bu nutda taloqatim.

Xokistarimni ko'yiga etkursa girdbod
Qolay hanuz boqi chekarga nadomatim.

Tokim Navoiy chekdi raqam, ishtiyoqi bor,
Shoyadki, bo'lg'ay bir kuni elga hikoyatim.

O'lтург'уси

M.M. ♩ = 76

Bir kun me-ni ul qo - ti-li...

Bir kun me-ni u qo - ti-li Maj- nun shi-or

o'l- tur - gu - si(cy). Us-ruk chi- qib, jav -

- lon qi-lib - (ey) de - vo - na-vor o'l- tur - gu - si(cy)

Gar_ zaf_ i-la o - jiz - li-g'im

ko'ng-li - g'a sol - sa rah - m(i) ham, bo - shim-g'a yet - gach

sek-ra- tib - (ey), be - ix - ti-yor o'l- tur - g'u - si(cy),

bo - shim-g'a yet - gach sek-ra- tib - (ey)

be - ix - ti-yor o'l- tur - g'u - si(cy)

be - ix - ti-yor o'l- tur - g'u - si (ey).

O'LTURGUSI

Navoiy g'azali

Bir kuni meni ul qotili Majnun shior o'lturg'usi,
Usruk chiqib, javlon qilib, devonavor o'lturgusi.

Gar zafo ila ojizlig'im ko'ngliga solsa rahm ham,
Boshimga yetgach sekratib beixtiyor o'lturgusi.

Vasli aro gar o'lturur jonioqma yuz ming shukr erur,
Chun qolsam andin bir zamon, hijroni zor o'lturgusi.

Oshiq bo'lurda bilmadim men notavon xastakim,
Hajr o'lsa g'am kuydurgusi, vasl o'lsa yor o'lturgusi.

Maydon aro, e ahli din, kirmang tamoshosigakim.
Yuz ko'rmayin ul kofiri chobuksuvor o'lturgusi.

Derlar Navoiy qatlig'a gul-gul ochibdur orazin,
Ko'rguncha oni voykim, **bu xorxor o'lturgusi.**

Qalandar I

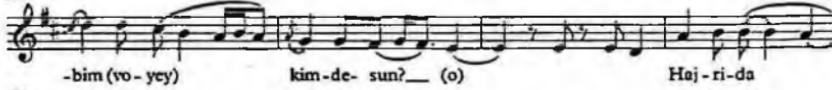
M.M. = 108-112

So-ya-i - dur- men-ki, boq... So-ya-i -
 5 dur- men-ki, boq - mas of- to - bim (vo-ye)
 10 kim-de- sun? (o) Bo-ra-bo - ra_ ket-di qad -
 15 - rim, in - ti- xo - bim (vo-ye) kim-de- sun? (o)
 19 Bo-ra-bo - ra_ ket-di qad - - - rim, in - ti- xo
 24 - bim (vo-ye) kim-de- sun? (o) Bir-o' qit -
 29 - may- dur bi-tib bir o' qit - may- dur bi-tib
 34 ber- gan ki-to - - - bim (vo- ye) kim-de- sun? (o)
 38 Ul-ta- g'o - fil pe-sha-ga ho - li ha-ro - - -
 43 - - - bim (vo- ye) kim dc- sun? (o) Haj-ri-da

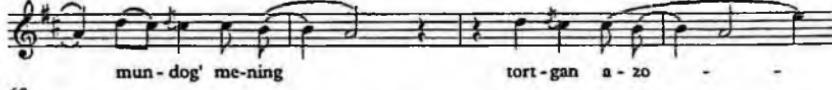
2

52

56

60

QALANDAR I

Muqimiy g'azali

Soyaidermenki, boqmas oftobim kim desun?
Bora-bora ketdi qadrim, intihobim kim desun?
Bir o'qitmaydur bitib bergen kitobim kim desun?
U tag'ofil peshaga holi harobim kim desun?
Hajrida mundog' mening tortgan azobim kim desun?

Demakim, forig' duosidin Muqimiy, erta-kech,
Mid hatu zikru sanosidin Muqimiy, erta-kech,
Ko'z tutar davlat asosidin Muqimiy, erta-kech,
Do'stlar so'rmang rizosidin Muqimiy, erta-kech,
Qon sharob ichsam, jigarlardir kabobim, kim desun?

Rost qashqarchasi

M.M.=104

Sen ka-bi, ey sho'x, bir-jon o-fa-ti jo-non qa-ni?

Ish-va-da o-shu-bi dah-ru fit-na-i dav-

ron qu-ni? Is-ta-sam og'-zing ka-bi bir g'un-cha-mi gul-

shan-da-bor? Ko'z-la-ring-dek nar-gi-su xat-ting ka-bi ray-

xon qa-ni? Xush hus-ning - dek na-zo - rat-

- lik e-rur qay-si cha-man, qo-ma-ting - din sar-vi bo'l-gan

gul-sha-ni im-kon qa-ni? Be-lu og'-zing has-ra-ti-da

bo'l-di mah-kam ta-ngu tor, tur-ga-li bir yer-da men-ga

sab-ri-la so-mon qa-ni? (o) Deb e-ding o'l-gan-da ham

2 46

ru-hing-ga ay-lar - man va-so, (o), Voy - kim

50

buz-ding ti-rick-lik - da, o' shal pay- mon qa-ni?

55

So'r-g'a-li g'am_diy-da ho-lim no-ta-von ko'ng - lum u-chun

60

bay-tul ah - zo - nim-g'a bir kun bol-ga-ninng meh - mon qa- ni?

64

Ro'z- g'o-rim tiy-ra ham tel - ba so- ching sav - do-si-din

69

Fur-q'a-tiy o - shuf-ta-dek bir umr sar - gar - don qa-ni? (o),

74

Ro'z- g'o-rim tiy - m ham tel - ba so - ching sav - do - si - din (o)

78

Fur-q'a - tiy o - shuf - ta - dek bir umr sar - gar - don qa - ni? (I.)

82

| 1. | 2. | don qa - ni? (I.)

ROST QASHQARCHASI

Furqat g'azali

Sen kabi, ey sho'x, bir jon ofati jonon qani?
Ishvada oshubi dlsru fitnai davron qani?

Istasam og'zing kabi bir g'unchami gulshanda bor?
Ko'zlariningdek nargisu xatting kabi rayhon qani?

Xush husningdek nazoratlik erur qaysi chaman,
Qomatingdin sarvi bo'lgan gulshani imkon qani?

Belu og'zing hasratida bo'ldi mahkam tangu tor,
Turgali bir yerda menga sabr ila somon qani?

Deb eding o'lganda ham rubinsha aylarman vafo,
Voykim buzzing tiriklikda, o'shal paymon qani?

So'rg'oli g'am holim notavon ko'nglim uchun
Baytul-ahzonimg'a bir kun bo'lganining mehmon qani?

Ro'zg'orim tiyra ham telba soching savdosidin
Furqatiy oshuftadek bir umr sargardon qani?

Soqiynomayi Rost

M.M. = 108

6 Ya-ngi oy e-

11 mas - tur hi-lo - ling-cha ho'b qu- yosh bo'l-ma - g'on-dek

16 ja - mo - ling-cha ho'b ma-si - ho da - mi jon be - rur el - ga,

21 lek, e - mas_ ruh - par-var ma - qo - ling-cha ho'b.

26 qi-zil gu - ki xush-ra-ngu no - zik e-rur, e-mas to - za

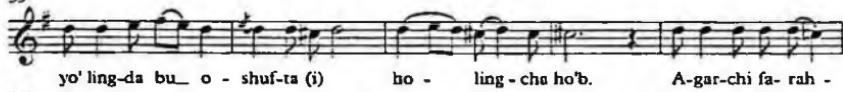
31 ruh - so - ri o - ling-cha ho'b, ri-yo - zi bi-xisht ich -

-ra yo'q sal - sa-bil yu-zing gul - sha - ni - da zi-lo - ling-cha ho'b

36 (o) E-mas ho'b zul-fung

43 do - g'i sar - vi ze - bo ni - ho - ning-cha ho'b.

48 Ju-nun ich - ra maj-nun e-mas ey pa - ri,

GLOSSARIY

A

A - lyā tovushining harfiy belgisi.

Avj - musiqa bayoni va rivojida eng yuqori nuqta.

Ajam - o'zbek, tojik xalqlari musiqa merosidagi cholg'u kuylar.

Aytim yo'li - Xorazm maqomlarining vokal (ashula) bo'limi undan ortiq tovushlarning qo'shilib, yaxlit holda yangrashi

Ashula - keng tarqalgan vokal musiqa janri va shakli bo'lib, unda she'riy va musiqiy obrazlar bir-biriga uyg'unlashgan holda gavdalanadi.

B

Bayot - Toshkent-Farg'onada mashhur maqom yo'llaridagi besh qismdan iborat yirik ashula turkumi

Bastakor - monodiya uslubida asarlar yaratuvchi ijodkor.

Bekar - alteratsiya belgisi diez yordamida yarim ton ko'tarilgan yoki bemol yordamida yarim ton pasaygan tovushlarni asl holiga qaytaradi.

Bemol - tovushlarni yarim ton pasaytirish belgisi.

Bozgo'y - qaytariq maolum bir kuy tarkibidagi muayyan bo'lakning har doim takrorlanib kelishi.

Buzruk, Buzrug - shashmaqomidagi maqomlardan birinchisi.

G

Gamma - oktavadan kam bo'lмаган oraliqdagi tovushqatorning bir tekis ko'tarilishi yoki pasayishi.

Gardun - shashmaqomning Mushkilot qismidagi kuy.

V

Yovvoyi shorgoh - Toshkent, Farg'ona xonandalari ijro qilgan "Chorgoh"ning cholg'u asboblarisiz aytildigan varianti bo'lib, bunda har bir ijrochi o'zlaricha melodik o'zgarishlar bilan aytganlar.

Yondosh tonalliklar - major-minor lad sistemasida kalitoldi belgilari bir xil bo'lган: biri major, ikkinchisi minor tonalliklar.

Muhammasi bayot - Navo maqomining mushkilot bo'limi kuylaridan.

Muhammasi dugoh - shashmaqomdagi dugoh maqomining mushkilot bo'limi kuylaridan.

Muhammasi jadid - Xorazm maqomlaridan Rostning chertim bo'limida murabbai komildan so'ng ijro qilingan kuy.

Muhammasi jadidi feruz - Xorazm maqomlaridan Rostning chertim bo'limidagi Muhammasi feruzdan so'ng ijro etiladigan kuy.

Muhammasi mirza hakim - shashmaqomdagi segoh maqomining mushkilot bo'limidagi kuy.

Muhammasi navo - shashmaqomdagi navo maqomining mushkilot bo'limidagi kuy.

Muhammasi nasrulloyi - shashmaqomdagi buzruk maqomining mushkilot bo'limidagi kuy.

Muhammasi panjgoh - Rost maqomining mushkilot bo'limidagi kuy.

Muhammasi rost - Xorazm maqomlarida rostning chertim bo'limi kuylaridan.

Muhammasi segoh - shashmaqomdagi segoh maqomining mushkilot bo'limidagi kuy.

Muhammasi ushshoq - shashmaqomdagi rost maqomining mushkilot bo'limi kuylaridan.

Muhammasi feruz - Xorazm maqomlaridan Buzruk va Iroqning chertim bo'limi kuylari.

Muhammasi chor sarxona - shashmaqomdagi Dugoh maqomining mushkilot bo'limi kuylaridan.

Muhammasi chorgoh- shashmaqomdagi dugoh maqomining mushkilot bo'limi kuylaridan.

Muhammasi Hojixo'ja - shashmaqomdagi dugoh maqomining mushkilot bo'limi kuylaridan.

Muhammasi xusayniy - shashmaqomdagi Navo maqomining mushkilot bo'limi kuylaridan.

Mushkilot - shashmaqom yo'llarinining cholg'u bo'limi.

Muqaddimai dugihi xusayniy - *Xorazm maqomlaridan Navo va Dugohning nasr bo'limidagi ashullalar.*

Muqaddimai nasri ajam - *Nasri ajam muqaddimasi.*

Muqaddimai nasri uzzol - *Xorazm maqomlaridan Buzrukning aytim bo'limidagi ashulalardan bo'lib, nasri uzzolning muqaddimasi, yaoni shunga qadar aytildigan kichik bir ashula.*

Muqaddimai nasri hijoz - *Xorazm maqomlaridan Dugoh va Segohning aytim bo'limidagi ashulalardan.*

Muqaddimai talqin - *Xorazm maqomlaridan Segohning aytim bo'limidagi ashulalardan.*

Mug'anniy - *Xorazmda ashulachi-xonanda shu nom bilan ataladi.*

Mo'gulCha - *shashmaqom nasr bo'limining ikkinchi guruh sho'balariga kiradigan ashulalar.*

N

Navo - *XIII-XVII asrlarda O'rta Osiyo, Ozarbayjon va Xuroson xalqlari o'rtasida keng tarqalgan o'n ikki maqomning uchinchisi hisoblanib, tovushqatori hozirgi o'qilishiga oliy ladi.*

Navro'zi ajam - *shashmaqomdagi Segoh maqomining nasr bo'limi birinchi guruhi sho'balaridagi ashulalardan.*

Navro'zi sabo – sabo.

Navro'zi xoro - *shashmaqomdagi segoh maqomining nasr bo'limi birinchi guruhi sho'balaridagi ashulalardan biri.*

Namud - *biror ashula maolum bir qismining ikkinchi bir ashula tarkibida qaytarilishi.*

Nasr - *shashmaqomning ashula bo'limi.*

Nasri ajam - *shashmaqomdagi Segoh maqomining nasr bo'limi ashulalaridan.*

Nasri bayot - *shashmaqomdagi Navo maqomining nasr bo'limi ashulalaridan.*

Nasri navro'zi xoro - *Nasri xoro.*

Nasri sabo - *Sabo.*

Nasri segoh - *shashmaqomdagi Segoh maqomining nasr bo'limi ashulalaridan.*

Nasri oraz - shashmaqomdagi Navi va Dugoh maqomlarining nasr bo'limidagi ashulalardan.

Nasri uzzol - shashmaqomdagi Buzruk maqomining nasr bo'limi ashulalaridan.

Nasri ushshoq – ushshoq.

Nasri hijoz - Xorazm maqomlaridan Segohning aytim bo'limi ashulalaridan.

Nasri xoro - shashmaqomdagi Segoh maqomining nasr bo'limi ashulalaridan.

Nasri chorgoh – chorgoh.

Nasri xusayniy - shashmaqomda Navo va Dugoh maqomlarining nasr bo'limidagi ashulalaridan.

Nasrulloyi - shashmaqomdagi Buzruk maqomining nasr bo'limi birinchi sho'basidagi ashula.

Nasrchi - shashmaqomdagi nasr yo'llarini ijro etuvchi hofiz.

Naqorat - ashulaning bir necha bor qaytariladigan qismi.

NaqSh - ashula oralig'ida ijro qilinadigan cholg'u musiqa.

NaqShi iroq nafurdim - Xorazm maqomlaridan Iroqning chertim bo'limidagi kuy.

Nag'mai oraz - shashmaqomda Navo maqomining mushkilot bo'limidagi kuy nomi

Nota yozuvi - musiqa tovushlarini yozib ko'rsatuvchi grafik belgilar yig'indisi.

Nyuans - tovush ohangdoshligi.

O

Oraz - shashmaqomdagi Navo va Dugoh maqomlarining nasr bo'limida keladigan ashula yo'li.

P

Paxta zarb, Foxtiy zarb - Xorazm maqomlaridan Dugohning chertim bo'limidagi kuylardan.

Peshrav - maqomlarning mushkilot bo'limida keladigan kuylardan biri.

R

Rahoviy, Maqomi Rahoviy - XIII-XVII asrlarda Markaziy Osiyo, Ozarbayjon va Xuroson xalqlarida keng tarqalgan 12 maqomning yettinchisi.

Registr - maolum bir maqsadda bir qism tovush qatorining qo'shni tovushlar bilan qo'shib kelishi.

Ritm - musiqa asaridagi tovushlarning uzun qisqaliklari jihatidan munosabatlari.

Rost maqomi - XIII-XVII asrlarda O'rta Osiyo, Ozarbayjon va Xuroson xalqlarida keng tarqalgan 12 maqomning to'rtinchisi.

S

Sabo - mayin, yoqimli shamol, tongotar chog'ida esgan yel.

Savt - shashmaqom nasr bo'limining ikkinchi guruh sho'balariga kiruvchi ashulalar: Ushshoq, Sabo, Navo va hokazolar.

Savti nag'ma - musiqa tovushi.

Savti Sarvinoz - q.Sarvinoz.

Savti Ushshoq – q.Ushshoq.

Savtxon – q.Nasrchi.

Sadr - o'zbek raqlarida chalinadigan doira usuli.

Sayri gulshan - Xorazm maqomlaridan Buzrukning aytim bo'limidagi ashula.

Sayqal - tovushni titratish.

Samoi dugoh - shashmaqomdagi Dugoh maqomining mushkilot kuylaridan biri.

Samoiy – tinglash, musiqa raqs, darvishlarning qo'shiq, musiqa va raqs bilan zikr tushuvi.

Saraxbor - maqomlarning nasr bo'limidagi birinchi sho'bada keladigan ashula yo'li.

Sarvinoz - Buzruk maqomining nasr bo'limidagi, ikkinchi guruh sho'balariga kiruvchi ashula yo'li.

Sausul - Xorazm maqomlaridan Iroqning chertim bo'limidagi kuy.

Sausuli Feruz - *Xorazm maqomlaridan Segohning chertim bo'limidagi kuy.*

Saqil - *shashmaqomning mushkilot bo'limidagi keng tarqalgan kuylardan biri.*

Saqili Ashqullo - *Dugoh maqomining mushkilot bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Bastanigor - *Segoh maqomining mushkilot bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Vazmin - *Rost maqomining mushkilot bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Islomxoniy - *Buzruk maqomining mushkilot bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Kalon - *Iraq maqomining mushkilot bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Mirza - *Xorazm Rost maqomining chertim bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Muhrkan - *Xorazm Rost maqomining chertim bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Niyozjonxo'ja - *Xorazm buzruk maqomining chertim bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Rag-rag - *shashmaqom Rost maqomining mushkilot bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Sulton - *shashmaqom Buzruk maqomining mushkilot bo'limidagi kuylardan.*

Saqili Feruz - *Xorazm maqomlaridan Dugoh va Segoh maqomlarining chertim bo'limidagi kuylardan.*

Segoh. Segoh maqomi - *shashmaqom tarkibidagi beshinchı maqom.*

Siporish, Suporish - *maqomlarning nasr bo'limida bir ashula yo'lidan ikkinchisiga o'tish uchun vosita bo'luvchi kuy parchasi.*

Soz - *tovushlarning balandlik holati va munosabati.*

Solist - *yakka ovoz yoki biror cholg'u asbobi uchun yozilgan musiqa asarini ijro etuvchi yakkaxon xonanda.*

Solfedjo - *eshituv malakasini yuksaltirish va notaga qarab ularni tez o'qishni o'rGANISH uchun o'tkaziladigan vokal mashq.*

Soprano - xotin-qizlarning eng yuqori ovozi.

Soqiynoma - shashmaqomdagi maqomlarning nasr bo'limi ikkinchi bo'lim sho'balaridagi ashula nomi.

Suvora - Xorazm maqomlarning ayrim bo'limida keladigan ashula nomi.

Suporish - har bir maqom va ular tarkibidagi sho'balarning tugallanish qismi.

Supirdi - hamma maqomlarning saqillarida bir xonadan ikkinchi xonaga o'tish uchun kichik bo'lakcha chalinadi.

T

Takt - bir kuchli hissadan shu kabi ikkinchi kuchli hissaga qadar bo'lgan oraliq-metrning har doim qaytarilib turishi.

Talqin - shashmaqom nasr bo'limining bиринчи sho'basi - Saraxbor taronalaridan so'ng keladigan ashula yo'li.

Talqini bayot - Navo maqomining nasr bo'limidagi ashula yo'li.

Talqini Dugoh Husayn - Xorazm maqomlaridan Navoning aytim bo'limidagi ashula yo'llaridan.

Talqini Mustazot - Xorazm maqomlaridan Navoning aytim bo'limidagi ashula yo'li.

Talqini Uzzol - shashmaqomdagi Buzruk maqomining ashula yo'llaridan.

Talqini Ushshoq - shashmaqomdagi Rost maqomining ashula yo'llaridan.

Talqini chorgoh - shashmaqomdagi Dugoh maqomining ashula yo'llaridan.

Talqinchha - maqomlarning nasr bo'limlarining ikkinchi sho'balariga kiruvchi ashula.

Talqinchi - Xorazmda dutor bilan xalq ashulalarini ijro etuvchi.

Tani maqom - Xorazmda har bir maqomning bиринчи qismi.

Tarji, Tarje - shashmaqomning mushkilot qismidagi kuylardan biri.

Tarona - maqomlarning ashula qismidagi Saraxbor, Talqin, Nasrdek asosiy sho'balar oraliq'ida keladigan kichik ashulalar.

Taronai nasri ajam - *Xorazm Segoh maqomining aytim bo'limidagi kuy.*

Tasnid - shashmaqomning mushkilot bo'limi.

Tembr - *tovush tusi har bir musiqa cholg'u asbobining yoki ashulachi ovozining o'ziga xos tovush xarakteri.*

Tovush, un - *biror jismning to'lqinlanishidan hosil bo'ladigan ovoz.*

Turk avji - shashmaqomning ashula qismi sho'balarida keladigan katta avj bo'lib, namud vazifasini bajaradi, lekin maolum bir sho'badan olinmaydi.

Ushshoq - *XIII-XVII asrlarda O'rta Osiyo, Ozarbayjon va Xuroson xalqlari o'rtasida keng targalgan 12 maqomning birinchisi.*

F

Folg'klor - *og'zaki xalq adabiyoti va musiqa ijodiyoti. Xalq musiqasi.*

X

Xalfa - *Xorazmda shoira, sozanda va ashulachi xotin-qizlar*

Ch

Chapandoz - *shashmaqomdagi Buzruk va Rost maqomlarining nasr bo'limi ikkinchi guruhi sho'balaridagi ashula.*

Chorgoh, chohorgoh - *shashmaqomdagi Dugoh maqomining mushkilot va nasr bo'limlaridagi kuylardan.*

Sh

Shashmaqom - *o'zbek va tojik xalqlari musiqa merosining yetuk mukammal asari.*

Sho'ba - *shashmaqom ashula bo'limidagi yirik ashula yo'li*

O'

O'n ikki maqom - *Rahoviy, Husayniy, Zangula, Rost, Ushshoq, Navo, Buslik, Xijoz, Iroq, Isfaxon, Zirafkand va Buzruk maqomlari bilan XII-XIII asrlarda Markaziy Osiyo, Xuroson va Ozarbayjon*

xalqlaridan yetishib chiqqan sozanda xonanda va bastakorlar tomonidan maolum bir tartibga solinadigan maqomlar tizimi.

Q

Qo'shiq - she'r va kuyi xalq tomonidan ijod qilinib va xalq orasida keng tarqalgan janr.

G'

G'azal - o'zbek mumtoz she'riyatining asosiy lirik janri.

H

Hafif, Hafifi segoh - shashmaqomdag'i Segoh maqomining mushkilot bo'limidagi kuy nomi.

Hijoziy, Maqomi Hijoziy - XIII-XVII asrlarda O'rta Osiyo, Ozarbayjon, Xuroson xalqlarida keng tarqalgan o'n ikki maqomning oltinchisi.

Hofiz - ilgarilari Quroonni qiroat bilan chiroyli o'qiganlarni hofiz deb ataganlar.

Husayniy, Maqomi Husayniy - XIII-XVII asr o'rtalarida keng tarqalgan o'n ikki maqomning beshinchisi.

Test savollari

Nº	Test savollari	To'g'ri javob	muqobil javob	muqobil javob	muqobil javob
1	"Ko'rmadim" ashulasining musiqa muallifi nomini ayting.	D.Zokirov	Y.Rajabiy	I.Akbarov	T.Jalil
2	Ko'rmadim ashulasining matn muallifi kim?	A.Navoiy	Lutfiy	Fuzuliy	Z.M.Bobur
3	Ashulaning boshlanish qismi qanday nomlanadi?	Daromad	Miyonxat	Dunasr	Avj
4	Ashulaning ikkinchi bandi qanday nomlanadi?	Miyonxat	Dunasr	Avj	Furovad
5	Ashulaning kichik avji qanday nomlanadi?	Dunasr	Zebo pari	Avj	Furovad
6	Sharob I ashulasining musiqa muallifi kim?	Xalq qo'shig'i	Y.Rajabiy	M.Mirzaev	T.Jalilov
7	Sharob I ashulasining matn muallifi kim?	Z.M.Bobur	A.Navoiy	Muqimiyy	Furqat
8	Sarabgori Dugoh III taronasining musiqa muallifi kim?	O'zbek xalq qo'shig'i	S. Kalonov	N. Xasanov	K.Jabborov
9	Sarabgori Dugoh III taronasasi matn muallifi kim?	Xuvaydo	Munis	A.O'tar	Lutfiy
10	Sarabgori Dugoh qaysi maqom turiga kiradi?	Shashmaqom	Chormaqom	Xorazm maqom	Uyg'ur maqom

11	Shashmaqom nechta maqomdan iborat?	Oltita	Sakkizta	To'qqizta	Uchta
12	Shashmaqomning birinchi qismi qanday nomlanadi?	Cholg'u qismi	Qo'shiq qismi	Raqqs qismi	Xonanda
13	Shashmaqomning ikkinchi qismi qanday nomlanadi?	Nasr qismi	Cholg'u qismi	Raqqs qismi	Katta ashula
14	A. N.Farobiy qachon dunyoga kelgan?	873 yilda	972 yil	723 yil	528 yil
15	A.N.Farobiy musiqa nazariyasini qanday risolasida asoslab bergan?	Kitabul musiqiy al-al kabir	Ilmiy musiqiy	Kitabun najad	Donishnama
16	Ar-Roziy qachon tug'ilgan?	855 yil	955 yil	820 yil	910 yil
17	Ar-Roziyning musiqaga oid risolasi qaysi?	San'at haqida 12 ta kitob	Sharq nota yozuvি	Ilmlar kaliti	SHifo
18	Ibn Sino qaerda tug'ilgan?	AfShona qishlog'ida	Samarqan	Buxoro	Qashqadaryo
19	Ibn Sinoning musiqa nazariyasi bo'yicha qaysi asari mavjud?	Musiqiy ilmi haqida risola	SHifo kitobi	Donishnama	Najot kitobi
20	Al-Xorazmiy nechinchi asrlarda yashab ijod qilgan?	IX-X asr	X asr	XII asr	V asr
21	Al Xorazmiyning qanday asari musiqaga bag'ishlangan?	Ilmlar kaliti	Ovoza	SHo'ba	12 maqom
22	S.Urmabiy qaerda tug'ilgan?	Ozarbayjon	Eron	O'zbekiston	Tojikiston
23	S. Urmabiyning musiqa nazariyasi bo'yicha qanday asari mavjud?	Sharafli risola	Kitab -ul-advar	Kuyilar to'plami	Kuylaming o'mi

24	M. sheroziy qaerda tug'ilgan?	Eronning sheroz shahrida	Arabiston	O'zbekiston	Qozog'izton
25	M. sheroziy qanday asar yozgan?	Toj durlari	Nag'ma	Savt	Maqomlar
26	A. Marog'iy qaerda tug'ilgan?	Ozorbayjon	Eron	Pokiston	Afg'oniston
27	A. Marog'iy qanday soz chalgan?	Nay	Surnay	Qo'shnay	Ud
28	A. Marog'iy musiqa ilmi bo'yicha qanday asarlar yozgan?	Kuylaming o'mi Kuylar to'plami	Sozlar haqida	Maqomlar haqida	Kuylar haqida
29	A. Jomiy qachon va qaerda tug'ilgan?	Nishapur jom qishlog'i	Afg'onistonunda	Eronda	Pokistonda
30	Z. Xusayniy (XV asr) yaratgan yirik musiqa asarini ayting?	Qonun	Musiqiyligi	Tanbur ijrosi	NaqShi-mullo
31	A. Navoiyning musiqaga bag'ishlangan yirik asari?	Maxbub ul qulub	Hamsa	Layli va Majnun	Faxxod va shirin
32	Mubtolo bo'ldim senga kimning musiqasi?	K.Jabborov	I.Istroilov	I.Ikromov	Xalq musiqasi
33	Segoh g'azali kimning qalamiga mansub?	Xurshid	Navoiy	Muqumiy	Bobur
34	So'lim qo'shig'inining musiqa muallifi kim?	I.Ikromov	Isroilov	Xalq musiqasi	K.Jabborov
35	Qo'shchinor qo'shig'inining muallifi kim?	A.Navoiy	Bobur	Lutfiy	Hamza
36	Ulkun Janon musiqasi kimning qalamiga mansub?	Xalq musiqasi	I.Ikromov	K.Jabborov	Bobur
37	Farg'onacha Jonon qo'shig'i kimning g'azali?	Muqumiy	Navoiy	Lutfiy	Xalq qo'shig'i

38	Hanuz kimning musiqasi?	Xalq musiqasi	Muqimiy	Bobur	Lutfiy
39	Judo kimning musiqasi?	Y.Rajabiy	A.Navoiy	Xurshid	K.Jabborov
40	Dilxiroy kimning g'azali?	Fuzuliy	Bobur	Xalq qo'shig'i	Navoiy
41	Ey sabo musiqasi muallifi kim?	D.Zokirov	A.Navoiy	K.Jabborov	Lutfiy
42	Cho'l irog musiqasi muallifi kim?	O'zbek xalq musiqasi	Fuzuliy	D.Zokirov	Bobur
43	Ushshoq ashulasi kimning qalamiga mansub?	A.Navoiy	Bobur	Lutfiy	Xalq qo'shig'i
44	Chorgoh kuyining musiqa muallifi kim?	Xalq musiqasi	K.Jabborov	I.Istroilov	Bobur
45	Gulizorim kimning g'azali?	A.Navoiy	Fuzuliy	Bobur	Lutfiy
46	Nasrullo kimning g'azali?	A.Navoiy	Lutfiy	Bobur	Jomiy
47	Qashqarchayi safti kalon kimning g'azali?	A.O'tar	A.Navoiy	Fuzuliy	Bobur
48	Uch bayt bog'langan ashula yo'lli nima deb ataladi?	Savt	Saj	Zarbayn	Rexta
49	Oviza so'zining ma'nosi?	Vosita	Ohang	Yo'l	Bog'lam
50	Alhoniy jirmi so'zining manosi?	To'liq kuy	Oddiy kuy	Cheklangan kuy	Yarimta kuy
51	O'dning dastlabki nomi?	Barbad	Tanbur	Doira	Dutor
52	Maslas so'zining maonosi?	Uch barobar baland	Eng past	Ikki barebar baland	baland tovusha beradiigan
53	O'dning pardalari nechta bo'lgan?	8 ta	7 ta	9 ta	4 ta
54	O'dning ikkinchi pardasi qanday nomlanadi?	Zoid	Mutlaq	Sabboba	Mujannah
55	Qo'shiqchi shoir qaysi variantda to'g'ri	P.Mo'min	N.Sattorova	S.Abdulla	K.Buraxon

	ko'rsatilgan?				
56	Bastakor va ijodkorlardan kimni bilasiz?	K. Otaniyozov	K.Baratov	S.Sultonov	P.Mo'min
57	Qo'shchinor ashulasining sheriym umallifi kim?	A.Navoiy	Z.M.Bobur	Muqimiy	Lutfiy
58	Xalq hofizi O'lmas Saidjonov kimning shogirdi?	M.Uzoqov	J.Sultonov	E.Yo'ldoshev	A.Oripov
59	"Dugoh" ashulasining sheriym umallifi kim?	S.Abdulla	A.Navoiy	A.Qahhor	Bobur
60	Ogahiy kim?	SHoir	Qo'shiqchi	Yozuvchi	Bastakor
61	"Buzruk" maqomi shashmaqomda nechinchisi?	I	II	III	IV
62	Shitob aylab g'azalini kim yozgan?	A.Navoiy	Muqimiy	A.Oripov	Ogahiy
63	Dugoh shashmaqomda nechinchisi?	IV	III	II	I
64	Rost shashmaqom tarkibida nechinchisi maqom?	II	III	V	VI
65	X-XII asrlarda alxonning necha turi bo'lgan?	3	6	8	4
66	Alxon so'zining ma'nosi?	Kuy	SHer	Vaqt	Tovush
67	NaqShi Mullo kimning qalamiga mansub?	A.Navoiy	Jomiy	Fitrat	Muqimiy
68	Risolayi musiqiy necha bobdan iborat?	12	13	14	16
69	Maqom so'zining manosi?	O'rin – joy	Ohang	Navo	Qo'shiq
70	Yu.Rajabiy rahbarligida	1959	1956	1925	1990

	maqom ansambli qachon tashkil etilgan?				
71	Buxoro shashmaqomini o'rganishida kimning xizmatlari alohida e'tiborga sazovor?	Fitrat	Muqimiy	Fuzuliy	Navoiy
72	Birinchi yaratilgan musiqa ritmining nomi?	Zarbi qadim	Durratuttoj	Risolayi musiqiy	Qo'shiq
73	Nag'ma necha xil bo'ladi?	2	8	10	7
74	Segoh shashmaqomda nechinchi maqom?	5	3	2	6
75	Dog'iman ashula musiqasini kim bastalagan?	K. Otaniyozov	D.Zokirov	A.Oripov	O. Otaxonov
76	Qaysi hofiz birinchi bo'lib O'zbekiston xalq hofizi unvonini olgan?	J.Sultonov	F.Mamadaliev	O.Otaxonov	K.Otaniyozov
77	Bayotlar qaysi maqom turkumiga kiradi?	Farg'on'a Toshkent	Xorazm	Buxoro Samarqand	Qashqadaryo
78	Ey sabo ashulasini ayol xonandalardan birinchi bo'lib kim ijro etgan?	S.Qobulova	B.Davidova	K.Ismoilova	O.Hayitova
79	Ashula ayishda nafas olishning necha turi mavjud?	2	7	3	9
80	Katta ashula qaysi viloyat musiqa janriga kiradi?	Farg'on'a	Samarqand	Surxondaryo	Xorazm
81	Etmasmidim ashulasining musiqasini kim yozgan?	K.Jabborov	D.Zokirov	T.Jalilov	M. Ahmedov

82	Shashmaqom dastlab qaerda shakllangan?	Buxoro	Xorazm	Samarqand	Surxondaryo
83	Shashmaqom kim tomonidan notalashtirilgan?	Yu.Rajabiy	E.Rajabiy	M.Ashrafiy	M.Liviev
84	Navo maqomi shashmaqom tarkibida nechanchi maqom hisoblanadi?	3	8	6	4
85	Shashmaqom necha bo'limdan iborat?	2	8	5	4
86	Kuygay she'rini kim yozgan?	X.Olimjon	CHustiy	T.To'la	I.Ikromov
87	Iraq maqomi shashmaqom tarkibida nechanchi maqom?	6	9	8	2
88	K.Otaniyozov qachon tug'ilgan?	1917 yil	1916 yil	1987 yil	1573 yil
89	Xorazm maqomlari kim tomonidan notalashtirilgan?	M.Yusupov	M.Harratov	K.Otaniyozov	Yu.Rajabiy
90	Feruz ashulasi qaysi shoirlarning g'azali bilan aytildi?	Ogahiy	Fuzuliy	Feruz	CHust
91	"Ey sabo" ashulasi kim tomonidan yaratilgan?	D.Sokirov	S.Kalonov	Yu.Rajabiy	K.Jabborov
92	"Qadimgi ushshoq" ashulasi kim tomonidan yaratilgan?	F.Mamadaliev	O.Hotamov	F.Umarov	K.Rahimov
93	Yu.Rajabiy qanday ilmiy unvonga ega bo'lgan?	Akademiik	Professor	Xalq artisti	Dotsent
94	"Savti kalon" qaysi maqom	Rost	Buzruk	Navo	Iraq

	tarkibiga kiradi?				
95	“Junun vodiysiga” ashulasining musiqa muallifi nomini ayting.	S.Holdorxo'jac v	T.Jalilov	O.Xotamov	B.Aliev
96	“Qoshiyosinmu deyin” ashulasining bastakori kim?	O. Hotamov	F. Umarov	U.Otaev	O.Alimaxsumo v
97	“Farg'ona tong otguncha” ashulasining muallifi kim?	M.Murtazoev	D.Zokirov	J.Suyitonov	M.Uzoqov
98	“Topmadim” ashulasining musiqasini kim yaratgan?	S.Kalonov	M. Mirzaev	F.Sodiqov	D.Zokirov
99	2004 yil Samarqand shahrida o'tkazilgan “Sharq taronalari” festivali g'olibi kim?	N. Sattorova	M.Dadaboeva	M.Sattorova	S.Qobulova
100	“Chaman ichra” qo'shig'inining ijrochisi nkim?	X.Nosirova	S.Qobulva	X.Oxunova	M.Dadaboeva

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I qism. Normativ-huquqiy hujjatlar va metodologik ahamiyatga molik nashrlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – B. 40.
2. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lif to'g'risida”gi Qonuni // Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent: sharq, 1997.
3. O'zbekiston Respublikasining Qonuni “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” // Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent: sharq, 1997. – B. 31-62.
4. O'zbekiston Respublikasi pedagogik ta'lif kontseptsiyasi. – Toshkent: O'zR XTV, O'zPFITI, 1995. – 20 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 17 noyabrdagi “O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida” O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori // Xalq so'zi. – Toshkent, 2017. – 18 noyabrg'. – B. 1-2.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekistonda musiqa san'atini yanada rivojlantirishni qo'llab quvvatlash va rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Farmoni. 1995 yil 20 oktyabrg' // O'zbekiston ovozi. – Toshkent, 1995. – 21 oktyabrg'. – B. 1-2.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldag'i “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi PF-4947-son Farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2017. – 6-son. – 70-modda.
8. Mirziyoev sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob halqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – B. 488.
9. Mirziyoev sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz // Asarlar. – 1-jild. – Toshkent: O'zbekiston NMU, 2017. –B. 45.
10. Mirziyoev sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.– B. 102.
11. Mirziyoev sh. Jismoniy va ma'naviy yetuk yoshlari – ezgu maqsadimizga yetishda tayanchimiz va suyanchimizdir// Xalq so'zi. –

Toshkent, 2017. – 1 iyulg’.

12. Mirziyoev sh.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” mavzusidagi O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag’ishlangan tantanalari marosimdagisi ma’ruzasi. – Toshkent: O’zbekiston, 2017. – B. 48.
13. Abduraxmon Jomiy. Risolai musiqiy. – Toshkent: Fan, 1997. – B. 310.
14. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O’qituvchi, 1992. – B. 160.
15. Akbarov I.A. Musiqa lug’ati. – Toshkent: O’qituvchi, 1997. – B. 165, 384.
16. Vyzgo T. Razvitie muzыkalг’nogo iskusstva Uzbekistana i yego svyazi s russkoy muzыkoy. – Moskva: Muzыka, 1970. – 320 s.
17. Ibragimov O.A. Semantika makomov: Avtoref. dis. ... d-ra iskusstv. – Toshkent, 1998. – 31 s.
18. Ibrohimov O.A. Maqom va makon. – Toshkent: Movarounnahr, 1996. – B. 96.
19. Ibrohimov O.A. O’zbek xalq musiqa ijodi: Darslik. – Toshkent: O’qituvchi, 1998. – B. 210.
20. Ibrohimov O., Sadirov J. Musiqa. 7 sinf uchun darslik. – Toshkent: G’ofur G’ulom, 2017. – B. 45-67.
21. Karamatov F. Muzыkalг’noe nasledie uzbekskogo naroda v XX veke. – Toshkent, 1978. – 154 s.
22. Matyoqubov O., Ashurov B., O’rinboev K. shashmaqom saboqlari (1-kitob). – Toshkent: Fan, 2005. – B. 156.
23. Matyoqubov O., Ashurov B., O’rinboev K. shashmaqom saboqlari (2-kitob). – Toshkent: Fan, 2005. – B. 96.
24. Matyoqubov O. Maqomot. – Toshkent: Musiqa, 2004. – B. 51.
25. Nazarov A. Forobiy va Ibn Sino musiqiy ritmika xususida. – Toshkent: Adabiyot va san’at, 1995.
26. Rajabov I.R. Maqomlar. – Toshkent: San’at, 2006. – B. 137.
27. Rajabov I.R. Maqomlar masalasiga doir. – Toshkent: O’zadabiynashr, 1963. – B. 7.
28. Yuldashev U.Yu. Maqomlar silsilasi asosida bo’lajak musiqa o’qituvchilarining tafakkur va idrokini yuksaltirishning pedagogik-psixologik shart -sharoitlari: Monografiya. – Toshkent: Navro’z, 2017. – B. 39-40.
29. Ikromov A. “Musiqa lug’ati”. Toshkent: G’afur G’ulom. 1987.

30. Ketrin Sadolin. "To'liq vokal texnikasi". 2012.
31. Mahmudov Avazbek. "Andijon san'ati fidoyilari". Toshkent: Akademnashr. 2018 y.
32. Najot Qaharov."Vokal asoslari". Toshkent. 2012.
33. Nasiba Turg'unova. "San'atga baxshida umr". Namangan. 2007 yil.
34. Rizaeva M. "Yosh xonandaning kamoloti". Toshkent. 2003.
35. Soibjon Begimatov. "Xonandalik san'ati". Toshkent. 2007
36. Sultonali Mannopov. "Navobaxsh ohanglar". 2017.
37. Yunus Rajabiy. "O'zbek musiqasi". I, II, V tomlar. Toshkent. 1967.
38. Zaxiriddin Bobur"Boburnoma" Toshkent 1948.
39. Turg'unova N. "Farg'ona yallachilik san'ati" Namangan 2016.
40. Qodirov R. Ommabop musiqiy glossariy . Toshkent 2016.

MUNDARIJA

Kirish.....	3
1-Bob: O'zbekistonda an'anaviy xonandalik ijodiyoti	7
An'anaviy xonandalik ijrochiligi tarixidan.....	7
XIX-XX asr oilaviy xonandalik ijodiyoti	9
Mustaqillik yillarda an'anaviy xonandalik ijodiyoti taraqqiyoti	14
An'anaviy xonandalikda janr xususiyatlari	17
An'anaviy xonandalikda ijrochilik uslublari.....	19
An'anaviy xonandalikda banglar va so'z birikmalarining ahamlyati..	23
An'anaviy xonandalikda ovoz xususiyatlari	29
Ijrochilik tasnifi	29
An'anaviy xonandalik kasbiga kuyilgan talablar	34
Xonandaning ijrochilik texnikasi.....	36

II. O'ZBEK MUSIQA MADANIYATI NAMOYANDALARI

Komil Xorazmiy.....	40
Ota Jaloliddin Nazirov	41
Hoji Abdulaziz Abdurasulov	42
Mulla Tuychi Toshmuxammedov	43
Madali Xofiz Raxmatillo O'g'li.....	45
Xalima Nosirova.....	46
Komiljon Otaniyozov	48
Bastakor Yunus Rajabiy	49
Usta Ruzimatxon Isaboev	56
Rasul Qori Mamadaliev	59
Akbarqori Xaydarov	62
Jo'raxon Sultanov.....	63
Ma'murjon Uzoqov	68
Murodjon Axmedov	74
Erkaqori Karimov	79
Sherquzi Boyquziev	81
Tavvakal Qodirov	84
Zaynab Polvonova	88
Berta Davidova.....	89
Raximaxonim Mazoxidova	90
Fattoxon Mamadaliev.....	92
Komuna Ismoilova.....	95
Xadiya Yusupova	96
Xabiba Oxunova	97
Kamolliddin Raximov	101
Uzbekiston xalq artisti O'rinchboy Nuraliev.....	102

Urinboy Nuraliev.....	102
Gulomjon Xodjikulov	104
Faxriddin Umarov.....	104
Saidxodja Xoldorxodjaev	105
Vaxobjon Abdullaev.....	105
Gazel Furkata Kashgarchai mustaxzodi navo	107
Gazel Nishotiy Mustaxzodi Navo Sokiynoma.....	110
Gazel Babura Soqiyonomai Savti kalon	113
Gazel Xanuz Navoi	116
Gazel Abduraxmonbegi Mukimiy	118
Gazel Navoi Ne ajab (kakaya udivlenie). Muzыka	O.
Nuriddinova	122
Stixotvorenie Uyguna Uynasin (Slygraem) Muzыka	T.Djalilova
.....	125
Gazel Xabibi Diyormisan (kray rodnoy). Muzыka	T.
Djabborova	127
Gazel Navoi Mutalo bo'ldim senga (YA vlyublyon tebya). Muzыka	
K. Djabborova	130
Ey, voy, Sanam (ex, voy, moy kumir).....	132
(Qora qosh) CHernobrove.....	134
Iilla (nevetskaya)yor.....	137
Gazel Navoi Kushchinar.....	139
Gazel Mukumi V tot den dorogaya	143
Gazel Babura Oromidjon saraxbori	145
Gazel Avaz Otar Savti kalon kashkarchasi.....	148
Gazel Navoi iz statusa Taronai Dugox	151
Gazel Navoi iz statusa Taronai Dugox	153
Gazel Navoiy YOr mexri Muzыka YU.Radjabi	155
Gazel Mukumi Fergana djanon (Krasavitsa iz Fergani)	157
Gazel Atai Buzruk kashkarchasi	161
Gazel Navoi Uluchnyy sad.....	163
Gazel Navoi Ulturgusi	165
Gazel Mukimiy Kalandar I	167
Gazel Furkata Rost Kashkarcha	170
Gazel Munisa Sokiynomai rost	173
PREDSTAVITELI UZBESKOY MUZYIKALG'NOY KULTURЫ	
Glossariy	175
Testyi	186
Spisok ispolzovannoy literatury.....	194

CONTENT

Introduction.....	3
Chapter 1: Traditional singing inUzbekistan	7
From the history of traditional singing performance	7
19th and 20th centuries family singing.....	9
The development of traditional singing during the years of independence	14
Genre features in traditional singing.....	17
Performing styles in traditional singing	19
The importance of melodies and phonetic counting during the performance of the work.....	23
Sound features in traditional singing.....	29
Executive classification.....	29
Requirements for the traditional singing profession	34
The technique of the singer's performance.....	36

REPRESENTATIVES OF THE UZBEHKA OF MUSICAL CULTURE

Camille Khorezmi.....	40
Otajaloliddin Nazirov.....	41
Khoji Abdulaziz Abdurasulov.....	42
Mullah Tuichi Tashmuhammedov.....	44
Madali Hafiz Rahmatillo Ugli	45
Halima Nosirova	46
Comiljon Otaniyozov.....	48
Composer Yunus Rajabiy	49
Master Ruzimatkhon Isaboev	56
Rasul Kori Mamadaliyev	59
Akbar Kori Haydarov	62
Jurakhon Sultanov	63
Mamurjon Uzakov.....	68
Murodjon Akhmedov	74
Erkakori Karimov	79
Sherkuzi Boykuziev	81
Tavvakal Kodirov	84
Zainab Polvonova	88
Berta Davidova.....	89
Rahimahonim Mazohidova.....	90
Fattokhon Mamadaliyev	92
Komuna Ismoilova.....	95
Khadija Yusupova	96
Habiba Ohunova.....	97

Kamoliddin Rahimov.....	101
People's Artist of Uzbekistan Urinboy Nuraliyev.....	102
Gulomjon Khojikulov	104
Fakhreddin Umarov	104
Saidkhoja Holdorkhodjaeva	105
Vahobjon Abdullayev	105
Gazelle Furqata Kashgarchai mustakhzodi navo.....	107
Gazelle Nishothi mustahzodi navo "Soqynoma"	110
Gazelle Babur Soqynomai Savti kalon.....	113
Gazelle Hanuz Navoi.....	116
Gazelle Abdurahmonbegi Mukimi.....	118
Gazelle Navoi "Ne ajab" (what a surprise). Music of O. Nuriddinova	122
Poem by Uygun Uynasin (Play) Music by T.Dzhaliyova	125
Gazelle Habibi Diyorimsan (my valley). Music by T. Jabborova	127
Gazelle Navoi "Mutalo Boldim Senga" (I love you). Music by K. Jabborov.....	130
Ey, Voy, Sanam (exx, voy, my idol	132
(Qora Qosh) Black-bellied	134
ILILLA (daughter-in-law).....	137
Gazelle Navoi Kushchinar	139
Gazelle Mukumi That day, dear	143
Gazelle Babura Oromijon sarahbori.....	145
Gazelle Avaz Otar Savti Kalon kashkarchasi	148
Gazelle Navoi from the status of Taronai Dugokh	151
Gazelv Navoi from Taronai Dugokh.....	153
Gazelle Navoi "Yer Mehri" Music by Rajabi.....	155
Gazelle Mukumi Fergana Janon (Beauty from Ferganas)	157
Gazelle Atai Buzruk Kashkarchasi (Teacher from Kashgar)	161
Gazelle Navoi Street Garden.....	163
Gazelle Navoi Ulturguci.....	165
Gazelle Mukimi Kalandar I	167
Gazelle Furkata Rost Kashkarcha	170
Gazelle Muniz Sokynomai growth.....	173
 REPRESENTATIVES OF UZBEK MUSIC CULTURE	
Glossary	175
Tests	186
The list of used literature	194

